

**Participarea
a muljelor di
comunitătsli tu
bana publică shi
politicească tu
Machidunia di Nord**

**Partitsiparea a muljerlor di
comunitãtsli tu bana publicã shi
politicheascã tu Machidunia di Nord**

Titlu: Participarea a muljerlor di comunitătsli tu bana publică shi politicească tu Machidunia di Nord

Ăndreaptă di: Institut ti democratii "Sotsietas Tsivilis" – Scopia, (IDSTSS)
Alexandra lovevsca Ghiorghevich
Vlora Recitsa

Editor: Misia al OSCE di Scopia

Tradutsiri: KONSTAN DOOEL Scopia

Dizain ti grafică: POLIESTERDEI

Brumar, anlu 2024

Materialili tu aestă publicatsii suntu mash ti referentsă. Tsicara ca OSCE deadi efortu maximal ti a ljei ăndridzeari, ea nu ljea cana obligatsii ăn ligătură cu atsea desi suntu exacti shi desi suntu loati tu videari complet tuti informatsii, instructsii shi urnimii, nitsi ti catsi shi s-hibă alatusi tu tipuseari. Contsănirea alishtei publicatsii, minduerli, rezultatili, explicărli shi concluziili spusu tu ea, obligator nu u reflecteadză politica shi pozitsia ofitsială al OSCE. Di aesti ispets, nu poati s-da nitsi ună căftari contra OSCE ăn ligătură cu consecventsili potentsiali ti atsea desi suntu exacti informatsiili ică concluziili cari s-află tu aestă publicatsii.

ISBN: 978-92-9271-415-4

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Skopje

SADRŽAJ

I. Rezime executiv	5
1. Cercetari secundară: Rezime	5
2. Cercetari primară: rezime	7
2.1. Partitsipari politicească – situatsii ghegenerală ăn ligătură cu nivelu di involvari, ambitsii shi motivatsii	7
2.2. Pertseptsii ti muljerli di comunitătsli tu politica – pertseptsii etnitsi shi culturali, perspectivi shi provocări	8
3. Recomandări	10
II. Metodologii	12
III. Introdutsiri	15
IV. Cercetari secundară: analiză a partitsipariljei politicească a muljerlor di comunitătsli minoritari	16
1. Context	16
2. Mehanizmi normativi shi institutsionali ligati cu eglitatea pi bază sexuală tu Machidunia di Nord	19
3. Partitsipari a muljerlor di comunitătsli tu bana politicească	25
V. Cercetari primară	35
1. Partitsipari politicească – situatsii ghegenerală ăn ligătură cu nivelu di involvari, ambitsii shi motivatsii	36
2. Pertseptsii ti muljerli di comunitătsli tu politica – pertseptsii etnitsi shi culturali, perspectivi shi provocări	65
VI. Concluzii	100
VII. Recomandări	104

Cu pirifanilji lji dau sustāniri alishtej publicatsii ti partitsiparea a muljerlor di comunitātsli tu bana publicā shi politicheascā tu Machidunia di Nord, raportu cari li limbidez cheaditsli, contributsiili shi aspiratsiili a muljerlor, cari multi ori, niheam suntu prezenti tu locurli ti adutseari detsizii. Aestā cercetari easti ma multu di cāt mash analizā a informatsiilor; easti zbor ti māturseari ti curajea shi rezistentsa a muljerlor di comunitātsli shi u actsenteadzā lipsitura ti aflari modusi ta-s avdā boatsea a lor shi s-aibā progres, sh-di eali s-iasā nali liderchi.

Rezultatili di aestu raportu tu idghiu chiro nā dishteaptā, ma shi nā inspireadzā. Sh-pi ninga numiroasili provocāri cu cari s-strāvāsescu, aesti muljeri sh-ma-nclo priaduc multu tu a lor comunitāts sh-ma largu. Ma iara, eali s-strāvāsescu cu cheadits pi malju dzā cafi jgljoatā, di discriminari shi prejudicāri pānā limitari a resursilor shi structurili ti sustsāniri. Aestā publicatsii multu limbidez adarā descriptsii a realitatiljei shi da instructsii ti a lor nāstritseari. Nā adutsi a minti ca marea partitsipari shi prezentsa nu suntu mash ideali, ma parti esentsialā a cafi unāi sotsietati democraticā shi yiuristicā.

Muljerli di comunitātsli au āndreptu s-aibā idghi posibilatāts s-adarā influentsā pisti bana politicheascā shi publicā shi obligatsii a noastā easti s-lucrām ta s-adrām sotsietati iu aesti posibilatāts va s-creascā tu reguli, a nu exceptsii. Aestu raportu easti apel ti actsii ti creatorlji a politichilor, ti sotsietatea tsivilā shi ti singurili comunitāts s-uniteadzā ānvārliga di vizia ti sotsietati incluzivā cari li stimuleadzā tuti muljeri ti partitsipari completā.

Aestā publicatsii lipseashti s-ufiliseascā shi ca resurs shi ca catalizator ti alāxeri. Rezultatili shi recomandārli scriati pi aesti pagini va u stimuleadzā actsia, va u agiutā colaborarea shi va nā aducā ma aproapea pānā di lumea iu diverzitatea ti lideri s-glorificheadzā shi iu tuti muljeri suntu ancurajati s-lu adarā ma bun a - nostu yinitor comun.

Cu aestu raportu, Misia ali OSCE u confirm a ljei alumtari s-li apurā āndrepturli a muljerlor di comunitātsli. Lucrām pi ansānātusharea a boatsilor a lor shi nāstritsearea a cheaditslor cu cari s-strāvāsescu. Calea cātrā real egalitatea caftā efortu permanentu, a noi him aoa ti ma lungu chiro, s-lucrām cu partnerlji a noshtsā shi cu comunitātsli ti realizari alishtej vizii.

Ambasador Chilian Val,
Shef a misiiljei al OSCE di Scopia

I. Rezime executiv

Muljerli s-află tu multu ma nibună situatsii politicească tu comparari cu bərbatslji cându easti zbor ti a lor angajari shi influentsă politicească, cum tu avutili stati ashitsi sh-tu regionili tu fază di developari. Muljerli cari pricad a comunitătslor minoritari multi ori s-străvăsescu cu dubla discriminari shi pi bază sexuală shi pi bază di pricădearea etnică.¹ Ahtari malju dză idghea nibună situatsii s-ducheashti shi la muljerli di comunitătsli minoritari tu Machidunia di Nord. Di atsea ispeti aestă studii ari ti scupo s-adară cercetari completă ti graduslu shi conditsiili ti partitsiparea tu politica a muljerlor di comunitătsli minoritari tu Machidunia di Nord, cu actsentu ti niegalitatea pi ma multi niveluri cu cari s-străvăsescu muljerli di comunitătsli tu a lor eforturi s-involveadă tu bana publică shi politicească. Aestă studii ufliseashti misticatură di metodi cvantitativi shi cvalitativi ti cercetari, tsi va s-dzăcă primar adunari informatsii pit cercetari pi teren tu cari eara involvati 1002 di muljeri shi shasi interviua, cum shi analiză secundară a informatsiilor.

1. Cercetari secundară: Rezime

Limitata involvari a muljerlor tu bana publică easti rezultat direct a normilor patriarhali di zămani shi roljea traditsională pi bază sexuală shi stereotipili. S-ducheashti tendentsii tu bana publică dominantă s-hibă bərbatslji, a di muljerli tu prot loc s-ashteaptă s-adună găile ti casa shi ti familia.² Tsicara ca aestă caracteristică easti răspândită pit statlu tut, ma iara ma multu s-ducheashti la comunitatea a Romilor shi la comunitatea arbinishească, di cât la comunitatea majoritară machidunească.

1 UNITSEF, „Promovari a ândrepturor a ficiorlor shi a muljerlor minoritari: analiză a politichilor shi a practichilor al UNITSEF – Grupă ti ândrepturli a minoritâtslor”, 2010. Apruceată pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicată pi: <https://www.refworld.org/pdfid/4d8ae7782.pdf>.

2 „2018 Pertseptsiili publiitsi ti egalitati sexuală shi violentsa pisti muljearea pi Balcanlu di Ascapitat shi tu Turi chii”, NU Muljeri | Europa shi Azia Tsentrală. Apruceată pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicată pi: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/05/2018-public-perceptions-of-ge-and-vaw-in-the-western-balkans-and-turkey-0https://eca.unwomen.org//digital-library/publications/2019/05/2018-public-perceptions-of-ge-and-vaw-in-the-western-balkans-and-turkey.>,”plainCitation”:”2018 Public Perceptions of Gender Equality and Violence Against Women in the Western Balkans and Turkey”, UN Women | Europe and Central Asia, accessed 9 December 2021, <https://eca.unwomen.org//digital-library/publications/2019/05/2018-public-perceptions-of-ge-and-vaw-in-the-western-balkans-and-turkey.>,”noteIndex”:56,”citationItems”:[{“id”:”UH-8qxhRd/f18xxxMj”,“uris”:[“http://zotero.org/users/3878557/items/UNF7GUHB”],“uri”:[“http://zotero.org/users/3878557/items/UNF7GUHB”],“itemData”:{“id”:865,”type”:”webpage”,“abstract”:”The \”2018 Public Perceptions of Gender Equality and Violence against Women\” Infosheets provide insight of current and dominant attitudes and perceptions (and the factors that influence them.

An ligătură cu legislativa, Machidunia di Nord ari relativ stabili shi mari cadur di normativi institutsionali cu scupo promovari a egalitatiljei sexuală. Mari progres eara adrat dupu anlu 2000, stimulat di factori diferenti, cum suntu: băgari cvoti ti pricădearea sexuală cari nu easti multu prezentă pi listili ti deputats (anlu 2002) shi ti consilieri tu condutsirea locală (anlu 2004); amintari status di stat candidat ti membrură tu UE (anlu 2005); shi adutsearea a Nomlui ti egal posibilăts a muljerlor shi a bārbatslor (anlu 2006). Ma iara, nica ari provocări tu realizarea shi niintarea alushtui cadru normativ.³

Implemetarea a cvotilor obligatoari cu scupo asigurari prezentsă pi bază sexuală cari u ari ma niheam pi listili ti candidats a partiilor politicheshtsă ti locuri ti deputats shi locuri ti consilieri tu condutsirea locală, priadusi s-crească prezentsa a muljerlor tu politica. Ma iara, ma mari numir di aesti locuri la pricad a muljerlor Machiduneani, dupu cari diună sh-ună suntu muljerli di comunitatea arbinishească. Diferent di eali, muljerli di cama njitsli comunităts tu mari parti nu au ahtări posibilăts, tsi easti nica ma evident cându s-mutreashti cât suntu involvati muljerli Romchi pi pozitsii di iu s-aduc detsizii. Invers, partitsiparea a muljerlor tu atseali rolji politicheshtsă ti cari nu s-determineadză cvoti, cum easti tu Guvernul ică ti locurli ti primar a comunilor, easti multu ma njică ică nu existeadză.

Factili internatsionali ti balans sexual spun ca ari disbalans tu partitsiparea a muljerlor shi mari diferentsă tu mari parti di sferi tu Machidunia di Nord. Indexlu a diferentsăljei globală sexuală (IDGS), cari li ari tu videari diferentsili sexuali tu patru dimenzii, cum suntu: partitsipari economică shi posibilăts; agiundzer educativi; sănătati shi existari; shi ānsānātushari politichească, dupu rangul u bagă Machidunia di Nord pi loclu 73 di 146 di stat, cu 71,1% diferentsă sexuală.⁴

3 „Evaluatsii a situatsiilor cu āndrepturli a omlui shi tinjsearea a āndreptului tu chirolu cându eara preside al OSCE”, Comitettlu di Helsinchi ti āndrepturli a omlui, aprir, anlu 2023.

4 „Raportu ti marea diferentsă globală pi bază di sexu ti anlu 2023”, Forum mundial economic (weforum.org). Apruheat pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicat pi: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/>.

2. Cercetari primară: rezime

2.1. Participari politicească – situatsii ghenereală ăn ligătură cu nivelu di involvari, ambitsii shi motivatsii

Participarea politicească a muljerlor di tuti comunităts tu mari parti easti ecivalentă pi votarea la alidzerli. Ca rezultat di atsea, 72% ică ma multi di muljerli di tuti comunităts nu suntu direct involvati shi nu au ambitsii personali ti involvari tu politica. Ispetea print-sipală ti a lor detsizi s-nu intră tu politica easti niaveari interes di parti a tutulor muljeri cari eara anchetati. Muljerli politiciarchi cu cari eara adrat interviu spusiră achicăseari ăn ligătură cu aestă shi ahorghea actsentară ca politica easti "nichischin" lucru, shi at-sea nai ma multu ti muljerli politiciarchi. Di altă parti, dauli motivatsii printsipali ti muljerli di tuti comunităts diferenti cari suntu involvati ică au năeti s-inolveadză tu politica suntu vrearea s-aibă influentsă shi s-priaducă ti ma bună situatsii tu sotsietatea, cum shi lipsitura s-aibă influentsă shi s-priaducă ti ma bună situatsii tu a lor comunitati. Lipsitura s-priaducă ti ma bună sotsietati, easti idghea ashitsi motivlu primar shi la politiciarchili cu cari eara adrat interviu, ma lipsitura ta-s priaducă ti ma bună situatsii tu a lor comunitati ahorghea eara actsentată di parti a politiciarchili di comunitatea a Romilor cu cari eara adrat interviu.

Realizarea a ăndreptului ti votari la alidzrli dit soni eara nai ma njic la Romchili, cu 63%, tu comparari cu alanti comunităts, iu insharea eara anamisa di 73% shi 95%. Minduearea personal politicească shi valorli politicheshtsă suntu unica bază dupu cari voteadză ma mari parti di muljerli di tuti comunităts, tsicara ca aestu protsentu easti cama njic la Arbineasili (47%). Vără di politiciarchili a curi lă eara adrat interviu explicară ca la muljerli nivelu ti liber s-u spună minduearea a lor politicească easti multu apus, shi atsea nai ma multu anamisa di muljerli di ma njitsli, ma anclisi localităts, fără diferentsă a prică-deariljei etnică.

Involvarea tu partiili politicheshtsă easti aproapea 10% la muljerli di tuti comunităts, exepsii easti mash la Boshjachili shi Machiduneanili (25% shi 17% compatibil). Ma, involucarea a muljerlor tu partiili politicheshtsă, general easti limitată mash pi membrură. Cându s-discuta ti atsea cum politiciarchili a curi la eara adrat interviu intrară tu poitica, tsintsi di shasi dzăsiră ca eara vidzuti ca potentsial di liderlu a partiiljei, fără activ ică importantă angajari ăn cadur a partiiljei politicească.

Aproapea giunitati ică ma multu di muljerli di tuti comunităts vor interesili a lor s-hibă loati tu videari cându s-adutsi vără detsizii politicească, cu atsea tsi nai ma njic easti protsentul la Romchili (44%). Pi ninga atsea, ăn ligătură cu aestă, Romchili shi Armănilni spun nai ma analtu gradus di niaveari interes (54% shi 52%, compatibil). Protsentul la muljerli cari spusiră ca nu au interes s-da reactsii tu situatsii cându vără detsizii politicească easti contra interesili a lor easti nai ma analtu la Romchili (65%). Politiciarchili

cari deadiră interviu u actsentară importantsa di cunushteari a muljerlor cu a lor ândrepturi politicheshtsã shi ancurajari s-alumtã ti a lor ândrepturi.

Muljerli pistipsescu ca expertiza shi shtearea tsi u au nu suntu duri ta s-yinã pi analti pozitsii politicheshtsã. Nai ma mari autopistusini s-ducheashti ti pozitsia pi nivel local, atsea ti consilier tu comuna, iu muljerli di tuti comunitãts au mindueari ampãrtsãtã ti atsea desi li au lipsita shteari shi expertizã. Exeptsii suntu mash Romchili; mash 6% pistipsescu ca li umplu conditsiili ti aestã pozitsii politicheascã. Aestã dilemma creashti cãt easti ma analtã pozitsia politicheascã data ca propuniri tu cercetarea; ashitsi Romchili shi Armãnilu s-duchescu nicvalificati ti rolji cum suntu premierchi icã prezidenti a statlui. Shi politiciarchili cari deadirã interviu pistipsescu ca muljerli nu au autopistusini ân ligãturã cu a lor capabilitati shi shteari, ca a noastã culturã li ânveatsã s-ducheascã scãdzuti shi nu li stimuleadzã ambitsiili a lor.

2.2. Pertseptsii ti muljerli di comunitãtsli tu politica – pertseptsii etnitsi shi culturali, perspectivi shi provocãri

Importantu protsentu di tuti comunitãts (cari s-dutsi di 10% la Sãrboanjili pãnã 36% la Arbineasili) minduescu ca comunitatea a Romilor s-lugurseashti ca easti discriminatã ma multu tu comparari cu alanti. Aestã pertseptsii u ampartã shi 92% di Romchili. Tuti politiciarchi cari deadirã interviu dzãsirã ca s-strãvãsirã icã nica s-strãvãsescu cu discriminari, nai ma multi ori ligatã cu a lor pricãdeari sexualã, ma tu vãrã situatsii shi combinatsii di pricãdearea sexualã shi pricãdearea etnicã.

Ma mari numir di muljerli suntu sinfuni ca muljerli nu suntu duri involvati tu bana politicheascã shi publicã tu Machidunia di Nord. Aestã pertseptsii malju dzã idghea s-reflecteadzã shi ân ligãturã cu involucarea a muljerlor di comunitãtsli minoritari tu bana politicheascã, a multsimea actsentarã ca eali practic nu suntu prezenti. Muljerli di tuti comunitãts malju dzã cu unã boatsi suntu sinfuni ca va s-hibã ma ghini ti statlu, cara s-aibã ma multi muljeri involvati tu bana politicheascã. Di altã parti, multsimea di muljerli di tuti comunitãts u ampartã munduearea ca muljerli lipseashti, ninti tut, s-hibã buni partnerchi shi dadi shi s-adunã gãile ti casa – di 41% di Sãrboanjili pãnã 84% di Romchili. Politiciarchili cari deadirã interviu suntu sinfuni ca muljerli nu suntu duri involvati tu politica shi spun andau di ispetsli printsipali: niaveari ambitsii shi vrearri permanent s-alumtã ti inovari tu aestã sferã, cum shi njica posibilitati ti yineari pãnã di resursi ti muljerli tu politica. Unã deputatã, idghea ashitsi adusi concluzii ca politica shi sotsietatea a noastã u ljea tu tamami diferentsa etnicã ân ligãturã cu partitsiparea mash a comunitatiljei machiduneascã shi arbinisheascã, a alanti comunitãts armãn nãnaparti. Tuti eali, idghea ashitsi aduc aminti ca sotsietatea ashteaptã muljerli s-u poartã tutã greutati, a gãilelu ti casa shi ti familia shi muljerli traditsional, li tinjisescu aesti ashtiptãri, tsi li decurajeadzã di activ angajman politichescu.

Muljerli di tuti comunităts au mindueari ampărtsătă ti atsea desi muljerli di comunitătsli minoritari tu politica au puteari s-adară influentsă pisti detsiziili. Naima analtu protsentu cu apandasi pozitivă s-veadi la Sărboanjili (40%), a nai ma njic la Armănil (26%). Politiciarchili cari deadiră interviu suntu sinfuni ca putearea s-aibă influentsă pisti politica, nu mash ti muljerli di comunitătsli minoritari, ma shi ti muljerli ăn ghegeneral, easti ma njică tu comparari cu bərbatslji. Ma-nclo eali dzăc ca aestă situatsii easti sum sânătoasă influentsă a modului diferentu ti bănari shi roljili sexuali traditsionali cari li practiceadză bərbatslji shi muljerli tu sotsietatea a noastă, a cari direct suntu ligati cu practichili ti adutseari detsizii.

Muljerli di tuti comunităts pistipsescu ca muljerli politiciarchi, bana politichească va u adară ma niheam corumpată, cu ma niheam violentsă shi va-u ănsănătusheadză apurarea sotsială tu statlu. Multsimea di muljerli nu pistipsescu ca muljerli politiciarchi nu pot s-aibă ahăt mari influentsă cum shi bərbatslji tu realizarea a politichilor a lor, cu exeptsii a Arbineasilor, iu 51% di eali au pistipseari contrară. Pi nînga atsea, multsimea di Romchili (47%) shi Machiduneanili (37%) nu suntu sinfuni ca bərbatslji tu politica aduc detsizii tu numa a muljerlor tu politica, contra di multsimea di muljerli di alanti comunităts.

Căndu eara antribati s-aspună vără lider politichescu a curi stil di lideri lu duchescu pozitiv, mari parti di multsimea di muljerli di tuti comunităts spusiră vără bərbat. Pi nînga atsea, ma larga publică multu putsăn ica pute nu li ascultă muljerli polticiarchi di comunitătsli minoritari. Tsi va s-dzăcă ca la tsintsi di shaptili comunităts, pisti 83% di muljerli spusiră ca stămăna tricută nu avdzără nitsi dghivăsiră vără raportu di muljeari di comunitătsli minoritari tu politica. Ună deputată spusi ca muljerli politiciarchi ma niheam suntu prezenti anamisa di ma larga publica shi aestu problem lu ligă cu limitatili resursi cari eali poati s-li uflisească ti a lor scupadz promotivi.

Muljerli, idghea ashitsi suntu scheptitsi ăn ligătură cu posibilitatea muljerli di comunitătsli minoritari s-yină pi analti pozitsii politicheshtsă tu yinitor. Ma multu di giunitati di muljerli (54%) pistipsescu ca njică easti posibilitatea muljerli di comunitătsli minoritari s-hibă prezidenti a statlui, a 40% di eali suntu siguri ca atsea pute noari s-facă.

Pisti dau triitări di muljerli dzăsiră ca eali pute noari s-spună ca pricad a vărnuu altă comunitati, tu situatsii căndu umplearea a cvotăljei ti vără comunitati easti unica conditsii lipsită ta s-intră la lucru tu vără institutsii di stat. Tu idghiu chiro, muljerli di tuti comunităts diferenti pistipsescu ca aestă practică multi ori s-practiceadză ăn cadur a comunitatiljei a lor.

3. Recomandări

Shtiindalul ca tu momentul muljerli di comunitătsli diferenti nu suntu multu prezenti tu sferili politicheshtsă, lipsiti suntu activitâts urghenti shi ghegenerali, ta s-poată s-alăxească aestă disproportsii. Ca propuniri li didem aesti strateghii pi ma multi niveluri cu scupo stimulari ma incluziv peisaj politichescu shi âncurajari a mljerlor di localitâts diferenti:

Partii politicheshtsă shi prezentsă: Partili politicheshtsă urghent lipseashti s-da prioretet ti crishteari a prezentsăljei a muljerlor di comunitătsli diferenti tu a lor partii. Shi ti bārbatslji shi ti muljerli tu politica lipseashti s-asigureadză idghea sustsāniri shi idghi resursi cu scupo s-asigureadză idghi reguli di joc ti tuts shi s-promoveadză egalitatea sexuală.

Educatsii shi conshtintsă: Promovarea a educatsiiljei shi conshtintsă ti ândrepturli a muljerlor shi a lor partitsipari politichească easti di mari importantsă. Aoatsi s-achicăsescu shi eforturli ti informari shi ânsānātushari a muljerlor shi ti stimulari cultură ti angajman shi activizmu politichescu.

Localitati cari da posibilitâts: Adrarea shi avigljearea a localitatatiljei cari da posibilitâts ti activ involvari politichească a muljerlor easti di importantsă esensială. Aestă achicāseashti nāstritseari a chaditslor shi a prejudecārlor cari u azāptāsescu a lor partitsipari.

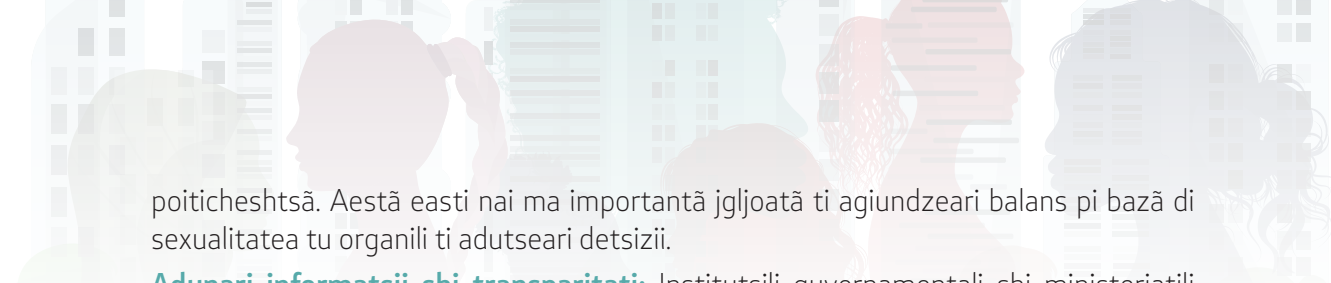
Realizari a politichilor shi apurari: Easti lipsitā ânsānātushari a politichilor ti azāptāseari a violentsăljei, deranjarea, discriminarea shi zburarea cu antipatii pi bază di pricādearea sexuală shi pricādearea etnică, cu ahorghea focus pi situatsiili ligati cu muljerli tu politica. Pi ninga atsea, lipsiti suntu mehanizmi rigorozi ti realizari shi controlă, cu scupo s-asigureadză efectivitatea alushtor politichi ti apurari.

Paritet tu adutsearea a detsiziilor: Easti lipsitā s-implementeadză politichi cari a muljerlor tu politica va la garanteadză egal s-partitsipeadză tu tuti organi ti adutseari detsizii. Diverzitatea shi incluzivitatea lipseashti activ s-promoveadză pit aesti metri.

Nāstritseari a chaditslor culturali shi di sotsietati: Determinarea shi nāstritsearea a chaditslor culturali shi di sotsietatea cari u azāptāsescu activ involvarea a muljerlor tu politica, easti di importantsă esensială. Easti lipsitā s-ahurhească initsiativi ti nāstritseari a stereotipurlor shi normili cari u continueadză niegalitatea pi bază sexuală.

Developari a ideiljei ti mentori shi ti lideri: Implementari programi ti developari a ideiljei ti mentori shi ti lideri ti muljerli tu politica, ică ti atselji cari au ahtari nāeti, easti di importantsă esensială. Aesti programi poati s-asigureadză urnimii, sustsāniri shi posibilitâts ti developari a shteariljei.

Ambunari a cvotilor pi bază di sexualitatea: Cvotili pi baza di sexualitatea lipseashti s-ambuneadză cu scupo s-asigureadză minimal partitsiparea a mljerlor tu institutsiili

poiticheshtsā. Aestā easti nai ma importantā jgljoatā ti agiundzeari balans pi bazā di sexualitatea tu organili ti adutseari detsizii.

Adunari informatsii shi transparitati: Institutsili guvernamentali shi ministeriatili competenti urghent lipseashti s-adunā shi s-publicheadzā dati relevanti ti patitsiparea politiceascā shi partitsiparea tu sotsietatea a muljerlor di comunitātsli minoritari. Informatsiili ghegeneralī ti egalitatea pi bazā di sexualitati, idghea ashitsi, lipseashti sistematic s-documenteadzā.

Controlā post-leghislavā: Lipseashti s-implementeadzā mehanizmi ti control post-leghislavā, cu scupo controlā pi realizarea a leghislavāljei ti egalitati pi bazā di sexualitati shi āndrepturli a comunitātslor, cu scupo asigurari informari shi efectivitati.

Investari tu resursi: Easti lipsitā ma mari investari tu resursi cu scupo realizari a normativāljei shi cadurlu institutsional ti egalitati pi bazā di sexualitati tu statlu.

Ex-ante controlā senzibilā pi bazā di sexualitati pisti nomurli: Leghislaviva shi politichili lipseashti s-hibā minduiti ashī tsi va u ljea tu videari origina diferentā a muljerlor, cu tsi va s-da posibilitati atselor cari aduc detsizii, s-aducā detsizii informativi.

Aprucheari a nāului Nom ti egalitati pi bazā di sexualitati: Aestu nom asiguradzā analizā sistematicā a āntribārlor ligati cu pricādearea sexualā shi s-alumtā ti nau mashinerii natsionalā pi bazā di pricādearea sexualā.

Institutsii ti aprucheari fumelji shi aushi shi nipātuti persoani shi cadar profesional: Ma marea investari tu infrastruktura ti aprucheari shi angajari nāu cadar di expertsā easti di importantsā esentsialā ti sustsāniri a muljerlor tu politica shi lishurari a obligatsiilor a lor.

II. Metodologii

Aestă cercetari adară analiză ti partitsiparea a muljerlor di comunitătsli diferenti tu bana politicească shi publică shi da recomandări ti metri shi mehanizmi efectivi ti a lor ma bună involvari tu bana politicească shi publică tu statlu. Uflisindalui combinatsii di metodi cvantitativi shi cvalitativi ti cercetari, studia adară analiză shi a datilor primari shi a datilor secundari. Protseslu di adunari dati li acătsa aesti fazi:

- complet analiză a literaturăljei,
- cercetari a leghislativăljei respectivă,
- ancheti fatsă tu fatsă realizati pi exemplar reprezentativ ică national, shi
- realizari interviua giunitatistruaturati.

Cercetari secundară

Aestă metodologii ti cercetari achicăseashti adunari informatsii di locuri diferenti, cu involvari shi a studiilor respectivi, politichi shi cărtsă adrati cu cercetari, raporturi di organizatsii tsivili shi subiecti internatsionali, cum shi statii shtiintsifitsi shi publicatsii. Ti lipsiturli alishteii studii, eara loati tu videari datili respectivi cari exista tu atsel chiro. Datili cari exista tu atsel chiro eara adunati shi organizati contsiz cu scupo s-adară complet ma eficasă studii. Pi ninga atsea, eara analizat shi cadurlu yiuristic shi institutsional ăñ ligătură cu egalitatea pi bază sexuală.

Tu analiza intrară dati di subiecti guvernamentali, ministeriati, Institutsia ti statistică di stat shi di alti locuri compatibili. Cercetarea secundară easti intrată tu trendurli shi provocărli moderni cu cari s-străvăsescu muljerli di comunitătsli minoritari. Eara uflisită perspectiva longhitudinala, a eara loati tu videari nivelurli di partitsiparea sotsioeconomică a muljerlor di comunitătsli minoritari tu tricutsliji anj ti cari avea informatsii.

Cercetari primară

- **Anchetă**

Ancheta fatsă tu fatsă realizată pi nivel national adună dati respectivi, cari dupu atsea eara analizati shi s-publicară ca informatsii. Chestionarlu anchetar avea anclisi ăñtribări shi eara minduiti ashitsi ta s-poață s-veadă aspectili diferenti di partitsiparea politicească a muljerlor. Adunatili dati cvantitativi eara prilucrati cu agiutor di hălăts di softfer, cum suntu: SPSS Statistics shi Microsoft Excel; uflisindalui metodi fundamentali descriptivi statistitsi, cum suntu: frecventsii

shi tabeli ancrutsiljeati. Ninti s-hibã prilucrati, baza cu datili eara analizatã multu ghini cu scupo s-li alãxeascã intratili alatuseri shi mähãnats cari suntu normali ti aestã soi di cercetari.

Cu cercetarea primarã a datilor s-analizerã datili loati di prota mãnã shi s-adrarã tu informatsii ti misurari a aspectilor diferenti ti partitsiparea politicheascã shi publicã a muljeriljei pi nivel national. Cu Ancheta s-analizerã nivelurli shi conditsiili ti partitsiparea politicheascã shi publicã a muljerlor di comunitãtsli diferenti, pertsepsia a lor ti angajarea a muljerlor tu politica, a eara adratã shi comparari a adunatilor informatsii.

Cãndu s-aduna datili s-uflisea exemplar di napandicã tu ma multi fazi stratificat a muljerlor reprezentanti di shapti comunitãts pi nivel national. Uflisita metodologhii eara fatsã tu fatsã cu agiutor di computer shi personal adrari interviu (Computer-assisted Personal Interviewing, CAPI). Mãriljea a exemplarlui eara N = 1002, cu alatusi marghinalã di 3%, shi nivel authentic di 95%. Completatili shi nivalidi cheastionari s-aduna tu chirolu di 16.06.2023 pãnã 10.07.2023. Ta s-asigureadzã cãt apãndãserli suntu autentitsi, s-uflisea verzia bilingvalã a chestionarlui, pi machiduneashti shi pi arbinisheashti.

Tabela 1. Structurã demograficã a anchetatilor

		Exemplar total	Protsentu
		Numir	Colona N %
Total	Total	1002	100
Ilichii	18-29	206	20
	30-39	162	17
	40-49	257	27
	50-59	213	20
	60-69	164	16
Comunitati	Machiduneani	564	64
	Arbineasi	258	26
	Romchi	39	3
	Turcoanji	42	4
	Sãrboanji	30	1
	Boshnjachi	35	1
	Armãni	34	1
Loc ti bãnari	Loc urban	783	59
	Loc rural	219	41
Reghion	Anvãrliga di Vardar	66	8
	Tu partea di Dat	84	8
	Tu partea di Notlu-Ascapitatlu	91	10
	Tu partea di Not-Datlu	82	8
	Tu partea di Pelagonia	101	12
	Tu partea di Polog	129	14
	Tu partea di Aratsili shi Datlu	91	8
	Anvãrliga di Scopia	358	33

- **Interviu**

Ca metod complementar ti adunari dati, eara realizati giunitatistruaturati interviu cu scupo s-hibă acătsati ma apstractili aspeti a cercetariljei. Aesti interviua deadiră ma largă analiză, intrandalui ma ahăndos tu partitsiparea poitichească a muljerlor di comunitătsli minoritari. Dishclisili discusii tu chirolu di interviulu dizvălră alti informatsii ti diferenti lucrli ligati cu aestă temă. Pi ninga atsea, giunitatistruaturatlu chestionar ti interviuurli u lishură adunarea a datilor cu atsea tsi li năstricu di cu prota prividzutili **ăntribări** ti Anchetă pi teren.

Exemplarlu ti aesti interviuuri eara di 6 muljeri cari eara aleapti pi bază di a lor angajman politichescu shi pricădearea etnică. Realizati tu meslu august, anlu 2023, interviuurli focus băgară pi atseali domeni di partitsiparea politichească shi publică cari eara aleapti di ispeti ca eara multu adecvati ti tema ti cercetarea. Aesti interviuuri s-tsănură dupu dipisearea a anchetăljei pi teren shi prota analiză di a ljei rezultati, tsi deadi posibilitati s-discuteadză informatsii diprimansus.

Datili cvalitativi adunati cu interviuurli eara analizati cu metodili ti analiză a contsăniri-ljei shi analiza discursivă. Ashi cum eara adecvati, eara sustsănuti cu ufliseari minduiti shifri ti prezentari a determinatilor temi, cari sistematic s-uflisea pi datili. Analiza a interviuurli achicăseashti cercetari a defurtsilor formulari, tsi deadi posibilitati ti a lor explicari detală. Rezultatili di aesti analizi eara multu ghini integrati tu textul ta s-limbizască aspectili diferenti di partitsiparea politichească a muljerlor di comunitătsli minoritari.

Introdutsiri

Aestă cercetari ari ti scupo s-priaducă câtră ma largul discurs ti egalitati pi baza sexuală tu Machidunia di Nord, cu ahorghea focus pi angajmanlu politichescu a muljerlor di comunitătsli minoritari. Aljei scupo primar easti s-veadă involucarea publică a muljerlor di comunitătsli minoritari pit analiză a partitsipariljei a lor tu, shi pertseptsiili a lor ti bana politichească tu statlu. Pi nivel mondial, muljerli acatsă mash 24% di locurli ti deputats, multu ma njic protsentu tu comparari cu bărbatslji.⁵ Diferit di atsea, tu Machidunia di Nord permanent creashti numirlu a muljerlor deputati. Dupu a lui constituiari dupu alidzerli parlamentari tu meslu alunar anlu 2020, Parlamentul avea 41 di muljeri deputati, ică 39,1%, tsi easti ma niheam di cât avea tu tricutlu Parlamentu (2016-2020), cându muljerli eara 40% di deputatslji.⁶ Ma, prezentsa a muljerlor tu rolji executivi armăni ncompatibilă, ca nitsi ună muljeari nu ari nitsi ună anală pozitsii, cum easti, ca exemplu prezidentă a statlui ică prezidentă a Parlamentului. Tu Guvernul tu chirolu 2020-2024, muljerli s-aflară pi mash tsintsi di 20 pozitsii guvernamentali, shi mash dau di 81 di primarchi eara muljeri. Tu sfera iu nu eara determinati cvoti, partitsiparea a muljerlor multi ori eara aproapea di căftărli leghislativi minimali, cu atsea tsi situatsia easti nica ma greuă cara s-ljea tu videari partitsiparea politichească a muljerlor di comunitătsli.

Di ispeti ca muljerli s-străvăsescu cu ma multi niveluri di provocări tu bana publică tu Machidunia di Nord, aestă studii ari ti scupo s-lu actsenteadză nivelu di, shi conditsiili ti, partitsiparea politichească a muljerlor di comunitătsli minoritari tu Machidunia di Nord. Cercetarea easti structurată ashi tsi prota lipseashti s-analizeadză contextul a partitsipariljei politichească a muljerlor di comunitătsli minoritari, a dupu atsea easti analiza a cadurlui leghislativ domitsil. Ma anclo, studia u spuni adunarea primară a datilor pit ancheti shi interviua. Tu soni, studia da concluzii shi recomandări ti politichi, mehanizmi shi activitâts ti ambunari a partitsipariljei politichească a muljerlor di comunitătsli minoritari tu Machidunia di Nord.

5 „TSOR 5: s-agiungă egalitati pi bază sexuală shi s-ancurajează tuti muljeri shi feati”, NU Muljeri. Apruceată pi 9 di andreu, anlu 2023. Publicată pi: <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-5-gender-equality>,”plainCitation:”SDG 5: Achieve Gender Equality and Empower All Women and Girls”, UN Women, accessed 9 December 2021, <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-5-gender-equality>,”noteIndex”:1},”citationItems”:[{”id”:”UH8qxrD/xwTdlKDI”,”uris”:”http://zotero.org/users/3878557/items/662ERCNM”},”uri”:”http://zotero.org/users/3878557/items/662ERCNM”},”itemData”:{”id”:884,”type”:”web-page”,”abstract”:”How can women help achieve gender equality and empower all women and girls?”,”container-title”:”UN Women”,”language”:”en”,”title”:”SDG 5: Achieve gender equality and empower all women and girls”,”title-short”:”SDG 5”,”URL”:”https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-5-gender-equality”,”accessed”:”{”date-parts”:”[[”2021”,12,9]]}”}],”schema”:”https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json”} <https://unstats.un.org/sdgs/gender-snapshot/2023/GenderSnapshot.pdf>.

6 Baza internatsională cu dati a parlamentilor natsionali, Parline: platformă ti dishclisi dati ali IPU. Apruceată pi 9 di andreu, anlu 2023. Publicată pi: https://data.ipu.org/node/171/basic-information?chamber_id=13391.

IV. Cercetari secundară: analiză a partitsipariljei politicească a muljerlor di comunitătsli minoritari

1. Context

Machidunia di Nord u amintă independentsa pi referendum national tsănut pi 8 di yiz-măciunj, anlu 1991, ănsimnat cu character etnic shi boicot di parti a Arbineshlor etnitsi cari cafta egal pricunushteari.⁷ Sh-pi ninga atsea tsi nu avea consensus, Constitutsia eara apruceată tu meslu brumar idghiul an, cu tsi Machidonjlji declarativ eara băgats tu ma bună situatsii di alanti grupi etnitsi.⁸ Preambula eara alăxită tu meslu yianar, anlu 2019 ca parti di Contractul di Prespa shi Contractul di Ohărda, cu tsi s-dănăsi cu favorizarea a limbăljei a unăi grupă etnică.⁹ Tenziili etnitsi, nai ma multu anamisa di Machidonjlji shi Arbineshlji, viniră până di escalatsii ună detsenii dupu independentsa, tsi priadusi ti ahurheari conflictu cu violentsă la anlu 2001.¹⁰ Cu Contractul di Ohărda, ănsimnat tu meslu augustu, anlu 2001, s-adrară multi alăxeri institutsionali ăn ligătură cu relatsiili interetnitsi, cari shi până ază nuca suntu tu puteari.¹¹ Shi până CO general bagă focus pi ăndrepturli a populatsiiljei arbinishească, alanti comunităts tu mari parti

7 Tsvete Conesca “Dupu conflictul etnic: creari politichi dupu postconflictul tu Bosna shi Hertsegvina” Studii ti Europa di Sud-Datlu, 2014;

8 Găzim Crasnichi, «Interdită imishi»: Islamlu shi politica ti identitati tu Cosovo shi Machidunia, Studii ti Europa di Sud-datlu shi Reghionlu di Amarea Negra 11, nr.1) 2 di ciarshar, anlu 2011, 207-191 : (2011.

9 EBD, “Guvernul ali Machidunii li apruche natsrtili di paturli amandmani constitutsionali”, Balcan di Ascapiat European (blog), 2 di brumar anlu 2018. <https://europeanwesternbalkans.com/2018/11/02/government-macedonia-amadopts-drafts-four-constitutional-amendments/>.

10 EBD, “Guvernul ali Machidunii li apruche natsrtili di paturli amandmani constitutsionali”, Balcan di Ascapiat European (blog), 2 di brumar anlu 2018. Apruceată pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicată pi: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/11/02/government-macedonia-adopts-drafts-four-constitutional-amendments/>.

11 „Contractul di Ohărda | OSCE”, 2001. Apruceată pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicată pi: <https://www.osce.org/skopje/100622>.

armasirā nanaparti di aesti aranjsmani shi politichi.¹² Muljerli ca categorii spetsificā di bānātori, idghea ashitsi, eara bāgati nanaparti di aesti documenti shi politichi cu cari s-reguleadzā relatsiili interetnitsi. Ānreghistrarea oftsialā dit soni la anlu 2021 spu- si ca, di populatsia permanentā, 58% di anchetatslji s-spusirā ca Machidonj, 24% ca Arbineshi, 4% ca Turtsā, 3% ca Romi, 1% ca Sārghi, 1% ca Armānj, 1% ca Boshnjats shi 8% ca altsā. Informatsiili di ānreghistrarea spun ca di tutā populatsii permanentā ali Machidunia di Nord, 50,4% suntu muljeri, a 49,6% suntu bārbats.¹³

Constitutsia a statlui shi nomurli natsionali explisit garanteadzā egalitati anamisa di muljerli shi bārbatslji, shi idghea ashitsi li determineadzā shi āndrepturli a komunitātslor, tsicara ca nu pit obiectiv interseksional cari u tinjseashti diverzitatea a provocārlor cu cari s-strāvāsescu muljerli di komunitātsli minoritari. Niaveari itsi s-hibā diferentsi yiu- ristitsi ān ligāturā cu capatsitatea anamisa di sexualitatea achicāseashti ca muljerli nu s-strāvāsescu cu limitari yiu-risticā tu partitsiparea politicheascā, proprietatea cu ave- are, ahurheari protseduri yiu-ristitsi shi altu. Ma, sh-pi ninga normili leghislativi cari ga- ranteadzā egalitati, muljerli multi ori suntu marghinalizati di activitātsli politicheshtsā shi s-alumtā s-li realizeadzā āndrepturli a lor. Provocārli cu cari s-strāvāsescu muljerli tu locurli rurali li nāstreatsi atseli cu cari s-strāvāsescu muljerli di locurli urbani.¹⁴ A lor limitatā involvari tu protsesili ti adutseari detsizii, limitata posibilitati ta s-yinā pānā di servisi ti sānātati, shi ma njitsli posibilitāts ekonomitsi cari li au, priaduc ti crishteari a posibilitatiljei ti violentsā.¹⁵ Ma anclo, chaditsli culturali shi sotsiali, cari nai ma multu li agudescu Romchili, da nica un nivel ti situatsii complexā, nica ma multu cara s-ljea tu videari ca agiundzerli educativi a persoanilor Romi suntu multu ma apusi, cu atsea tsi Romchili s-strāvāsescu cu nai ma mārī diferentsi, tsi ma amānat ari influentsā pisti a lor posibilitāts s-involveadzā cātrā bana politicheascā shi economicā.¹⁶ Comitetlu CEDAF

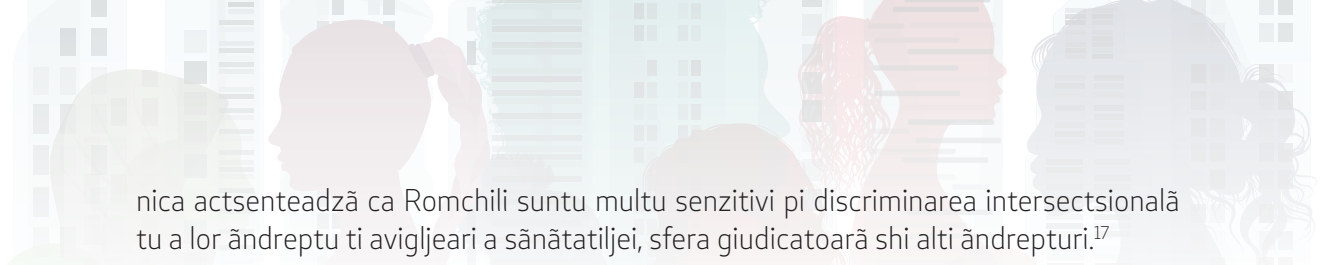
12 Bogdan Lucian Aurescu shi Cler Beizi-Malori, "Apruceatā di comisia Venetsianā pi a ljei 114 shedintsā plenarā (Venetsia, 17-16 di martsu, anlu 2018,18,(2018.

13 Ānreghistrari a populatsiiljei, nicuchirata shi apatamenturli tu Republica Machidunia di Nord, 2021. Apruceatā pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicatā pi: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10Popis-mk-en.pdf>.

14 Lindita Nezir shi Abdula Azizi, "Anamisa di nomlu shi traditsia: practicā di (ni)partitsipari a featilor di komunitatea ar- binisheascā tu Machidunii tu hereditari a aveariljei familiarā", 2018. Apruceatā pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicatā pi: https://revistia.org/files/articles/ejjs_v4_i1_18/Lindita.pdf.

15 Marina Toshesca, anlu 2021, "Situatsia a muljerlor rurali tu sotsietatea machiduneskā", asotsiatsii ti developari rut- ralā, Grupā localā ti actsii "Agro Lider". Apruceatā pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicatā pi: https://lagagrolider.mk/sites/default/files/polozhbata_na_ruralnite_zheni_vo_makedonskoto_opshtestvo.pdf.

16 „Nitsi un ficior s-nu s-agārsheascā. Egalitati ti ficiorlji. | UNICEF MACHidunia di Nord”, 2012. Apruceatā pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicatā pi: https://www.unicef.org/northmacedonia/media/3081/file/MK_2013_SitAnChildrenFindings_Report_ENG.pdf.accessed 8 December 2021, <https://www.unicef.org/northmacedonia/reports/leave-no-child-behind-building-equity-children>."plainCitation:"Leave No Child Behind Building Equity for Children | UNICEF North Macedonia", accessed 8 December 2021, <https://www.unicef.org/northmacedonia/reports/leave-no-child-behind-building-equity-children>,"noteIndex":64,"citationItems":[{"id":"UH8qxrD/N5Cct- kcm","uris":["http://zotero.org/users/3878557/items/F63HLANL"],"uri":["http://zotero.org/users/3878557/ items/F63HLANL"],"itemData":{"id":823,"type":"webpage","title":"Leave no Child Behind Building Equity for Children | UNICEF North Macedonia","URL":"https://www.unicef.org/northmacedonia/reports/leave-no-child-behind-build- ing-equity-children","accessed":{"date-parts":["2021",12,8]]},"schema":"https://github.com/citation-style-lan- guage/schema/raw/master/csl-citation.json"}]

nica actsenteadză ca Romchili suntu multu senzitivi pi discriminarea interseccsională tu a lor ândreptu ti avigljeari a sănătatiljei, sfera giudicatoară shi alti ândrepturi.¹⁷

Statlu limbid bågă actsentu pi agiundzearea egalitati pi bază di sexualitatea shi âncurajari a muljerlor cu atsea tsi u ânsimnă Conventsia ti eliminari a tutulor formi di discriminari pisti muljerli (TSEDAF), Platforma di Peching ti actsia a NU, Conventsia di Istanbul shi cu realizari reformi ligati cu UE tu sinfunilji cu Programa Natsională ti aprucheari a ândreptul ali UE (NPAA).

Ma iara, sh-pi ninga atsea tsi cu ratificarea a contractilor internatsionali shi cu Constitutsia tu articolu 9 s-pretsizeadză ca “tuts bânători suntu egali ân ligătură cu libertătsli shi ândrepturli fără diferentsă di sexualitatea, rasa, buiaua a chealiljei, origina natsională shi sotsială, pistipsearea politichească shi relighioză, situatsia cu avearea shi statuslu tu sotsietatea”, tu Constitutsia suntu lipsiti ahorghea reguli ti apurari a muljerlor di comunitătsli. Aestu mähănă li adară muljerli di comunitătsli minoritari s-hibă discriminati tu formi diferenti shi pi niveluri diferenti, tsicara ca cu articolu 110 di Constitutsia explitsit easti acumtinată discriminari a bânătorlor “ pi bază sexuală, rasa, pisti, pricădeari natsională, sotsială shi politichească”.¹⁸ Cu scupo ma ghini s-achicăsească influentsa a apurariljei constitutsională, easti lipsită s-revideadză cadurlu yiu-ristic cu scupo s-da sustsăniri a loatilor obligatsii cu Constitutsia.

Ma mari parti di studiili realizati pi teren, idghea ashitsi u confirmeadză pozitsia discriminatoară a muljerlor di comunitătsli tu Machidunia di Nord shi atsea tu ma multi aspect. Barometarlul ti egal posibilatâts ti anlu 2023 u actsenteadză discriminarea pi bază di pricădearea etnică ca a daua nai ma lărdzită formă di discriminari, spusă di pisti giunitati di anchetatslji (53%), a discriminarea sexuală eara spusă di parti di 40% di persoanili.¹⁹ Cara s-li avem tu videari aesti numiri, situatsia a muljerlor di comunitătsli tu statlu pi cari s-fatsi dublă discriminari, pi bază di pricădearea etnică shi pi bază sexuală, easti largu di optimală.

Ma-nclo analizili ti baza ti discriminari nă spuni ca muljerli cu hendichep suntu ma senzitivi di cât bərbatslji cu hendichep ân ligătură cu moduslu cum s-li realizeadză a lor ândrepturi politicheshitsă. Analiza a partitsipariljei politichească a persoanilor cu hendichep spuni ca 69% di bânătorlji fără hendichep va s-voteadză ti bərbat cu hendichep fizic ta s-hibă deputat, ma aestu protsentu s-njicureadză ti 11% cându easti zbor ti muljerli cu hendichep. Aestă pertseptsii publică spuni ca stereotipurli existeadză nu mash

17 Comitet ti eliminari a discriminatsiiljei pisti muljerli, TSEDAV (2020), “Mindueri aprucheari di Comitetlu tu sinfunilji cu articolu 7 (3) di Protocolu facultativ ân ligătură cu Comunicatsia nr. 143/2019”. Aprucheari pi 25 di ciarshar, anlu 2024. Publicat pi: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n20/344/18/pdf/n2034418.pdf?token=8Qcmtxc6gHuyf-CebXr&fe=true>.

18 Constitutsii ali Republica Machidunia di Nord. Aprucheară pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicată pi: <https://www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nspk>.

19 Comisia ti azăptăseari shi apurari di discriminari (CAAD), Tsentru machidunesco ti colaborari internatsională (TSMCI), anlu 2023, “Raportu: barometer ti posibilatâts egali”. Aprucheară pi 25 di ciarshar, anlu 2024. Publicată pi: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/0/560037.pdf>.

an ligatură cu hendicheplu, ma shi pi bază a sexualitatiljei tu combinatsii cu hendicheplu. Pi ninga atsea, cercetarea spuni ca, aproapea cum easti cu publica ghegenerală, ma mari easti posibilitatea shi partiili politicheshtsă s-li sustsănă bārbatslji cu hendichep di cāt muljerli cu hendichep.²⁰

Mutrindalui situatsia ghegenerală di aspecti diferenti, Indxlu ti egalitati sexuală ti anlu 2022 spuni ca, tsicara ca tu Machidunia di Nord ari trendu di crishteari an ligatură cu egalitatea sexuală, cu crishteari a rezultatlui di 2,5 boduri ti chiro di trei anj, progreslu easti cu njic tempo (2022 – 64,5 boduri; shi anlu 2019 – 62 di boduri; di maximal 100). An ligatură cu bodlu di index ti domenea “puteari”, njicā ambunari s-ducheashti shi di ispeti ca suntu ambunati malju dzā tuti seamni tu sumdomenili a puteartiljei politicheascā, economicā shi putearea tu sotsietatea. Ma, aestu domen easti a doilu domen tu cari Machidunia di Nord ducheashti nai ma apusi rezultati, tsi zburashti ti nai ma analtu gradus di niegalitati pi bază di pricādearea sexuală.²¹

2. Mehanizmi normativi shi institutsionali ligati cu eglitatea pi bază sexuală tu Machidunia di Nord

Tu anjlji 1920 shi 1930, muljerli ahurhiră s-organizeadză shi s-colaboreadză pi nivel global cu scupo s-li niinteadză āndrepturli muljureshtsă shi s-alumtā ti egalitati pi bază sexuală tu domeni diferenti. Eara fundati initsiativi nadnatsionali, anamisa di cari shi institutsii internatsionali shi hālāts shutsāti cātrā agiundzeari egalitati pi bază sexuală shi ambunari a situatsiiljei cu comunitātsli minoritari. Aesti eforturi globali, tu mari parti avea influentsā pi scriarea a nomurlor natsionali shi pi traectoria a normilor shi mehanizmili institutsionali ti egalitati pi bază sexuală. Tu sinfunilji cu trendurli internatsionali, Machidunia di Nord pit anjlji peanarga u developā a ljei cadru yiuristic shi institutsional an ligatură cu egalitatea pi bază sexuală.

Armasi di ex-sistemlu politic ali SFR Yugoslavia, solutsiili senzitivi yiuristitsi pi bază sexuală ti āndrepturli a muljerlor shi egalitatea pi bază sexuală tu Machidunia di Nord, tu ahurhita eara limitati. Creatorlji a politichilor tu nāulu fundat stat suveren lipseashti s-li developeadză shi s-li niinteadză aesti solutsii. La anlu 1991, tu chirolu a referendumlui ti ampārtsāri di Yugoslavia, protlu prezidentu, Chiro Gligorov, tu a lui expoze

20 Elena Cociosca, 2018, „Analiză a partitsipariljei politicheascā a persoanilor cu hendichep”, Misia ali OSCE di Sco-pia. Apruceatā pi 25 di ciarshar, anlu 2024. Publicatā pi: https://www.osce.org/files/Analysis%20of%20the%20Political%20Participation%20of%20PWDS_ENG.pdf.

21 Maria Bashevca, 2022, „Index a egalitatiljei pi bază di sexu ti Machidunia di Nord, 2022”. Apruceat pi 25 di ciarshar, anlu 2024. Publicat pi: <https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/Gender%20Equality%20Index%20for%20North%20Macedonia%20%282022%29.pdf>.

uflisi senzitivă limbă pi bază sexuală, cu tsi li bǎgǎ timeljurli a protilor jgljoati cǎtrǎ adrari stat democratic cari constitutsional u-sustsǎni egalitatea a tutulor bǎnǎtori, fǎrǎ diferentsǎ a pricǎdeariljei sexualǎ, pitea icǎ natsionalitatea.

Cara s-adrǎm analizǎ a cadurlui yiuristic mutrit pit istorii, atsea eara chiro cǎndu avea mari progres nica tu prota detsenii di independentsa ali Machidunia di Nord (1991-2000), cǎndu s-adusirǎ shapti importanti documenti yiuristitsi ligati cu egalitatea sexualǎ. Di la anlu 2000 pǎnǎ la anlu 2010 eara aprucheati nica 14 solutsii yiuristitsi, tsi easti mari progres a cadurlui yiuristic senzitiv pi bazǎ di sexu. Anamisa di factorili cari priadusirǎ ti aestǎ developari scad: crishteari a numirlui a muljerlor tu rolji politicheshtsǎ; candidatura a statlui ti membrurǎ tu UE la anlu 2005; shi aprucheari a Nomlui ti egal posibilatǎs a muljerlor shi a bǎrbatslor la anlu 2006.

Privideari constitutsionalǎ a egalitatiljei pi bazǎ sexualǎ s-aproachi cǎtrǎ standardili yiuristitsi internatsionali, cu asigurari idghi **ǎndrepturi** fǎrǎ diferentsǎ a pricǎdeariljei sexualǎ shi natsionalitatea. Articolu 9 explitsit garanteadzǎ egalitati anamisa di muljerli shi bǎrbatslji tu libertǎtsli tsivili shi politicheshtsǎ. Ma, Constitutsia ufliseashti limbǎ neutralǎ pi bazǎ sexualǎ, cu actsentu pi dauli formi ca "bǎnǎtor/bǎnǎtori", shi nu li adut-si aminti explitsit xsoltea, identitatea pi bazǎ sexualǎ, orientatsia sexualǎ icǎ **ǎndrepturli** reproductivi, nitsi adarǎ diferentsǎ anamisa di pricǎdearea sexualǎ shi pricǎdearea etnicǎ.

Cu atsea tsi alumtǎrli a constitutsiiljei s-realizeadzǎ tu praxǎ, **Nomlu ti egal posibilatǎs a muljerlor shi bǎrbatslor, aprucheat anlu 2006** shi ma amǎnat alǎxit, s-ufliseashti ca actu yiuristic fundamental ti promovari a posibilatǎtslor egali tu aspectili diferenti a banǎljei tu sotsietatea. Amandmanili di la anljji 2012 shi 2015 lu lǎrdzirǎ op-seglu a nomlui, cu tsi li acǎtsǎ mǎhǎnadzljji determinati cu analiza shi informatsiili cari agiundzea di sectorlu niguvernamental, UE shi OSCE/ODIHR. Cu nomlu s-implementarǎ organili cum suntu: **Comisia ti egal posibilatǎs a muljerlor shi bǎrbatslor, grupi interministeri shi coordinator pi bazǎ sexualǎ.**

La anlu 2019, raportul li actsentǎ provocǎrli pi nivel local, iu comisiili multi ori nu shtea cari la suntu obligatsiili shi multu ptsǎn tsǎnea shedinti, **nai ma multu tu comunili iu bǎna comunitǎts minoritari.** Nomlu caftǎ metri spetsiali ti vǎrǎ chiro ti nǎstritseari a niegalitatea pi bazǎ sexualǎ shi caftǎ institutsiili s-da raporturi anuali ti realizatili metri.

Nomlu ti azǎptǎseari shi apurari di discriminari, adus la anlu 2020, ari ti scupo s-u azǎptǎseascǎ shi s-apurǎ di discriminari, cu aprucheari a leghislativǎljei natsionalǎ cu standardili a UE. Prota avea critichi di ispeti ca avea mǎhǎnadz, ma revidatlu nom tora li involveadzǎ identitatea pi bazǎ sexualǎ shi orientatsia sexualǎ ca bazǎ ti discriminari. Nomlu zburashti ti formi diferenti di discriminari shi cu el s-fundǎ Comisia ti apurari di discriminari, cari functsioneadzǎ di meslu shcurtu, anlu 2021. **Nomlu ari rolji esentsialǎ tu alumtarea contra ma multili formi di discriminari cu cari s-strǎvǎsescu muljerli di ispeti ca suntu misticati identitetili.** Complet analiza atselor cari s-jilescu

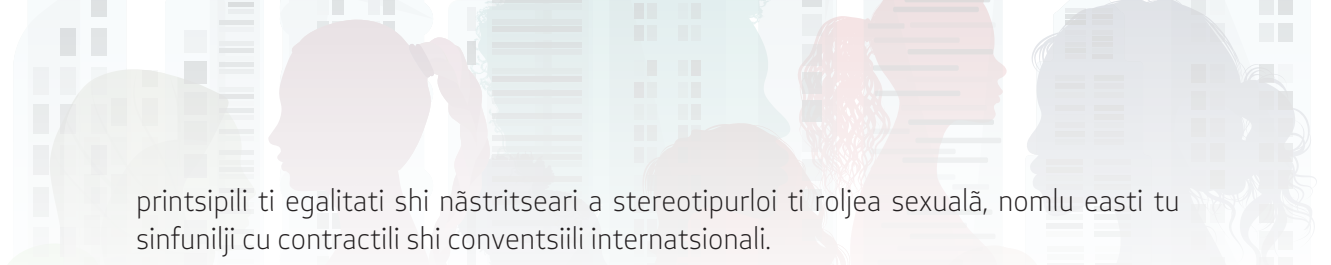
nă dizvăleashti formulari interesanti. **Raportul a Comisiiljei ti anlu 2021, cari li ljea tu videari shi pricādearea pi bazā sexualā shi pricādearea etnicā, spusi ca, anamisa di Machidonjlji cari deadirā documenti ti jileari, 61% eara bārbats, a 39% eara muljeri.** Di altā parti, documentili ti jileari di parti a Arbineshlor suntu dati mash di bārbats. Diferit di elji, ān cadur a comunitatiljei a Romilor di atseldji cari deadirā documenti ti jileari, dominantā eara muljerli Romchi. Analiza a documentilor ti jileari, idghea ashitsi nā spuni ca muljerli nai ma multi ori s-jilescu ti discriminatsii pi bazā a educatsiljei, a bārbatslji s-jilescu ti discriminatsii pi bazā a a lor ideologhii politicheascā shi pricādeari etnicā.²² Raportul ti anlu 2022 spuni ca 42% di documentili ti jileari eara dati di muljeri, cu atsea tsi nai ma multi ori baza ti discriminari eara pricādearea natsionalā icā etnicā, caracteristichili personali shi statuslu sotsial, ideologhia politicheascā shi pricādearea pi bazā sexualā.²³

Cu scupo s-da apandasi ti atsea ca niheam suntu prezenti muljerli tu politica, cu **Nomlu ti alidzeari deputats tu Parlamentul**, la anlu 2002 prota s-bāgā cvotā di 30% ti sexul cari nu easti duri prezentu pi listili di candidats a partiilor politicheshtsā. Ma, di ispeti ca nu easti ghini pretsizatā, muljerli multi ori li loa ma apusili pozitsii pi listili, tsi eara cheadic ti a lor suxes electoral. Regula a **Nomlui ti alidzeri** di la anlu 2006 ari prividzutā ca cafi a trei loc pi lista ti candidats ti deputats icā consilieri tu comuna lipseashti s-hibā rezervat ti ma niheam prezentul sexu, scljeama muljerli, cu tsi s-asigurā ma bunā ampārtsari a locurlor. Cu intrarea tu puteari a Nomlui ti alidzeari la anlu 2006, Nomlu ti alidzeari deputats dānāsi s-hibā valid. Cu alāxerli cari s-adrarā ma-nclo pi Nomlu ti alidzeari la anlu 2014 s-deadirā garantsii ti tsānari shi crishteari a numirlui a muljerlor deputati shi consilieri, cu atsea tsi s-deadi posibilitati muljearea candidat cari easti pi aradā, s-u alāxeascā muljearea cari fudzi. Cu alāxerli di la anlu 2015 s-adusi detsizii nai ma niheam 40% di candidatslji pi listili s-pricadā a sexului cari nu easti duri prezentu, cu caftari di primansus ti pozitsii concreti.

La anlu 2014, cu adutsearea a Nomlui ti preventsii, azāptāseari shi apurari di violentsā tu familia s-lo jgljoatā importantā tu alumtari contra vioentsa tu familia. Ma, ti nomlu avea critichi ca nu avea notā senzitivā pi bazā sexualā, mähānālu s-u defneadzā vioentsā tu familia ca violentsā pi bazā sexualā, shi regulili nicompatibili ti nāstritseari a problemlui. **Di ispeti ca eara duchiti aesti mähānadz, la anlu 2021 eara adus nāu Nom ti azāptāseari shi apurari di violentsā pisti muljerli shi violentsā tu familia.** Scupolu primar alushtui nom easti s-azāptāseascā shi s-nāstreacā violentsa sexualā pisti muljerli shi violentsa tu familia, cu asigurari apurari efectivā a victimili. Tinjissindalui

22 „Raportu anual ti anlu 2021”, Comisia ti azāptāseari shi apurari di discriminari. Apruceat pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicat pi: <https://kszd.mk/wp-content/uploads/2022/03/CPD-Annual-Report-2021.pdf>.

23 „Raportu anual ti anlu 2022”, Comisia ti azāptāseari shi apurari di discriminari. Apruceat pi 25 di ciarshar, anlu 2024. Publicat pi: <https://kszd.mk/wp-content/uploads/2023/05/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD-%D0%98%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-2022.pdf>.

printsipili ti egalitati shi năstritseari a stereotipurloi ti roljea sexuală, nomlu easti tu sinfunilji cu contractili shi conventsiili internatsionali.

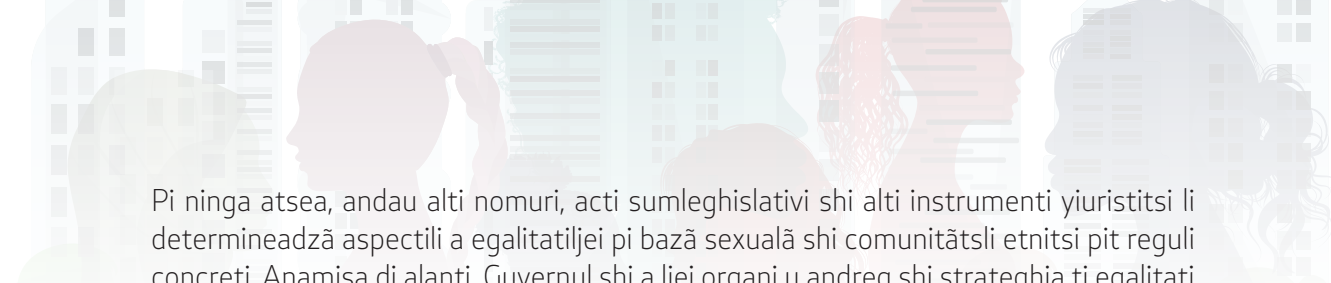
La anlu 2017, Parlamentul u ratifică **Conventsia a Consiliului ali Europa ti azăptăseari shi alumtari contra violentsa pisti muljerli shi violentsa tu familia – Conventsia di Istanbul**, cari intră tu puteari la anlu 2018. Conventsia caftă statili s-ndreagă nomuri, politichi shi servisi ti sustsăniri, ta s-dipisească violentsa pisti muljerli shi violentsa tu familia. Ān ligătură cu atsea, Nomlu ti azăptăseari shi apurari di violentsă pisti muljerli shi violentsa tu familia adus anlu 2021 easti complet tu sinfunilji cu Conventsia di Istanbul.

Cu aestă leghislativă s-reguleadză lucurlu a institutsiilor cu scupo azăptăseari a violentsăljei pi bază di sexualitati shi violentsa tu familia, cum shi metrili ti apurari a muljerlor. S-actsenteadză coordinarea anamisa di institutsiili, organizatsiili, slujbili ti apurari a victimilor shi adunari informatsii ligati cu violentsa pi baza sexuală pisti muljerli shi violentsa tu familia. Vocabularlu a nomlui easti senzitiv pi bază sexuală, cu asigurari explicari a terminilor, cum suntu: “violentsă pisti muljerli”, “violentsă pi bază sexuală pisti muljerli”, “sexualitati”, “sexu” shi “persoană transsexuală”. Nomlu caftă s-aibă metri preventivi shi ti apurari a institutsiilor shi organizatsiili cu scupo eficas apurari a victimilor. Pi ninga atsea, tu nomlu suntu implementati shi reguli ti reintegrari a victimilor, tsi achicăseashti aflari loc ti bănari ti vără chiro, consultari psihooghică, ajutor finansial, posibilităts educativi shi metri ti aflari lucru.

Cu nomlu s-fundă shi Organlu coordinativ national ti realizari a Conventsiiljei a Consiliului ali Europa ti azăptăseari shi alumtari contra violentsa pisti muljerli shi violentsa tu familia. Aestu organ ari obligatsii s-li andreagă shi s-li controleadză strateghia shi planurli actsiuni natsionali, s-li coordineadză eforturli natsionali, shi s-u observeadză realizarea a conventsiiljei shi politichili natsionali ti violentsa pi bază sexuală pisti muljerli shi violentsa tu familia.

La anlu 2023, tu chirolu a shedintsăljei plenară a Parlamentului cu ucazi **ănsimnari** a dzuăljei Optu di martsu, dzua a muljeariljei, deputatslji discutară ti **lipsitura ti aprucheari a Nomlui ti egalitati pi bază sexuală** shi adusiră concluzii ca aestu nom lipseashti s-aproacă până tu dipisita a anlui. Scupolu a propuniriljei a nomlui easti s-promoveadză egalitatea pi bază sexuală tu sotsietatea shi **s-ănsănătusheadză** mehanizmili institutsionali cari lucreadză cu **ăntribări** pi bază di sexualitati pi nivel tsentral shi local. Nomlu ari prividzută metodi intersectsionali shi transformativi pi bază sexuală cari suntu esentsiali ti alumtari cu stereotipurli shi prejudicărli. Ma, aestu natsărt-nom priadusi ti rezistentsă cari u promovară shi organizară comunitătsli di pisti, ashu ca nica s-ashteaptă ta s-hibă aprucheat.²⁴

²⁴ Doice Vele, 2023, „Egalitati pi bază di sexualitati – tu mengheme anamisa di tabua shi realitatea”. Aprucheată pi 25 di ciarshar, anlu 2024. Publicată pi: <https://www.dw.com/mk/rodova-ednakvost-vo-mengheme-megu-tabuata-i-reala-nosta/a-67362052>.

Pi ninga atsea, andau alti nomuri, acti sumleghislativi shi alti instrumenti yiuristitsi li determineadzã aspectili a egalitatiljei pi bazã sexualã shi comunitãtsli etnitsi pit reguli concreti. Anamisa di alanti, Guvernul shi a ljei organi u andreg shi strateghia ti egalitati pi bazã sexualã shi acompanjati planuri actsiuni.

Tu sinfunilji cu Nomlu ti posibilitãts egali ti muljerli shi bãrbatslji, Guvernul andreapsi **Strateghii ti egalitati pi bazã sexualã**, cari dupu atsea Parlamentul u apruche. Scupolu primar a strateghiiljei easti s-promoveadzã posibilitãtsli egali ti muljerli shi bãrbatslji tu tuti aspecti di bana tu sotsietatea. Strateghia easti adratã di andau pãrtsã, tu ea lu involveadzã shi cadurlu normativ shi institutsional ligat cu **ãntribãrli** ti sexualitati, u analizeadzã situatsia momentalã tu aestã sferã shi li bagã prioritetili natsionali, cum shi metrilu ti agiundzeari a scupadzlur shi prioritetili.

Strateghia ti egalitatea pi bazã sexualã ti chirolu 2022-2027 eara apruheatã tu meslu alunar, anlu 2022.²⁵ Aestã strateghii easti patru pi aradã documentu strateghic di aestã sferã shi s-leagã cu Strateghia Natsionalã ti egalitati pi bazã sexualã 2013-2020, Planlu actsiun national ti egalitati pi bazã sexualã 2007-2012, shi Planlu actsiun national ti egalitati pi bazã sexualã di la anlu 1999. Naua strateghii (2022-2027) ari prividzutã trei scupadz ghegenerali, cum suntu implementari efectiv shi eficas sistem ti niintari a egalitatiljei pi bazã sexualã pi nivel tsentral shi local; ambunari a situatsiiljei a muljerlor tu tuti sferi di bana publicã shi privatã; shi nãstritseari a stereotipurli ti sexualitati shi developari culturã fãrã violentsã shi nidiscriminari pi bazã sexualã, sexualitatea shi identitatea pi bazã di sexualitati. Tu momentul s-realizeadzã Plan actsiun national ti egalitati pi bazã sexualã cari lu acatsã chirolu di 2022-2024.

Tu sinfunilji cu Nomlu ti posibilitãts egali ti muljerli shi bãrbatslji, Ministeriatlu ti lucru shi poiticã sotsialã ari obligatsii s-u observeadzã realizarea a Strateghiiljei shi s-publicheadzã raporturi anuali ti activitãtsli shi rezultatili di a ljei realizari. Raportul dit soni cari ministeriatlu lu deadi la Parlamentul eara **Raportul ti realizari a Strateghiiljei ti egalitati pi bazã sexualã ti anlu 2019**.²⁶ Ma, raportul tu aumbrã spusi ca raportul a ministeriatlui ti realizari a Planlui actsiun national 2018-2020 nu li tinjiseashti indicatorili prividzuti cu Planlu actsiun, a stilu di informari nu da limbid shi complet cadur ti progreslu a egalitatiljei pi bazã sexualã tu Machidunia di Nordicã ti graduslu di realizari a Planlui actsiun national 2018-2020.²⁷

25 „Apruheatã easti Strateghia ti egalitati pi bazã di sexualitati 2027-2022”, Ministeriat ti lucru shi poiticã sotsialã. Apruheatã pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicatã pi: https://www.mtsp.gov.mk/pocetna-ns_article-mtsp-izglasana-strategijata-za-rodova-ednakvost-2022-2027-godina.nsp.x.

26 „Raportu anual ti implementari a Strateghiiljei ti egalitati pi bazãsexualã ti anlu 2019”, Ministeriat ti lucru shi poiticã sotsialã. Apruheat pi 11 di andreu anlu 2023. Publicat pi: https://www.sobranie.mk/2020-2024-aktivnosti-ns_article-prezentacija-na-evaluacijata-na-strategijata-za-rodova-ednakvost-2013-2020.nsp.x.

27 „Raportu tu aumbrã ti implementari a Strateghiiljei ti egalitati pi bazã sexualã ti chirolu 2018 shi 2019”, Reactor, 2020. Apruheat pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicat pi: <https://shorturl.at/iIF79>.

Guvernul actual²⁸ al Republicii Machidonia de Nord este consacrat egalității pe bază sexuală, alungarea stereotipurilor pe bază dsexuală, și distanțarea de violență pe bază sexuală, așa cum este în Programul de lucru pe anii 2020-2024. Programul acționează politic activ în creșterea participării femeilor în poziții executive și ale pozițiilor guvernamentale. Politicile concrete sunt: susținerea femeilor agricole, promovarea egalității pe bază sexuală în sfera sportului, realizarea metrelor de intrare în muncă cu scopul angajării a neactivității femeilor în muncă și păstrarea în muncă, și alocarea cu programul de reintegrare a femeilor victime ale violenței.

Pe lângă acestea, Strategia națională de egalitate și nediscriminare (2022-2026) adusă de Guvern, definește scopurile, măsurile și indicatorii de promovare a **ăndrepturilor** și oportunități egale. Cu ea este prevăzută realizarea a **ăndrepturilor** omului, egal oportunități și nediscriminare în toate, cu misiunea asigurării apurării de discriminare pe bază de caracteristici personale, cu alegerea acțiunilor pe grupurile sensibile în societate, cum sunt comunitățile etnice și femeile. Strategia acționează în sfere diferite, în care intră și: muncă, intrarea în muncă, educația, sănătatea, sportul, cultura, apurarea socială, justiția, administrația și yinari până la pământ și servicii.

Strategia a Guvernului de scădere a oarbănilor și eliminarea socială (2010-2020) este de oarbănilor și eliminarea socială, cu sănătatea focus pe **ănsănătushari** economică a femeilor. **Cu ea s-a implementat măsurile afirmative de scădere a eliminării sociale și gradul de oarbănilor la femeile, nu mai puțin de reșterea rurală, comunitățile etnice și victimele de violență în familie.** Strategia acționează în lipsita de creșterea capacităților instituțiilor de ambulare a sănătății, nu mai puțin în grupurile sensibile, în care intră și femeile. Ca rezultat de acestea, s-a acționează creșterea egalității pe bază sexuală, cu măsuri șterse către creșterea participării femeilor în muncă și păstrarea în muncă și angajării a diferentelor în muncă și plăți.

Planul acțiunilor de realizare a Conventiilor de azăptare și alungarea de violență pe bază sexuală și violență în familie are în scopul asigurării egalității, ăndrepturilor sociale și oportunități egale pentru femeile și bărbatul. Tu a lăsa scopul prioritar, Strategia are perspectivă pe bază sexuală și principii de nediscriminare pe bază sexuală și pricăderea etnică, cu intenția și scopul asigurării coeziunii sociale și integrarea a garantării egalității pe bază sexuală, nediscriminare și oportunități egale în toate.

Definitiv, Strategia națională de dezvoltare a conceptului de ună societate în toate și interculturalismul (2020-2022) are în scopul asigurării societății cu dezvoltare interculturalismul, cu asigurarea a tuturor diferentelor și cu asigurarea egalității, ăndrepturilor sociale și oportunități egale pentru femeile și bărbatul. Tu a lăsa scopul prioritar, Strategia are perspectivă pe bază sexuală și principii de nediscriminare pe bază sexuală și pricăderea etnică, cu intenția și scopul asigurării coeziunii sociale și integrarea a garantării egalității pe bază sexuală, nediscriminare și oportunități egale în toate.

28 Acest raport este actualizat în anul 2023.

Ma anclo va s-videm cum complet leghislativa shi strateghiili apruceati di parti a Parlamentului shi Guvernul priaduc muljerli dealihea s-partitsipeadzã tu bana politicheascã a statlui, shi desi aestã largã normativã proactiv asigureadzã partitsipari a muljerlor di comunitãtsli.

3. Partitsipari a muljerlor di comunitãtsli tu bana politicheascã

Muljerli tu statlu tu mari parti suntu bãgati nanaparti di sferili publitsi shi politicheshtsã, cu tsi armãn anonimi tu importantili evenmenti politicheshtsã. Sh-pi ninga avearea ãndreptu pi vot shi ãndrepturi electorali la anlu 1946, a lor involvari politicheascã easti minimalã. Di independentsa la anlu 1991, importantili pozitsii di lideri, cum suntu: premier, prezidentu shi prezidentu a Parlamentului, eara mash tu mãnjlji a bãrbatslor. Dau guvernuri tranzitioni ali Machidunia di Nord avea muljeri ti premierchi, shi atsea mash shcurtu chiro la anlu 2004, di cari una muljeari eara 21 di dzãli, a alantã eara 24 di dzãli.²⁹ Anamisa di 1991 shi 2002 anlu, partitsiparea a muljerlor tu Parlamentul eara anamisa di 3% shi 8%. La anlu 2002, cu adut-searea a regulãljei ti 30% muljeri pi lista di deputats, partitsiparea a muljerlor tu Parlamentul criscu pi 20% di deputatslji la anljji 2002-2006.³⁰ Informatsiili di la anlu 1996 pãnã la anlu 2021 spun ca, di 660 aleptsã primari, mash 18 eara muljeri.³¹ Aestã njicã partitsipari spuni ca leghislativa ti ãntribãrli ti muljerli shi egalitatea pi bazã sexualã nu easti prioritet.

Ma, iara, muljerli cu suxes s-alumtã ti cvoti pi bazã sexualã, tsi priadusi cama multu s-creascã numirlu a deputatilor. Tu aestu momentu, Parlamentul ari 51 di deputati, tsi easti 42,5%, nai ma multu pãnã tora.³² Crishtearea a numirlui a mandatilor ahurhi dupu alidzerli parlamentari la anlu 2020, cãndu bãrbats deputats tricurã pi functsii executivi di ispeti a reconstructsiiljei a Guvernului icã s-featsirã primari la anlu 2021, tsi la deadi posibilitati a muljerlor s-li umplã goalili locuri di deputats, pi printsiplu "sendvici-sistem". Æn ligãturã cu comisiili cari s-uflisescu ca formi ti debati parlamentari shi protsesi leghislativi, unã studii realizatã di parti a Institutului parlamentar (IP) a Parlamentului ali Republica Machidunia di Nord spusi ca di 21 di comisii total cãt ari, la optu au ma njicã

29 UN Muljeri, „Muljerli shi bãrbatslji tu Machidunia di Nord: statisticã a trendurilor ti egalitati pi bazã sexualã”, 2022. Apruceatã pi 22 di andreu, anlu 2023. Publicatã pi: [EN_WandM-NMK-Report_WEB_0.pdf \(unwomen.org\)](https://www.unwomen.org/en/regions/europe/publications/2022/04/women-in-politics-report-2022).

30 Alexandra lovevca Ghiorghevich shi Sara Ianesca, „Esentsial icã steril: partitsiparea a muljerlor tu Parlamentili ali Republica Machidunia di Nord (1990 – 2020)”, IDSTSS (blog), 2020. Apruceat pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicat pi: <https://idscs.org.mk/en/portfolio/substantive-or-sterile-parliamentary-representation-of-women-in-the-public-of-north-macedonia-1990-2020/>.

31 Neda Petkovska, „Alidzerli locali, anlu 2021. Analizã a listilor ti candidats ti primari shi aleptsã reprezentantsã di aspectu sexual”, Reactor – Cercetari tu actsii (blog), 2021. Apruceat pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicat pi: <https://reactor.org.mk/en/publication-all/local-elections-2021-review-of-candidate-lists-for-mayors-and-selected-representatives-from-gender-aspect/>.

32 Bazã internatsionalã cu dati di parlamentili natsionali, Parline: platformã ti dishclisi dati di IPU, 2023. Apruceatã pi 9 di andreu, anlu 2023. Publicatã pi: https://data.ipu.org/node/171/basic-information?chamber_id=13391.

partitsipari a muljerlor, cari cadi sum 27%. Invers, mash unā comisii – Comisia ti finansari shi buget – poati s-alavdā cu egal partitsipari a muljerlor shi bārbatslor. Tu nau comisii au ma mari partitsipari a muljerlor, pisti 50%, cu atsea tsi comisia ti posibilatāts egalī a muljerlor shi bārbatslor easti importantā dupu atsea tsi ari mash muljeri membri, a ari mash doi bārbats deputats cari li alāxescu atselji cari nu pot s-yinā la shedintsili.

Muljerli deputati nai ma multu partitsipeadzā tu comisiili ligati cu “moalili” sferi, tu cari scad: educatsia, cultura shi politica sotsialā. Ca rezultat di atsea, muljerli nu suntu prezenti tu comisiili cari lucreadzā cu temi cari ca stereotipi s-lugursescu ti “bārbāteshtsā”.³³ Structura ti condutsiri a comisiiljei ari roljā importantā, ca da ma mari puteari ti defnari a aghendāljei, shi ashitsi ma mari libertati ti implementari āntribāri ligati cu sexualitatea. Dupu Institutlu parlamentar, mash shasi comisii di 21 au preside muljeri, a shasi au deputati cari au functsii vitse-prezidenti.³⁴ Muljerli tu printsip nu au analti pozitsii tu administratsia parlamentarā, tsicara ca eali suntu nai ma mari parti di lācrātorlji.³⁵

Pi ninga comisiili, di importantsā esentsialā easti shi prezentsa a deputatilor tu alanti structuri a parlamentului ca purtātoari a detsiziilor. Ti atsea, di ahorghea importantsā easti ma mari partitsipari a muljerlor tu rolji di coordinatori a grupilor di deputats shi a lor partitsipari la shedintsili coordinativi la cari s-formuleadzā aghenda a Parlamentului. Tu aestu parlamentu (2020-2024), cari pānā meslu andreu, anlu 2023 misura tsintsi grupi di deputats, mash unā grupā di deputats avea muljeari coordinoarā. Grupa di deputats a Aliansāljei a Arbineshlor (AA) u nominā llire Dauti ti a lor coordinoarā tu meslu andreu, anlu 2021. Ma, ti ma niheam di un an, tu meslu yizmāciunj, anlu 2022, deputata Dauti sh-deadi demisii, ashi ca pi a ljei loc vini deputat bārbat, membru di a ljei partii. Muljerli ma multi ori s-ved ca vitse-coordinatori, cu atsea tsi Coalitsia “Poati” shi Unia dmocraticā ti integrari (UDI) au cāti un vitse-coordinator, a Organizatsia machiduneascā internā revolutsionarā –Partii democraticā ti unitati machiduneascā natsionalā (OMIR-PDUMN) shi Coalitsia “Reconstruati ali Machidunii” au cāti doi vitse-coordinatori. Sh-pi ninga cvotili shi “sendvici-sistemlu”, muljerli di tuti comunitāts armān ma niheam prezenti di cāt bārbatslji. Di shasili comunitāts minoritari, adusi aminti tu Preambula a Constitutsiiljei ali Republica Machidunia di Nord, mash trei au deputati tu Parlamentul: nau deputati di comunitatea arbinisheascā, unā deputatā di comunitatea a Boshnjatslor shi unā deputatā di comunitatea a Romilor. Pi ninga batsea, Parlamentul ari shi unā deputatā cari u prezenteadzā comunitatea a Uvreilor, cum shi unā deputatā di comunitatea

33 lovevsca Ghiorghevich, Alexandra, Ianesca Sara. Institut ti democratii “Sotsietas Tsivilis” – Scopie (IDSTSS). “Essentsial icā steril: partitsiparea a muljerlor tu parlamentili ali Republica Machidunia di Nord (1990 – 2020), 2020. Apruceat pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicat pi: https://idsos.org.mk/wp-content/uploads/2020/08/Kratok_dokument_za_javna_politika_Br.31_2020_SustinskoiliSterilno.pdf.

34 Iovanovsca Eva, Coroveshovsca, Fani. Institut parlamentar. Parlamentu ali Republica Machidunia di Nord. “Nuu meroasā shi colaborari pisti interesili a partiiljei a deputatilor ca factor ti ānsānātushari a influentsāljei a ljei”, 2023. Apruceat pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicatā pi: <https://cutt.ly/QwtUTen9>.

35 Vlora Recitsa, “Ratligiov manual ti administratsia parlamentarā: administratsia parlamentarā ali Machidunia di Nord”, 2023. Ratligiovi manuali.

machidunească-muslimană. Aesti numiri spun ca muljerli di comunitătsli minoritari tsăn aproapea 10% di locurli tu Parlamentul. Nitsi ună comisii parlamentară noari conducator muljeari di comunitătsli minoritari. Ti comparari, Parlamentul ari 38 di deputati cari pricad a comnitatiljei majoritară, di cari shasi suntu preside a comisiilor. Băgarea cvoti obligatoari la anlu 2002 u lishură alidzearea a protăljei deputată Arbineasă, cu tsi ahurhi s-apăndă-sească pi lipsitura ti ma mari partitsipari a sexualitatiljei cari easti ma niheam prezentă pi listili di candidats a partiilor politicheshtsă. Tu momentul noari (ofitsial tsi spusiră) muljeri ică bərbats cu cheadits pi locurli ti deputats, tsi li alasă muljerli di aestă comunitati s-nu hibă prezenti shi tu ma nibună situatsii di alanti grupi tu sotsietatea.

Tabelă 2. Deputati pit numiri (1990–2023)

Dată	Numir di muljeri
2023–03	51
2021–11	50
2021–07	48
2020–10	47
2020–08	46
2020–07	43
2019–12	48
2019–08	47
2018–08	46
2017–10	45
2017–05	41
2016–12	38
2014–07	41
2014–04	40
2014–01	42
2013–01	34
2012–01	42
2011–06	38
2009–12	39
2009–01	38
2008–06	36
2007–01	35
2006–07	34
2002–09	21
1998–01	9
1994–01	4
1990–01	5

Ën ligaturë cu partitiparea a muljerlor tu Parlamentul, Clublu a deputatslor, organ ni-formal consultativ, agiucë roljë importantë tu niintarea a ëndrepturor a muljerlor, cum ën ligaturë cu leghislative, ashì sh-ti cohezia nuntru tu partia. Aestu organ eara fundat la anlu 2003 ën cadur a proectului regional a Pactului ti stabilitati ali Europa di Sud-Datlu, cu sustsëniri di partnerlji locali: Machidunescul lobi di muljeri, Consiliulu national ti egalitati pi bazë sexualë ali Machidunia shi Sectorlu ti condutsiri cu egalitatea pi bazë sexualë di la Ministeriatlu ti lucru shi politicë sotsialë.³⁶ Involvarea a muljerlor di komunitëtsli minoritari tu aestu organ s-alëxea pit aeshtsë anj, dipendalul di numirlu a deputatilor tu Parlamentul.

Tabelë 3. Deputati di komunitëtsli minoritari tu Clublu a deputatilor

Chiro	Muljeri di komunitëtsli minoritari	Muljeri di komunitëtsli majoritari
2020–2023	13 ³⁷	38
2016–2020	5	41
2014–2016	8	34
2011–2014	8	34
2008–2011	6	36
2006–2008	7	29

Cara s-li videm alidzerli di la anlu 2020, nai ma mari nivel di partitipari a muljerlor tu partiili politicheshtsë, cum pi nivel national ashì sh-tu vërë reoni ti alidzeri, s-vidzu pi listili ti candidats cari li deadi UDI, cu partitipari totalë di 48% shi 60% tu RA4. Tu RA1, RA2 shi RA5 avea egal partitipari shi a muljerlor shi a bër batslor, cëti 50%, a tu RA3 (40%) shi RA6 (45%) partitiparea cëdzu sum 50%.³⁸ Rezultatili di la alidzerli spun ca multsimea di locurli ti deputats eara asigurati tu RA6, iu partitiparea a muljerlor pi listili ti candidats eara ma niheam di 50%, a tu RA4, cari ari nai ma mari partitipari a muljerlor UDI nu amintë nitsi un loc.³⁹ Aestë nu scljeamë ca ma mari numir di muljeri candidatchi scljeamë ma niheam voturi ti partia. Tu aesti reoni ti alidzeri shi tu tricutili tsiclusì di alidzeri UDI nu asigurë mandati ti deputats. Aestë prota na spuni ca muljerli multi ori s-candidateadzë pi listi fërë sukses mash cët s-umplë obligatsiili leghislative fërë

36 Clublu a deputatilor, veb pagina a Parlamentului. Apruceat pi 2 di andreu, anlu 2023. Publicat pi: <https://www.sobranie.mk/detali-na-klub.nspx?groupId=c547f202-efee-4bd8-a01b-46e04c3849e0>.

37 11 gra deputete përfaqësue të tre nga gjashtë komunitet e përmendura shprehimisht në Preambulën e Kushtetutës (9 Arbënie, 1 Boshnjachie dhe 1 Romchie) dhe 2 gra deputete përfaqësojnë dy komunitete më të vogla (1 hebre dhe 1 Machidunënie-muslimane)

38 „Sustsëniri ti reformi electoral. Alidzeri parlamentarì anlu 2020 – Analizë a listilor ti candidats pit prizma a involvareiljei tu sotsietatea shi tu politica”, 2020. Apruceatë pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicatë pi: <https://electoralreforms.mk/wp-content/uploads/2020/06/Candidate-List-Analysis-MK.pdf>.

39 Idghea.

s-alăxească situația reală. Lipsește și s-aducă aminte că doar 24% din listele au mulțeri purtători a listălei.⁴⁰ Tut cu tut, partiile li tinjiescu cvotile leghislativi obligatori, ma armăni loc ti alăxeri ăni ligătură cu poziționarea a mulțerlor ăni cadur a listilor ti candidats.

Analiza cari Institutulu ti democrației u realiză pi andau partii politicheshtsă tu Machidunia di Nord nă dizvărți diferenti gradusi di consacrari cătră egalitatea pi bază sexuală shi partitsiparea a mulțerlor tu politica ăni cadur a statutilor atselor partii. VMRO-DPMNE ari băgată regulă ghegenerală tu articulu 16 cari u actsenteadză egalitatea pi bază sexuală, a tu Capitulu 8 di a lor doctrină, egalitatea pi bază sexuală s-analizeadză tu contextu familiar. SDSM u articuleadză a lui consacrari cătră egalitatea anamisa di bărbatslji shi mulțerli tu articulu 2 di a lor statut, a s-caracterizeadză shi cu Forumlu a mulțerlor ca subiect spetsific, ma noari mehanizmi ti crishteari a partitsipariilei a mulțerlor. Aliansa a Arbineshlor acumtineadză discriminari pi bază sexuală tu articulu 24 di a lor statut, a ca parti di structurili a partiilei ari fundată Parlamentu a mulțerlor, cu atsea tsi prezidenta alushtui Parlamentu easti involtată tu diferenti organi ti condutsiri a partiilei. Alternativa sh-lo obligatsii ti nai ma niheam 30% partitsipari a mulțerlor tu organili a partiilei, cu tsi spuni concret consacrari statutară. UDI lu fundă Forumlu a mulțerlor tu articulu 80, cari a lui detsiții li da ca propuniri a Consiliulu general, shi adună găile prezidenta a Forumlu a mulțerlor s-hibă involtată cum pi nivel tsentral ash-shi pi nivel local. Levitsa spuni ca ari scupadz ligati cu egalitatea pi bază sexuală tu articulu 5 di a lor statut shi tu momentulu li năstreatsi cvotile leghislativi ti partitsipari a mulțerlor la alidzerli parlamentari anlu 2020⁴¹; ma-nclu statutlu a partiilei tu articulu 53 ari prividzută implementari Frontu antifashistic a mulțerlor (FAM) ca permanent organ di lucru, cari lu promoveadză feminizmul leviciar.

LDP u determineadză apurarea shi niintarea a libertătslor shi ăndrepturli individuali ca a lor scupo printsipal shi involveadză printsipi senzitivu pi bază sexuală tu articulu 88a, iu s-adutsi aminti shi Forumlu a mulțerlor cu partitsipari tu organili di condutsiri. DOM lu garanteadză ăndreptulu ti egalitati a tutulor bănători fără diferentsă a sexului, tu articulu 1, shi ari obligatsii nai ma niheam 40% partitsipari a mulțerlor tu organili a partiilei. BESA tu a ljei statut focus bagă pi niintarea a situațiilor a mulțerlor ca ăndreptu universal, a fundă shi Forum a mulțerlor ăni cadur a structurilor a partiilei pi niveluri diferenti.⁴²

Ari lipsitură partiile permanent s-li ajureadză a lor web-paginuta cu scupo s-hibă transparentu shi s-aibă ma bună evidentsii tu a lor activităts incluzivi pi bază sexuală. Ma-nclu, analiza ti partitsiparea a mulțerlor tu structurili conducatori alushtor partii

40 Idghea.

41 Nicola Donev, "Parlament senzitivu pi bază sexuală shi egalitati pi bază sexuală pi stsena politicheshtsă: analiză a situațiilor actuală tu Machidunia di Nord", 2023, IDSTSS. Apruceat pi 11 di andreu anlu 2023. Publicat pi: https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2023/07/1_WEB_A4_ENG-4.pdf.

42 Idghea.

spusirā ca ari loc ti ambunari cu atsea tsi s- duchirā diferenti niveluri di diverzitati pi bazā sexualā. Tu SDSM, pozitsia vitse-prezidentu u tsāni muljeari. Di patru vitseprezidentsā, trei suntu bārbats, a unā easti muljeari; tu Comiteltu tsentral, di 123 di membri, muljerli suntu 49%; a optu muljeri suntu parti di 17-li membri a Comiteltu executor. Tu VMRO-DPMNE, Comiteltu executor ari 27 di membri, di cari 9 muljeri shi 18 bārbats. Comiteltu tsentral ari membri di Unia a muljerlor, ma detalili concreti nu putem s-li videm. Tu Levitsa, muljerli suntu prezenti cu 24% tu Comiteltu tsentral di 46-li membri cu āndreptu ti votari. Prezidiumlu di shapti membri ari mash unā muljeari. Tu Alternativa, anamisa di shaptili vitseprezidentsā ari mash unā muljeari, a ān cadur a prezidentsiiljei di 40 membri, 30% suntu muljeri. Ti UDI ari mash limitati informatsii, cu atsea tsi pi web-pagina poati s-aflā mash detali ti cabinetlu a prezidentului. Raporturli tu mediu-mili spun ca easti aleaptā muljeari vitseprezidentā, Arbana Pasholi, tu meslu ximedru, anlu 2022. Ti Aliansa ti Arbineshlji, niavearea complet informatsii pi web-pagina u adarā greu analiza completā. Online informatsiili spun ca easti aleaptā Buiare Abazi ti vitseprezidentā tu meslu yianar, anlu 2023. Analizili ma-nclo u actsenteadzā niavearea diverzitati tu condutsirea shi structurili a partiilor politicheshtsā. Di 23-li partii cari tu momentul suntu tu Parlamentul, mash dau suntu condusi di muljeri – LDP shi DOM.⁴³

Shi pānā partitsiparea a muljerlor tu Parlamentul easti pi nai ma analtu nivel pānā tora, aclo iu noari cvoti, partitsiparea a muljerlor easti ma njicā icā noari nitsi unā muljeari. Idghea ashitsi noari partitsipari compatibilā a muljerlor shi tu roljili executivi ca minishtsrā. Tu protlu guvernul di la anlu 1991, nitsi unā muljeari nu eara aleaptā pi pozitsia ca ministercā. Involvarea a muljerlor pi finctsiili ti ministerchi criscu cāndu s-fundā a doilu guvernul la anlu 2004, cāndu dau muljeri eara nominati ti ministerchii, tsi eara 15,4% di pozitsiili ti minishtsrā. Tu Guvernul dit soni, numirlu a muljerlor easti tsintsi di 20 locuri tu guvernul, shi atsea patru ministerchi muljeri shi unā vitsepremiercā.⁴⁴

Aestā easti situatsii la pozitsiili executivi, iu partitsiparea a muljerlor ghegeneral easti apusā, a partitsiparea a muljerlor di comunitātsli minoritari malju dzā nu existeadzā. Tu guvernurli tu chirolu di la anlu 1991 pānā la anlu 2021, 24 di muljeri (15%) contra di 139 bārbats (85%) u prezenteadzā condutsirea executivā. Cāndu easti zbor ti pricādearea etnicā a muljerlor pi pozitsii di ministerchi, 20 suntu Machiduneani, dau suntu Arbineasi, shi unā easti reprezentantā a comunitatiljei Uvreau. Tu guvernurli nu avea Romchi icā muljeri reprezentanti a ma njitslor comunitāts.⁴⁵ Dupi alidzerli parlamentari tu meslu alunar, anlu 2020, Sotsialdemocratsliji adrarā coalitsii cu UDI, cu tsi amintarā multsimi tu Parlamentul shi mandat s-fundeadzā Guvernul. Ma, sh-pi ninga atsea tsi

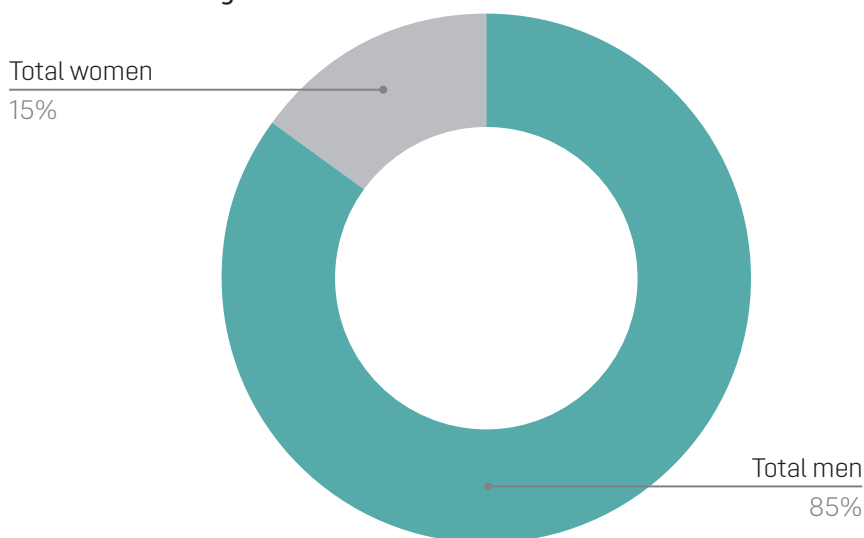
43 Idghea.

44 „Muljerli shi bārbatsliji tu Machidunia di Nord: prezentari statisticā a trendurlor ti egalitati pi bazā sexualā”, NU Mulsjeri, Scopia, anlu 2022. Apruceatā pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicatā pi: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-10/EN_WandM-NMK-Report_WEB_0.pdf.

45 „Desi naua structurā a Guvernului ali R.M.N lu tinjiseashti printsiplu ti egal partitsipari a muljerlor shi a bābatslor pi pozitsii ti conducatori shi u reflexteadzā diverzitatea pi bazā sexualā a sotsietatiljei cari u prezenteadzā?”, Reactor, 2020. Apruceatā pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicatā pi: <https://shorturl.at/doCPZ>.

egalitatea pi bază sexuală easti analtu pi rangul al SDSM shi easti parti di a lor scupadz strateghitsi,⁴⁶ guvernul nu u reflectă aestă politică. Muljerli avea mash patru locuri di ministerchi tu aestu guvern, shi ună vitsepremiercă, ma nitsi ună nu pricădea a cominitătslor minoritari. Trei di aesti pozitsii eara ti ministeriatili cari s-lugursescu ti “mo-ali”, cum suntu Ministeriatlu ti educatsi shi shtiintsă, Ministeriatlu ti lucru shi politică sotsială shi Ministeriatlu ti cultură. Di 16-li ministeriati, mash dau muljeri u au pozitsia vitse-ministerchi, a di eali mash ună eara di comunitatea arbinishească.⁴⁷

Graficon A. Structura a guvernurilor tu chirolu 1991–2021

Cercetarea a structurăljei a functsiilor institutsionali di condutsiri, nai ma multu atseali nominati di guvernul, nă spuni ca mash 29% di aesti structuri pi potesi suntu muljeri. Idghea, evidentă easti mari diferentsă a locurilor ti directori tu institutsiili, iu mash 5% di nominatili persoanei suntu muljeri. Muljerli di comunitătsli minoritari nica ma niheam suntu prezenti pi aesti locuri di condutsiri.⁴⁸

Muljerli activ partitsipeadză tu partiili politicheshtsă tu chirolu a campanjili electorali, ma eara, multi ori s-străvăsescu cu eliminari cându s-nomineadză shi cându s-ampartă aesti locuri cu puteari. Real influentsa easti contsentrată tu mănjlji a liderlor a partiilor shi a lor ghegeneral bərbăteshtsă tsercljuri interni. Alidzearea a primarlor, esentsial easti ligată cu partiili politicheshtsă, a strateghiili a lor ti nominari tu mari parti ari influentsă

46 Petcovsca, “Alidzerli locali, anlu 2021. Presentari a listilor ti candidats ti primari shi aleptsă reprezentantsă di aspectu di sexualitatea”.

47 Guvernu ali Republica Machidunia di Nord, web-pagina. Apruceată pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicată pi: <https://vlada.mk/vlada-ministerstva>.

48 Misha Popovich shi Marco Pancovschi, “Cari atsea acl condutsi?”, IDSTSS (blog), 2019. Apruceată pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicată pi: <https://idscs.org.mk/en/portfolio/whos-governing-there/>.

pisti limitatlu suxes tu agiundzearea ma mari partitsipari a muljerlor. Tu comunili iu tu triclutlu s-vidzu ca shansili ti amintari suntu njits icã politic ma greali, partiili aclo no-mineadzã muljeri. Ashitsi, vrearea a Guvernului ti 50/50 partitsipari pi bazã sexualã armãni mash declarativ.⁴⁹

Njica apurari a muljerlor tu politica easti nica un factor importantu cari priadutsi ti apusa partitsipari a muljerlor. Partiili politicheshtsã nu au garantsii fundamentali ti a lor membri, activisti muljeri shi reprezentanti, di ispeti ca a lor statuti icã codexi ti purtatic nu zburãscu ti violentsã pi bazã sexualã. Tu Machidunia di Nord, 65% di muljerli politici-archi s-strãvãsirã cu violentsã cãndu li realiza a lor obligatsii ti partia.⁵⁰

Partitsiparea a muljerlor pi functsiili locali executivi permanent eara apusã tu tricutili andau detsenii. La shaptili alidzeri locari cari s-tsãnurã di cãndu statlu s-featsi independentu, mash 18 di muljeri eara aleapti ti primarchi, tu comparari cu 642 di bãrbats primari tu chirolu di 25 di anj. Tu vãrã anj, cum suntu 1996 shi 2009, nitsi unã muljeri nu amintã loc di primarcã. Nai ma mari protsentu di aleapti muljeri primarchi di 7,4% (6 muljeri) avea la anlu 2017. Sh-pi ninga a lor limitatã prezentsã ca primarchi, muljerli activi partitsipa shi li spunea minduerli a lor tu chirolu a campanijllei electoralã. Nai ma mari numir di muljeri candidati ti primarchi avea la anlu 2013, a la anlu 2017 -37,5% di candidatslji ti primari eara muljeri. La anlu 2021, mash dau muljeri eara aleapti ti primarchi, di cari una eara primarcã a cãsãbãlui Scopia.⁵¹

Unã di ispetsli ti limitatã posibilitati a muljerlor ta s-yinã pi functsii di iu s-aduc detsizii, easti niaveari mari sustsãniri tsi u amintã ca candidatchi ti roljea s-hibã lideri. Niaveari muljeri pi functsiili di iu s-aduc detsizii shi pi nivel local shi pi nivel tsentral easti ligatã cu sustsãniri nicompatibilã internã ãn cadur a partiilor politicheshtsã, lãrdzita zburari cu antipatii shutsãtã cãtrã muljerli tu politica shi dominantili rolji pi bazã sexualã, streotipili shi pregiudicãrli tu sotsietatea.⁵²

Alidzerli la anlu 2021 u actsentarã niavearea egalitati pi bazã sexualã tu statlu, tsi shi nu eara ti ciudii. Sh-pi ninga atsea tsi partiili politicheshtsã suntu nai ma importanti ti organizarea politicheascã shi partitsiparea, eali nu au publicati informatsii ti membrura shi involucarea a muljerlor. Scutidoasa realitati ti involucarea poiticheascã a muljerlor eara actsentatã di njiclu numir di muljeri candidatchi la alidzerli locali, anlu 2021. Di 299 candidati ti primari, mash 25 eara muljeri, tsi eara mash 8%. Tsicara ca muljerli eara 45% di tuts candidats ti consilierii, eali dutsea mash 19% di listili ti candidats.⁵³ Ma

49 „Evaluatsii a situatsiiljei cu ãndrepturli a omlui shi tinjiseari a ãndreptului tu chirolu cãndu eara preside cu OSCE”, Comitetul di Helsinchi ti ãndrepturli a omlui, aprin, anlu 2023.

50 „Nu ti violentsa”. Apruceatã pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicatã pi: <https://nezanasilstvo.mk/>.

51 „Muljerli shi bãrbatslji tu Machidunia di Nord: statisticã shi trenduri ti egalitatea pi bazã di sexualitati”, NU Muljeri, Scopia, anlu 2022. Apruceatã pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicatã pi: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-10/EN_WandM-NMK-Report_WEB_0.pdf.

52 Idghea.

53 Petcovsca, “Alidzerli locali, anlu 2021. Analizã a listilor ti candidats ti primari shi aleptsã reprezentantsã di aspectu di sexualitatea”.

exact, partiili politicheshtsã a comunitãtslor minoritari cu muljeri candidatchi pi listili ti primarchi eara limitati mash cu cãti unã Arbineasã di UDI shi Partia democraticã a Arbineshlor (PDA).

Rezultatili eara multu decurajoasi, di ispeti ca di 80-li comuni plus cãsãbãlu Scopia, mash dau comuni avea muljeri primarchi. Cãsãbãlu Scopia u amintã a lui prota muljeari primarcã dupu independentsa a statlui; a alantã easti primarcã a comunãljei Staro Nagoriciane, comunã ruralã tu partea di dat; tsi easti mash 2,5% di numirlu total di locurli ti primari. Shi dauli muljeri primari suntu di comunitatea majoritarã. La alidzerli locali anlu 2017 muljerli amintarã shasi comuni, di cari dau di comunitatea etnicã arbinisheascã, cari eara ân cap a comunilor Tetovo shi Aracinovo.

Sh-pi ninga niavearea informatsii completi ti sexualitatea shi structura etnicã a consiliulor a comunilor, atseali informatsii cari suntu publitsi di alidzerli locali anlu 2017 spun ca, di 1388 aleptsã consilieri, mash 415 eara muljeri, tsi cadu sum prividzutlu prag leghislativ di 30% ti ahtãri organi. Aestã u actsenteadzã lipsitura di cvoti tu continuitet ti partitsiparea politicheascã a muljerlor.

Tsicara ca cadurlu yiuristic ti sustsãniri a posibilitãtslor egali ti partitsipari politicheascã s-lugurseashti ca easti bun, a lui involvari tu praxã multi ori easti fãrã sukses. Involvarea a muljerlor tu politica, nai ma multu atselor cu originã etnicã machiduneascã shi tu unã parti, cu originã etnicã arbinisheascã, easti limitatã. Tu Parlamentul, partitsiparea a muljerlor di ma njitsli comunitãts easti nica ma apusã, cu mash unã Romcã shi unã Boshnjacã. Pi ninga atsea, noari nitsi Turcoanji, Armãni shi Sãrboanji, ca partitsiparea parlamentarã a ma njitslor comunitãts easti prezentatã mash di bãrbats cari adarã coalitsii cu ma mãrli partii politicheshtsã. Aestã njicã partitsipari a muljerlor s-reflec-teadzã shi pi nivel executiv shi pi nivel local, iu muljerli tu printsip nu suntu compatibil prezenti, a atseali di ma njitsli comunitãts practic shi nu existeadzã.

• Index ti niegalitati pi bazã sexualã

Indexlu ti niegalitati pi bazã sexualã al UNDP (INBS) u misurã niegalitatea pi bazã sexualã pit trei importanti aspecti a dvelopariljei umãniteascã: a) sãnãtati reproductivã, tsi s-misurã pit graduslu di mortalitati a dadilor shi natalitetlu la adolestsentsãlji; b) âncurajari, tsi s-misurã cu protsentul a locurlor ti deputats pi cari s-aflã muljeri shi protsentul a muljerlor shi bãrbatslor tu ilichii cu pisti 25 di anj cu nai ma niheam vãrã sculii di mesi; shi c) statuslu economic, cari s-veadi pit partitsiparea pi pãzarea ti lucru, cari s-misurã cu graduslu di partitsipari a lãcrãtorlor a populatsiiljei di muljeri shi bãrbats pi ilichii pisti 15 di anj.⁵⁴

54 UNDP, "Index ti niegalitati pi bazã sexualã (IRN). Raporturi ti developearea umaniteascã", anlu 2020. Apruceat pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicat pi: [http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-IPH?utm_source=EN&utm_medium=GS-R&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=CjwKCAiAnO2MBhApEiwA8q0HYRcdfW6RB0uwjzpFpnI7KeHqc1AzUBUpCWc-sB4wys-D2oD8_g4R65BoCNjgQAvD_BwE.12,8\]\]](http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-IPH?utm_source=EN&utm_medium=GS-R&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=CjwKCAiAnO2MBhApEiwA8q0HYRcdfW6RB0uwjzpFpnI7KeHqc1AzUBUpCWc-sB4wys-D2oD8_g4R65BoCNjgQAvD_BwE.12,8]]),"issued":{"date-parts":["2020"]}}},"schema":"https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json"}</p></div>
<div data-bbox="108 937 789 956" data-label="Page-Footer">
<p>Partitsiparea a muljerlor di comunitãtsli tu bana publicã shi politicheascã tu Machidunia di Nord</p>
</div>
<div data-bbox="849 951 880 968" data-label="Page-Footer">
<p>33</p>
</div>

Cât easti ma mari valoarea al INBS, ahât easti ma mari disproportsia shi diferentsa anamisa di muljerli shi bărbatslji shi ma mari znjia ti developarea umănitească. INBS u observeadză situatsia la muljerli tu 162 di statii shi actsenteadză ca s-veadi marea difereentsă pi bază sexuală tu sferili globali a developariljei umănitească. Scljeama, dzatsili statii cari s-află pi nai ma analtul rang u ân ligătură cu egalitatea pi bază sexuală suntu di continentul european.

Statili di Balcanlu di Ascapitat cari suntu indexati cu INBS pi rangul suntu pi loclu 32 ti Monte Negro (INBS 0,109) până loclu 39 ti Arbinishia (INBS 0,181). Sărbia easti pi loclu 36 (INBS 1,132), Machidunia di Nord easti pi loclu 37 (INBS 0,143), a Bosna shi Hertsegovina easti pi loclu 38 (INBS 0,149). Aesti dati aproapea ună di alantă spun ca tretmanlu a muljerlor shi ăntribărli pi bază sexuală tu statili di Balcanlu di Ascapitat easti pi aproapea idghiu nivel.

• Index a diferentsăljei globală pi bază sexuală

Indexlu a diferentsăljei globală pi bază sexuală (IDGBS) u analizeadză evolutsia a difereentsilor pi bază sexuală dupu partu dimenzii importanti: (i) partitsipari economică shi posibilatâts, (ii) agiundzeri eucativi, (iii) sănătati shi existari, shi (iv) ănsanătushari politichească. Indexlu complementar lu analizeadză progreslu câtră anclideari alushtor difereentsi tu yinator. Raportul ti DGBS ti anlu 2023⁵⁵ adară indexari tu 146 di statii. IDGBS li misură rezultatili pi scala di 0 până 100, cu atsea tsi rezultatili poati s-explicheadză ca lărdzeari până di paritet, scljeama, protsentul di diferentsa pi bază sexuală cari easti anclis. Rezultatili ghegeneralii di raportul ti anlu 2021, aduc concluzii ca "lărdzearea medială până di paritet easti 68%, tsi easti jgljoată napoi tu comparari cu anlu 2020 (-0,6 poeni di protsenti)". Cara s-continueadză progrescu pi aestă traectorii, va s-hibă lipsits 1356 di anj ta s-anclidă (ta s-năstreacă) diferentsa pi bază sexuală tu luea tută. Cara s-li analizăm sferili concreti, diferentsa pi bază sexuală tu ănsanătusharea politichească easti nai ma mari anamisa di paturli dimenzii cari s-observeadză, cu mash 22% anclisă difereentsă pi bază sexuală, tu chirolu di ază. Diferentsa tu sfera di partitsiparea economică shi posibilatâts armăni pi loclu dau dupu măriljea, cu 58% anclisă difereentsă. Diferentsa pi bază sexuală tu agindzerli eucativi shi tu sănătatea shi existarea malju dză easti anclisă, cu 95%, scljeama 96% anclisă difereentsă compatibilă.

Anamisa di statili di Balcanlu di Ascapitat, Sărbia easti nai ma analtu pi rang lista, pi loclu 19, cu 78% anclisă difereentsă pi bază sexuală, a dupu atsea easti Arbinishia, cari pi rang lista easti pi loclu 25 cu 77% anclisă difereentsă pi bază di sexualitati shi Monte Negro, pi rang lista easti pi loclu 48 cu 73,2% anclisă difereentsă pi bază sexuală. **Republica Machidunia di Nord, cu 71,5% anclisă difereentsă pi bază sexuală shi Bosna shi Hertsegovina cu 71,3% s-află pi locurli 73 shi 76, compatibil.**

55 „Raportu ti diferentsa globală pi bază sexuală ti anlu 2021”, Forum economic mundial, anlu 2021. Apruceat pi 11 di andreu, anlu 2023. Publicat pi: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2021/>.

V. Cercetari primară

Scupolu a cercetarijei primară a informatsiilor easti tu yinitor s-adară analiză a informatsiilor cari li loară di prota mână shi idghili s-li uflisească ca informatsii completi ti misurari aspecti diferenti a partitsiparijei politicească shi publică a muljerlor pi nivel national. Cu anchetili s-analizară nivelurli ali, shi conditsiili ti, partitsipari politicească shi publică a muljerlor di diferenti comunităts etnitsi, pertseptsia a lor ti angajarea a muljerlor tu politica, a eara adrată shi comparari a informatsiilor cari la eara dati. Pi ninga atsea, ca metod complementar ti adunari informatsii, eara realizati shi giunita-tistructurati interviua cu scupo s-hibă acătsati ma apstractili aspecti a cercetarijei. Pit aesti interviua s-vini până di ma ahăndoasi informatsii, a cu dishclisili discusii s-limbidzară vără di lucrărligati cu partitsiparea politicească shi publică a muljerlor di comunitătsli minoritari.

Tsicara ca cadurlu yiuristic ti posibilităts egalit ti partitsipari politicească easti bună, totna ea nu s-practiceadză direct tu a ljei realizari practică. **Informatsiili primari cari eara analizati lu confirmară apuslu nivel di partitsipari politicească shi publică a muljerlor ghegeneral, cu nica ma apus nivel di partitsipari anamisa di diferentili comunităts etnitsi. Tu aestu contextu, muljerli di ma njitsli comunităts multu ma niheam suntu prezenti tu bana politicească tu statlu, a shi conditsiili ti a lor eventual involvari tu yinitor suntu cu ma njică umuti.**

Cu agiutor alishteit niză di āntribāri eara cercetati situatsiili shi perspectivili a muljerlor di diferentili comunităts etnitsi ān ligătură cu a lor pozitsii politicească tu sotsietatea shi ambitsiili a lor shi cāt suntu etimi ta s-inolveadză. Informatsiili di cercetarea primară spun ca, tsicara ca tu printsip muljerli suntu pi marghinili a banāljei politicească, minduerli shi situatsia, idghea ashitsi, suntu diferenti di ună până alantă comunitati.

1. Partitsipari politicească – situatsii ghegenerală ăn ligătură cu nivelu di involvari, ambitsii shi motivatsii

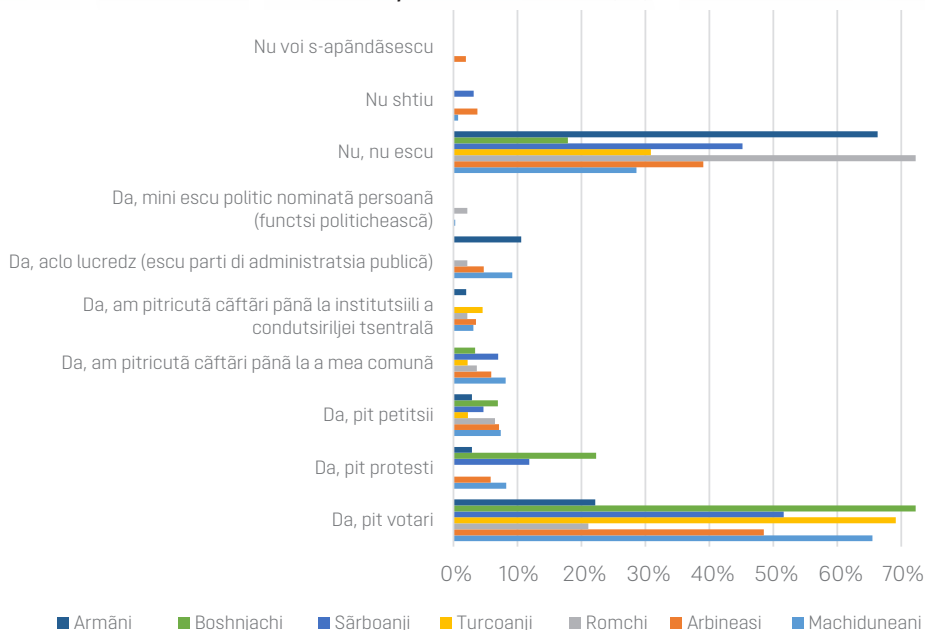
Muljerli tu institutsiili a condutsiriljei locală shi tu institutsiili pi nivel tsentral ghegeneral partitsipeadză pit votari, cum spusiră anoasti anchetati, a 33% spusiră ca nu partitsipară cana turlii. Ghegeneral mutrită, muljerli di tuti comunităts minoritari partitsipeadză ma multu pit votari, a ma niheam pit alti formi di partitsipari. Ma, aestu protsentu easti diferentu anamisa di comunitătsli diferenti. Giunitati ică pisti giunitati di muljerli di comunitatea machidunească (66%), arbinisheasca (49%), ănturtseasca (69%), sârbeasca (52%) shi a boshnjaca (77%), spusiră ca lu uflisescu a lor ăndreptu politichescu pi vot, ma aestu protsentu easti multu ma njic la Romchili (21%) shi Armănil (22%). Ca rezultat di atsea, protsentul a Romchilor (79%) shi Armănilor (66%) cari dzăc ca nu partitsipeadză tu politca easti cama mari tu comparari cu alanti comunităts, dupu tsi yin Sărboanjili (45%) shi Arbineasili (39%). Alanti formi di partitsipari politicească multu putsăn ică di dip nu suntu populari tu printsip anamisa di muljerli, exeptsii suntu mash protestili cari li practiceadză 22% di Boshnjchili shi 12% di Sărboanjili (Graficon1).

Minduearea negativă a muljerlor cāndu easti zbor ti partitsipari directă tu politica, complementar easti confirmată cu ăntribarea cari easti pi aradă tu ancheta. Pi ăntribarea desi suntu involvati tu politica ică au njic interes s-inolveadză tu yinator, pisti 72% di muljerli di tuti comunităts apandăsiră negativ. Aestu protsentu easti nai ma analu la Armănil (87%). Multu pozitivă apandasi pi aestă ăntribari avea la anchetatili Boshnjachi (27%), a dupu atsea suntu Machiduneanili (15%), Romchili (13%) shi Armănil (13%, Graficon 2).

Nivelu di involvari tu politica, idghea ashitsi, s-discuta cu anchetatili shi tu chirolu cāndu s-fătsea interviulu. Tuti eali tu ună boatsi eara sinfuni ca partitsiparea a muljeriljei tu politica, nai cama multu atseali di comunitătsli minoritari, easti multu njică. Ună di deputatili, membră a comunitatiljei minoritară tu statlu, cu a ljei spuneari provocă ună bună dilemma: *“Tu situatsii cāndu 50 protsenti di populatsia tu lumea tută suntu muljeri, cum poati muljerli s-nu s-află pi locuri di condutsiri, ică pănă shi s-nu s-discuteadză desi ghegeneral lipseashti s-inolveadză tu politica”.*

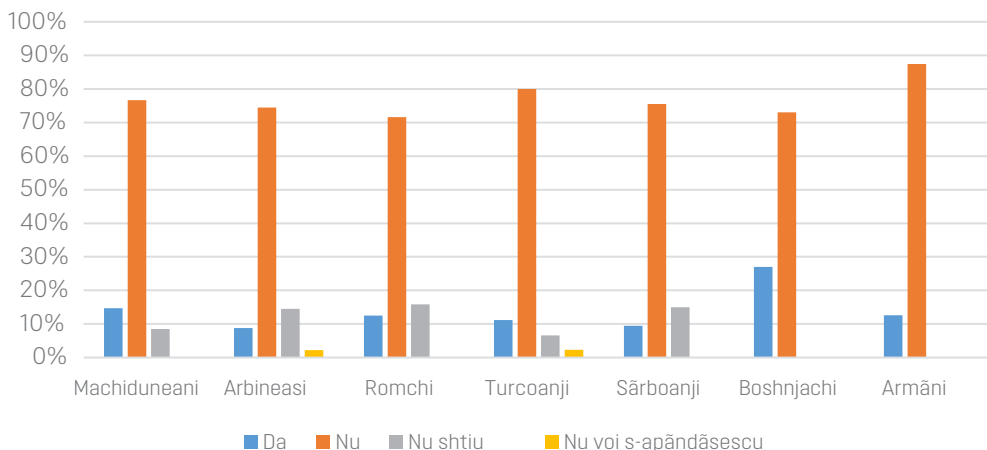
General nutritā, partitsiparea politiceascā a muljerlor di diferentā pricādeari etnicā easti ecvivalentā pi votarea la alidzerli.

Graficon 1. Desi vārā oarā vārā turlii avets partitsipatā tu institutsiili a Condutsiriljei localā icā tu institutsiili pi nivel tsentral? (%)

Muljerli di tuti comunitāts nu suntu direct involvati shi nu au ambitsii personali ti involvari tu politica.

Graficon 2. Desi hits involvati tu politica icā avets interes s-vā involvats tu yinitor? (%)

Cercetarea ma-n clo spusi ca muljerli cari spusiră ca nu suntu involvati shi nu au interes s-involveadză tu politica, fără diferentsa di a lor pricădeari etnică, argumentul ti atsea nu u află nitsi tu a lor pricădeari sexuală, nitsi di ispeti a pricădeari ljei etnică / relighia, scljeama atsea nu easti ispeti printsipală ti detsizia a lor. La tuti comunităts dominantă easti apandasea ca ispetea printsipală easti tsi simplu nu au interes ti politica. Protsentul a muljerlor cari u spun aestă ispeti easti di 27% la Boshnjachili până di 66% la Turcoanjili (Graficon 3).

Pi ninga atsea, āntribări ligati cu autopistusinea tu educatsia a lor (cvalificatsii), ilichia a lor shi pertsepsia ca "politica easti nichischin lucru", idghea ashitsi eara spusi ca ispets printsipali la tuti etnicumi, cu vāră njits diferentsi tu protsentili anamisa di comunitătsli. Ca exemplu, 22% di Turcoanjili shi 13% di Romchili minduescu ca nu suntu duri cvalificati ta s-ducă politică, ma aestu protsentu easti cama njic la Arbineasili (8%), Machiduneanili (5%) shi Sārboanjili (3%). Boshnjachili shi Armānili nu u ampartu aestă pertsepsii ti eali singuri (Graficon 3).

Ahorghea di comunitatea ānturtsească, tu cafi ună altă comunitati ari muljeri cari pistipescu ca nu suntu pi ilichii optimală ta s-involveadză tu politica, shi eali suntu di 5% la Machiduneanili până 13% la Sārboanjili. "Politica easti nichischin lucru" easti protlu argumentu ti 5% shi 6% di Turcoanjili shi Boshnjachili, compatibil, ti 7% di Machiduneanili shi Arbineasili, 9% di Sārboanjili shi 12% di Armānili. Obligatsiili di acasă s-spun ca importantu cheadic mash la Boshnjachili (19%). Minduearea ca stsena politicească easti ocupată di vāră oaminj cari mash sh-u continueadză a lor pozitsii politicească s-adutsi aminti ca factor printsipal la 19% di Boshnjatsliji, 7% di Armānili, 6% di Machiduneanili, Romchili shi Sārboanjili shi 3% di Arbineasili (Graficon 3)

Apandăserli eara ma diferenti anamisa di diferentili comunităts cându eara āntribati s-u spună a daua ispeti ti a lor detsizii s-nu s-meastică tu politica. Gheneral mutrită, pertsepsia ca "politica easti nichischin lucru", niaveari educatsii / cvalificatsii shi chaditsli cu ilichii ma multi ori s-spun tu malju dză cafi ună comunitati. Scljeama, minduearea ca "politica easti nichischin lucru" easti nai ma prezentă la Armānili (31%), Boshnjachili (30%), Machiduneanili (26%) shi Turcoanjili (22%). Pi ninga atsea, 26% di Romchili shi 13% , tsi va s-dzăcă 12% di Sārboanjili shi Armānili minduescu ca nu au educatsii / cvalificatsii ta s-involveadză tu politica, ma aestu protsentu easti sum 8% la alanti comunităts. Ilichia, idghea ashitsi s-lugurseashti ti cheadic la tuti muljeri, ma cu diferentsă tu protsentili. Factorlu di ilichia, ca a doilu cheadic ti involvari tu politica, easti nai ma analtu la Romchili (21%) shi Armānili (26%). Boshnjachili (18%), Arbineasili (12%) shi Machiduneanili (11%) minduescu ca obligatsiili di acasă suntu mari tor ti involvari tu politica, tu comparari cu muljerli cari pricad a vārnu i altă etnii, iu protsentul easti sum 10 (Turcoanji – 8%, Armāni – 6%, Graficon 4).

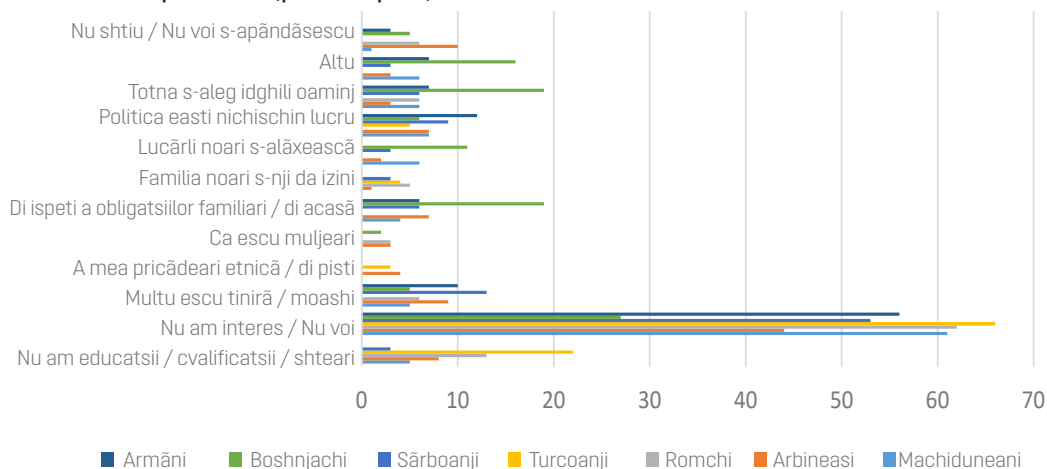
Tuti anchetatili cari deadiră interviu pi aestă temă spusiră achicāseari ti explicarea ti aesti apāndăseri a muljerlor, shi atsea tsi eali ahorghea u actsentară ca politica tu

sotsietatea a noastă easti "nichischin lucru", nica ma multu ti muljerli politiciari. Eali ampārtsārā experientsā di prota mână ān ligăturā cu nibunili situatsii shi zburarea cu antipatii tsi u duchirā tu chirolu di a lor carieri profesionali ca politiciari, mash ti atsea ca suntu muljeri. Unā di deputatili, cari pricadi a comunitatiljei minoritarā dzāsi: *"Nanaparti di atsea tsi u dzātsets, elji (oponentsālji tu politica) focus bagā pi atsea cum va alāxits, pi shminca, pi atsea desi hits groasi icā slabi, desi purtats analti paputsā icā nu, desi va suntu arupti pārpodzli icā nu, desi avets bāgatā botox ... nu ari solutsii ti aestu problem ... Tu situatsii cāndu tu politica s-aflā partii politicheshtsā cu boturi ligati cu mreji sotsiali, mash lipseashti s-aprucheats ca tut atsea va s-treacā ti dau-trei dzālī"*. Deputata Arbineasā ma anclo dzāsi: *"Politica easti multu brutalā cātrā muljerli, di ispeti ca multi ori va va-tinji-seascā dupu atsea cum hits alāxits, a nu dupu atsea tsi u zburāts. Ca muljeari, lipseashti s-bāgats efortu s-va andridzets mushat, ma shi s-avets angatan tsi zburāts, ta s-nu dzācā ca ea easti aclo mash ca easti mushatā"*.

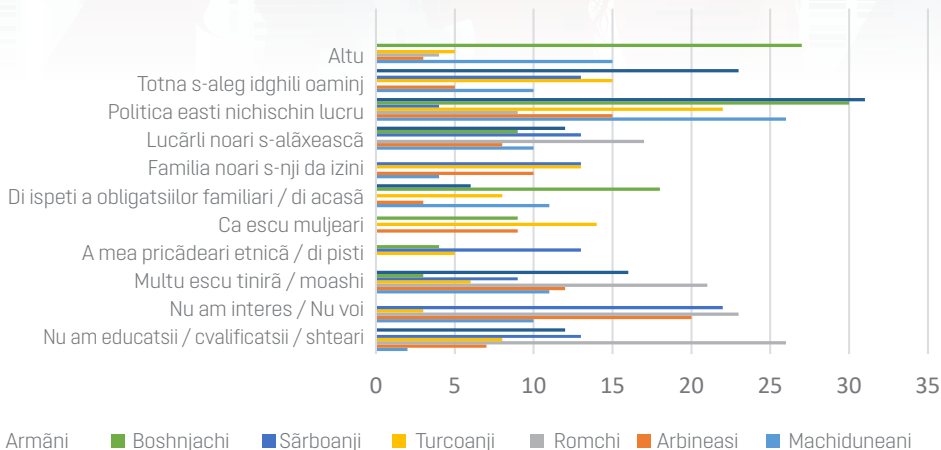
Ma, reprezentanta a Guvernului cari easti Arbineasā etnicā actsentā cāt multu easti importantā muljerli s-li nāstreacā ispetsli cari li ufilisescu ca argumenti ta s-nu intrā tu politica, s-li nāstreacā atseali chaditsi, shi s-lu ljea tu alor mājnj protseslu ti adutseari detsizii: *"Muljerli u adrarā aestā creatsii di monstrum tu caplu a lor ca nu lipseashti s-intrā tu politica, cari easti sustānutā di familia, partnerlji, bārbatslji, soacārlji shi ashi ma anclo ... lipseashti s-u nāstritsem aestā fricā... Politica s-featsi nichischin lucru, tsiva nichischinā, ma politica easti instrumentu cari poati s-lu ufilisim ti eficas s-nā u ambunām a noastă pozitsii ... lipseashti s-u nāstritsem aestā fricā"*.

Muljerli nu u aduc aminti a lor pricādeari sexualā shi a lor pricādeari di pisti / etnicā ca prota ispeti ti a lor niinvolveari tu politica.

Graficon 3. Cara s-nu, cari suntu ispetsli ti a Voastā detsizii s-nu vā involvats tu politica? (protā ispeti)

Graficon 4. Cara s-nu, cari easti a daua ispeti ti a Voastă detsizii s-nu vā involvats tu politca? (%)

Di altă parti, cându s-adară cercetari ti ambitsiili a muljerlor cari spusiră ca suntu involvati ică suntu etimi s-involveadză tu politica, dau motivatsii suntu dominantu anamisa di tuti anchetatili persoanei tu comunitătsli diferenti, a atsea suntu: a) lipsitura s-adară influentsă shi s-u ambuneadză situatsia tu sotsietatea, shi b) lipsitura s-adară influentsă shi s-u ambuneadză situatsia tu comunitatea a curi pricad. Cara s-analizeadză rezultatili în ligătură cu dauli alternativu, videm ca marea multsimi di Arbineasi (69%), Romchi (67%) shi Armăni (61%) u spusiră lipsitura s-u ambuneadză situatsia în cadur a comunitatiljei a curi pricad, dupu tsi easti lipsitura s-adară influentsă shi s-u ambuneadză situatsia tu sotsietatea totală (Arbineasi – 59%, Romchi – 52%, Armăni – 39%). Invers easti situatsia la alanti comunităts, iu multsimea u tinjisescu lipsitura s-adară influentsă shi s-u ambuneadză sotsietatea total ca motivatsii primară ti involvari tu politica (Turcoanji-79%, Sārboanji – 76%, Boshnjachi – 70% shi Machiduneani – 66%), dupu tsi easti lipsitura s-adară interventsii în cadur a comunitatiljei a curi priced (Machiduneani – 50%, Sārboanji – 50%, Boshnjachi – 26% shi Turcoanji - 21%, Graficon 5).

Mari parti di muljerli di malju dză tuti comunităts, idghea ashitsi suntu motivati s-involveadză tu politica cu scupo ambunari a ändrepturor a omlui, tsi achicăseashti shi ändrepturli a muljerlor tu statlu. Ma multu di giuitati di Armănilu (61%) shi Romchilu (52%) da sustsăniri ti aestă ispeti, cum shi 42% di Machiduneanili, 32% di Arbineasili, 24% di Sārboanjili shi 21% di Turcoanjili. Di altă parti, mash 4% di Boshnjachili suntu motivati ti ambunari a ändrepturor a omlui, tsi achicăseashti shi ändrepturli a muljerlor tu statlu. Lipsitura s-u ambuneadză situatsia la comunitătsli minoritari easti stimulu ti 52% di Romchilu, 26% di Machiduneanili, 23% di Armănilu, 17% di Arbineasili shi 13% di Boshnjachili. Ta-s hibă om activ pi stsena politicească tu statlu easti ambitsii personală

la mash 23% di Armănili shi 6% shi 5% di anchetatili Machiduneani shi Arbineasi, compatibil (Graficon 5).

Protsentul a muljerlor cari apandăsiră ca poati ta s-intră tu politica ti vără amintatic personal easti idghea ashitsi mari la malju dză tuti comunităts. Scljeama, 50% di Sărboanjili, 48% di Romchili shi 31% di Machiduneanili poati s-invoeadză tu politica ta s-poată sh-află lucru ti eali singuri ică s-află lucru ti vără a lor aproapea membru a familiiljei. Pi ninga atsea, 32% di Romchili, 23% di Armănili, 21% di Machiduneanili shi 12% di Arbineasili poati s-intră tu politica di ispeti a vărnuu altu amintatic personal (Graficon 5).

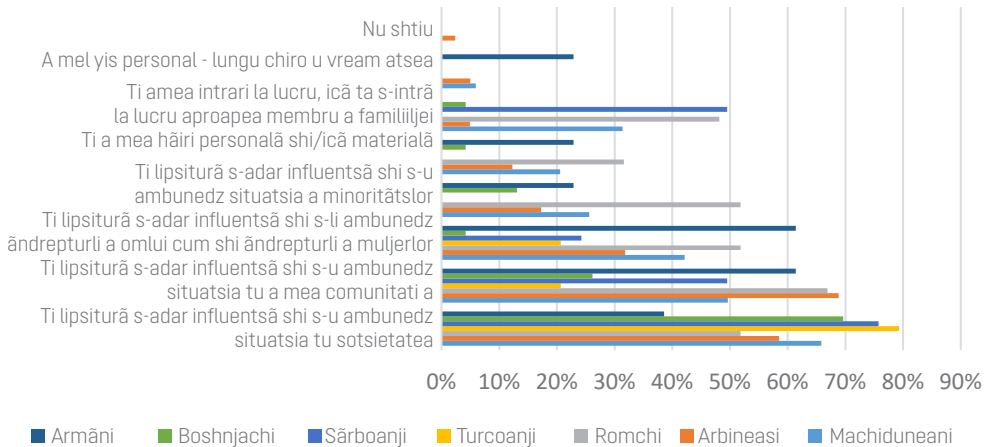
Anoasti oaspiti discutară shi ti a lor ispets ti involvari tu politica shi a lor apandasi pănă iuva suntu idghi cu apandăserli a anchetatilor muljeri: lipsitura s-agiută ti progres a sotsietatiljei; s-u ambuneadză situatsia a muljerlor tu statlu; shi s-u ambuneadză situatsia a comunitătslor a curi eali pricad, suntu dominanti anamisa di datili apândăseri. Directoară a unăi institutsii di stat, cari pricadi a unăi ma njică comunitati, dzăsi: *“Duchii lipsitură s-adară alăxeri shi mindueam ca pit activ partitsipari tu politica, alăxeri poati s-hibă di importantsă esentsială, vidzuti shi permanenti, nai cama multu ti ma njitsli comunităts cum easti a mea, cari băneadză tu statlu a nostu”*. Malju dză idghea ca aestă, shi ună deputată cari pricadi a unăi ma njică comunitati, dzăsi: *“Tora (ca politiciarcă) pot s-discutedz shi s-dau comentat an ligătură cu aesti muljeri cari niheam suntu vidzuti, cari băneadză tu locuri rurali, tu izolată localitati, ninti tut, minduescu pi locurli ghetoizati, cu actsentu pi Romchili, cari tut ma niheam shi ma niheam suntu vidzuti, shi noi lipseashti s-lucrăm pi programi concreti”*.

Politiciarchili cari deadiră interviu, idghea ashitsi, să-shutsără shi pi ispetsli shi motivatsiili a muljerlor ta s-invoeadză ghegeneral tu politica, a apândăserli a lor suntu malju dză idghi ca rezultatili di ancheta. Ună deputată di comunitatea arbinishească actsentă: *“Muljerli nu intră tu politică ti interes personal, ca muljerli multu s-alumtă, minduescu shi s-ăndreg ninti s-invoeadză tu politică, ashică cându va s-intră tu politică, eali intră cu mari shteari shi experientsă”*. Ună deputată di ma nică comunitati ma-nclu dzăsi: *“Nji si pari ca muljerli tut ma multu sh-ma multu au conshtintsă ti factul ca “mini escu atsea tsi aduc detsizii ti mini singură shi voi s-escu parti di protsesili polititsi, ashică ca mini va s-aduc detsizii ti mini singură shi tu numa a tutulor muljeri tu Machidunia di Nord”*.

Pi ninga atsea, ună politiciarcă Arbineasă tu a ljei spuneari actsentă ca lipsitura muljerli s-hibă direct involvati tu protsesili ti adutseari detsizii eara motivatsii primară ti ea: *“Cându lucrăm ca jurnalistă tu chirolu a polimlor tu anljji 1990, achicăsi ca atsea tsi s-fatsi pi teren easti consecventsă di atsea tsi easti adusă ca detsizii di parti a politicăljei... A mea motivatsii eara s-escu aclo iu s-aduc detsizii, atsea easti atsea tsi mi băgă s-escu parti di politică”*.

Lipsitura s-adară influentsă shi s-u ambunecză situatsia ân cadur a comunitati-ljei a curi pricad easti motivlu printsipal la ma marea multsimi Arbineasi, Romchi shi Armăni, a nai ma mari parti di muljerli di alanti comunităts suntu motivati di lipsitura s-adară influentsă shi s-u ambunecză situatsia tu sotsietatea ân total.

Graficon 5. Cara s-intru tu politica, atsea va u adar di ispeti: (%)

Marea multsimi di muljeri di tuti comunităts dzăsiră ca votară la alidzerli tricuti. Ma exact, rezultatili di comunitătsli etnitsi spun ca 95% di muljerli di comunitatea ânturt-sească votară la alidzerli dit soni, cum shi 91% di Armănilili, 88% di Machiduneanilili, 85% di Sărboanji, 75% di Boshnjchilili, 73% di Arbineasilili shi 63% di Romchilili. Atsea tsi easti evident easti ca ti cafi comunitati protsentul concret di muljeri cari votară easti ma mari di evidentata votari ân ghenereal pi nivel national la alidzerli dit soni (alidzerli localilili la anlu 2021 – inshearea tu protlu tserclju 51,44%, a tu a doilu tserclju 49,56%).⁵⁶ Ma, aestă angajari politicească easti multu ma njică la Romchilili, tu comparari cu muljerli di alanti comunităts (Graficon 6).

Ideologhia politicească personal shi valorli politicheshtsă constant suntu unca bază dupu cari voteadză multsimea di muljeri tu cafi ună comunitati. Aestu protsentu easti nai ma analtu la Sărboanji (86%), Boshnjachilili (77%) shi Machiduneanilili (77%), a ma njic la Arbineasilili (47%) shi Romchilili (54%). Ma, la vără comunităts etnitsi, mari protsentu di muljerli cari voteadză s-androapă pi ideologhia poiticească a bərbatslor – membri a familiiljei. Ashitsi, malju dză ună triitară di Turcoanji (31%) shi Arbineasilili (30%) shi un circ di Romchilili (23%) shi Boshnjachilili (23%) dzăsiră ca voteadză ashilili cum voteadză

56 Pancovschi shi altsă, "(2021) Manual ti alidzerli localilili tu Republica Machidunia di Nord, anlu 2021", Fondatsia "Conrad Adenauer" tu Republica Machidunia di Nord, Institut ti democratii "Sotsietas tsivilis" – Scopia. Publicat pi: https://izbornaarhiva.mk/wp-content/uploads/2021/12/belegexemplar_2021_the_republic_of_north_macedonias_2021_local_elections_handbook_mkd_version.pdf.

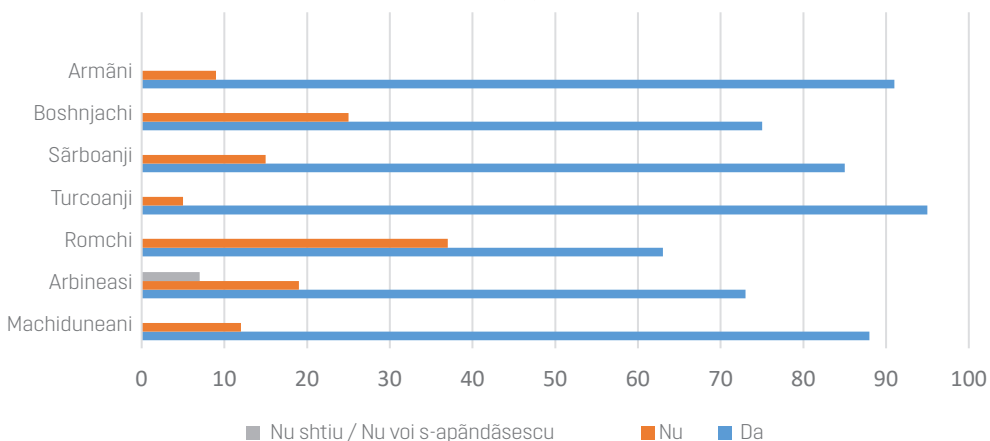
bārbatslji membri a familiiljei. La alanti comunitāts, aestu protsentu easti multu ma njic (Armāni 8%, Machiduneani 4%, Sārboanji 0%, Graficon 7).

Votarea cu scupo s-priaducā ti hāiri personal (intrari la lucru, biznis shi ashī ma-nclo) s-ducheashti la malju dzā tuti comunitāts. Ashitsi, 16% di Romchili, 14% di Sārboanjili, 11% di Arbineasili, 10% di Machiduneanili shi 9% di Armānili spusirā ca voteadzā cu scupo s-asigureadzā hāiri personalā. Hāiri personal, ca stimul s-voteadzā vārā turlii, nu eara spusā mash di Boshnjachili. 20% di Armānili nu suntu siguri tisi voteadzā la alidzerli, mindueari cari u ampartā shi 9% di Arbineasili, 8% di Machiduneanili shi 7% di Romchili (Graficon 7).

Tu sinfunilji cu aesti rezultati, directoarā a unāi institutsii di stat cari deadi interviu, cari pricadi a unāi ma njicā comunitati, atsea u determinā ca apus nivel di libertati tsi u au muljerli tu spunea a a alor ideologhii politiceascā pit āndreptul pi vot: *"Pistipsescu ca muljerli au mash libertati partzialā independent s-li spunā a lor mindueri politicheshtsā shi s-voteadzā ashī cum eali minduescu. Idghea ashitsi, minduescu ca ān ligāturā cu aestā āntribari ari shi diferentsā anamisa di comunitātsli diferenti"*.

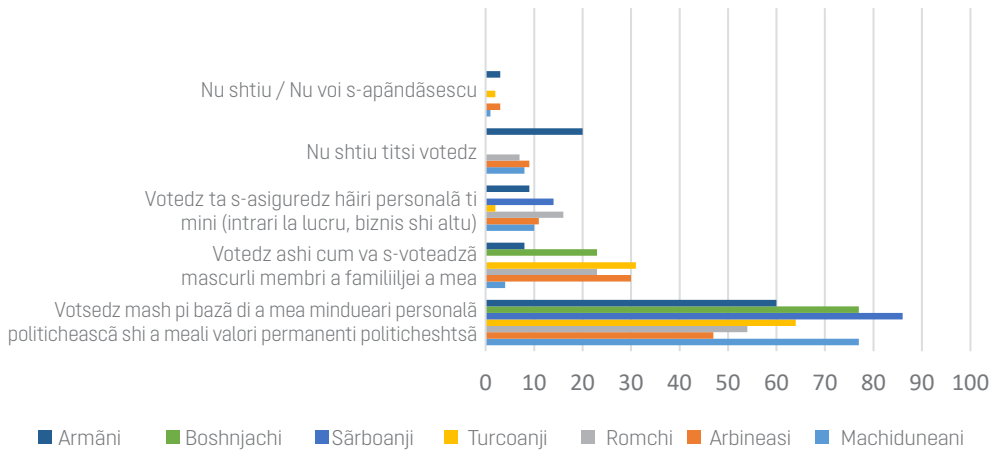
Ufilisearea a āndreptului ti votari evident easti nai ma apus la Romchili.

Graficon 6. Desi votat la alidzerli dit soni? (%)

Tsicara ca multsimea di muljeri voteadză dupu a lor ideologii politicheshtsă, tu vără comunităts, mari protsentu di muljerli u tinjisescu detsizia a bārbatslor membri a familiiljei.

Graficon 7. Cāndu votedz la alidzeri: (%)

Cāndu easti zbor ti involucarea tu partiili politicheshtsă, aproapea 10% di muljerli di malju dză tuti comunităts suntu membri a vārnu partii politichească. Comunitatea a Boshnjatslor shi a Machiduneanjlor suntu exeptsii, ca 25% shi 17% di muljerli di aesti comunităts spusiră ca suntu membri tu partii politichească (Graficon 8).

Cercetarea tu continuitet ti a lor involucari tu partiili politicheshtsă spusi ca mash 12% di Arbineasili shi 5% di Machiduneanili cari suntu membri tu vără partii politichească amintară vără angajman concret ān cadur a partiiljei, a nafoară di partia sh-nu agioacă vără ahorghea rolji (Graficon 9).

Cāndu discutam ti moduslu shi conditsiili sum cari oaspitili a nosti intrarā tu politica, la tsintsi di shasi situatsii anamisa di politiciarchili cari deadiră interviu s-ducheashti malju dză idghea situatsii. Scljeama, tsintsi di eali eara vidzuti ca potentsial di parti a liderlui a partiiljei ca persoani cari pot s-da contributsii ti vără cauză, fāră s-aibă ninti atsea vără activ ică importantu angajman, ān cadur a partiiljei politichească. Unā di deputatili marturisi: *“Nitsi nu shteam ca va mi aflu pi lista ti alidzerli parlamentari, ānvitsai di nautātsli pi Sitel televizia...Tu atsel chiro nu shteam tsi easti atsea campanjā, shi di atsea ispeti suptil mi lārdzii di atsea grupā. Vream s-nji acats a mea cali personal pi cari va s-immu shi s-ved desi politica easti ti mini ică nu”*. Altā deputatā, involucatā tu politica malju dză idghea ashitsi, dzāsi: *“Pute nu aveam nāeti s-ahurhescu carierā politichească, tut s-featsi diunāsh-unā, cāndu liderlu a partiiljei mi contact personal shi mi plācārsi s-escu membru a comitetlui executiv a partiiljei”*. Unā deputatā, dupu etnii Arbineasā, sh-adutsi aminti ti conditsiili sum cari intrā tu politica, sh-pi shicai dzāsi ca bārbatslji adusirā detsizii ca ea

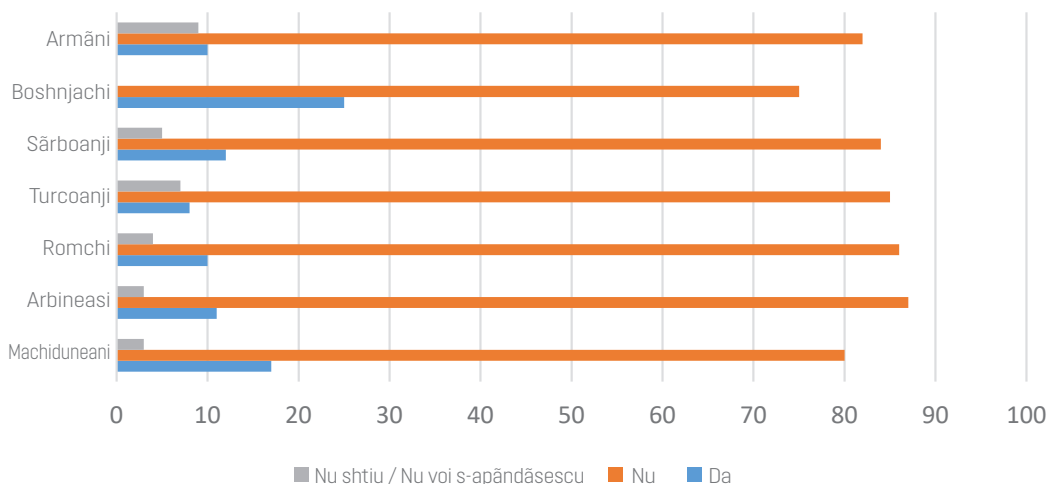
va s-hibã politicianarã: "Sheflu a organizatsiiljei localã eara inshit cu bãrbatlu a mel shi lji dzãsi: "Catse nu lji dai izini a muljeari-ta s-candidateadzã?". Bãrbatlu nu apruche ca el nu nji da s-mi fac politicianarã shi atsea dzuã eara adusã detsizii s-mi candidedz. Sheflu a organizatsiiljei localã dzãsi ca mindueashti ca lipseashti s-mi candidedz shi ca va u spunã a mea numã tu shtablu".

Reprezentantã a guvernului, cari dupu etnii easti Arbineasã, a curi intrarea tu politica easti aproapea idghea ca shi alanti dau muljeri di ma-nsus, adapsi ca pãnã shi cãndu condutsirea a partiiljei inshi cu ahtari propuniri, shi dzãsi ca cu a ljei shteari ea easti candidat compatibil ti pozitsia, vocabularlu discriminator cãtrã muljerli nuca eara prezentu: "Pozitsia nj-u deadirã ca propuniri ca minduea ca escu compatibilã ti atsel loc, ma aoatsi avea shi njicã discriminatsii, ca nji dzãsirã ca aestã pozitsii easti ti muljeari, ca caftã multu zburari, a nu multu lucru".

Ma, politiciarchili u actsentarã lipsitura di involvari tu politica ca modus direct s-aibã influentsã pi protsesili ti adutseari detsizii tu statlu. Unã parti di oaspitili a noasti ma-nclo actsentarã ca involucarea tu politica lipseashti s-facã tu tinira ilichii. Unã deputatã dzãsi: "Tinirili ghenereatsii nu lipseashti s-asparã di provocarea s-intrã tu politica, ca eali suntu nai ma importanti, shi eali fãrã di altã lipseashti s-hibã atseali cari va s-aducã detsizii ti a lor yinator".

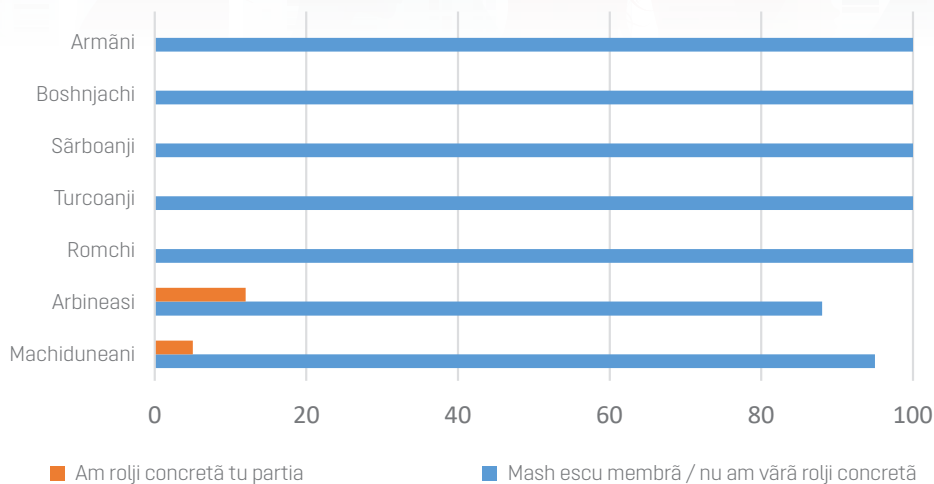
Comunitatea a Boshnjatslor shi comnitatea machiduneascã suntu pi protlu loc dupu protsentul a muljerlor cari suntu membri tu vãrã partii politiceascã.

Graficon 8. Desi hits membrã tu partii politiceascã? (%)

Involvarea a muljerlor tu partiili politicheshtsã tu printsip easti mash unã soi di membrurã.

Graficon 9. Cari easti a Voastã rolji tu partia politicheascã? (%)

Muljerli eara ântribati ti angajmanlu direct politichescu tu a lor localitati iu bãneadzã. Tu atsel contextu, aproapea un cirec icã ma multu di muljerli di tuti comunitãts dzãsirã ca au soi shi/icã sots cari easti membru tu vãrã partii politicheascã. Boshnjachili suntu pi prot loc ân ligãturã cu aestã ântribari, ashì ca 44% dzãsirã ca au ahtari soi shi/icã sots, dupu atsea suntu 38% Romchili, 33% di Machiduneanili, 29% di Arbineasili, 27% di Turcoanjili, 26% di Armãnili shi 21% di Sãrboanjili (Graficon 10).

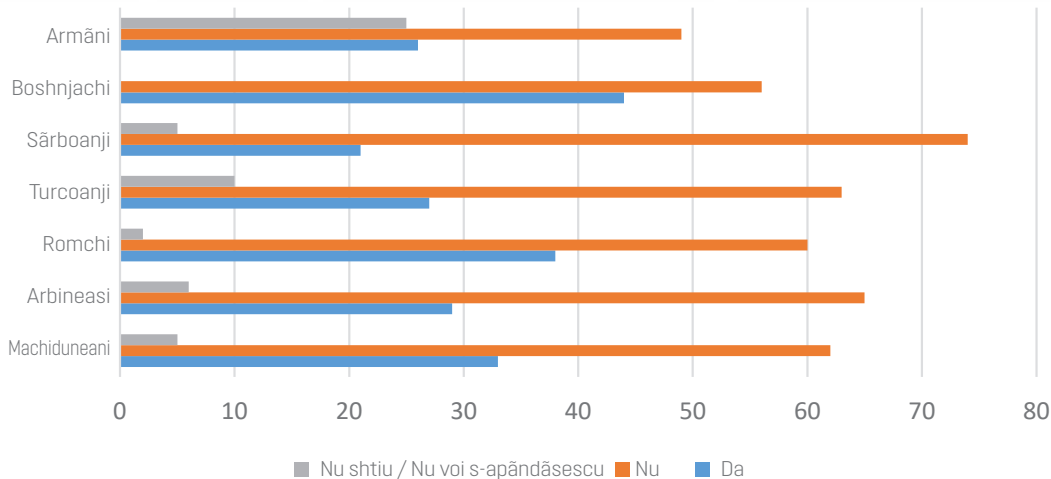
Cercetarea ma anclo a sexului a soiljei / sotslor cari suntu membri tu vãrã partii politicheascã spuni ca, la tuti comunitãts, aproapea dau triitãri icã ma multu suntu bãrbats. Nai ma analtu protsentu di muljeri soi / soatsi cari suntu membri tu vãrã partii politicheascã easti la Turcoanjili iu 42% di membrili a partiilor suntu muljeri, dupu atsea suntu Machiduneanili cu 41%, Romchili cu 39% shi Boshnjachili cu 37%. Aestu protsentu la Arbineasili easti 34%, la Turcoanjili 30% shi la Armãnili 30%. (Graficon 11).

Approapea 10% di muljerli di malju dzã tuti comunitãts au vãrã soi icã sots cari tsãn vãrã analti pozitsii politicheshtsã pi nivel national shi local, icã avea vãrã analtã pozitsii tu chiro-lu tricut. Romchili suntu exeptsii ân ligãturã cu aestã, ashitsi ca nitsi unã di anchetatili nu spusirã ca au vãrã cãnãscut politiclar pi analtã pozitsii tu a lor loc di bãnari. (Graficon 12).

Muljerli cari apandãsirã pozitiv pi ântribarea ma-nclo eara ântribati ti sexualitatea a sotslor a lor / soia cari ari icã avea analtã functsii politicheascã. Analiza spusi ca bãrbatslji suntu domnanti cu pisti dau triitãri tu apãndãserli a tutlor comunitãts. Nai ma analtu protsentu cu analti pozitsii muljeri soi / soatsi ari anamisa di Machiduneanili – 37%, dupu atsea suntu Sãrboanjili (30%), Arbineasili (27%), Turcoanjili (27%) shi Boshnjachili (17%). Ashi cum eara spusã, tutã soi / soatsi cu analti functsii politicheshtsã anamisa di Boshnjachili suntu bãrbats (Graficon 13).

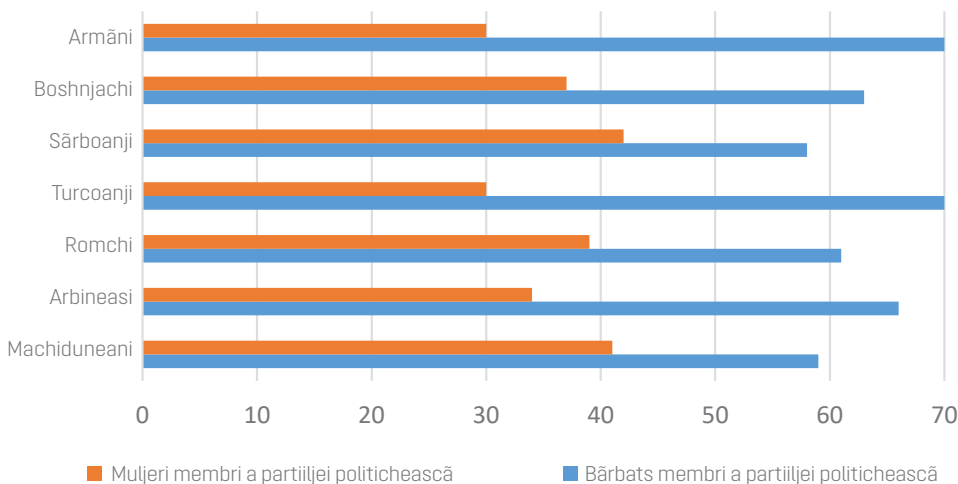
Proapea un cirec icā ma multu di muljerli di tuti comunitāts dzāsirā ca au soi shi/ icā sots cari suntu membri tu vārā partii politicheascā

Graficon 10. Desi vārā di familia a Voastā / sotslji a Voshtsā easti membru a vārnu partii politicheascā? (%)

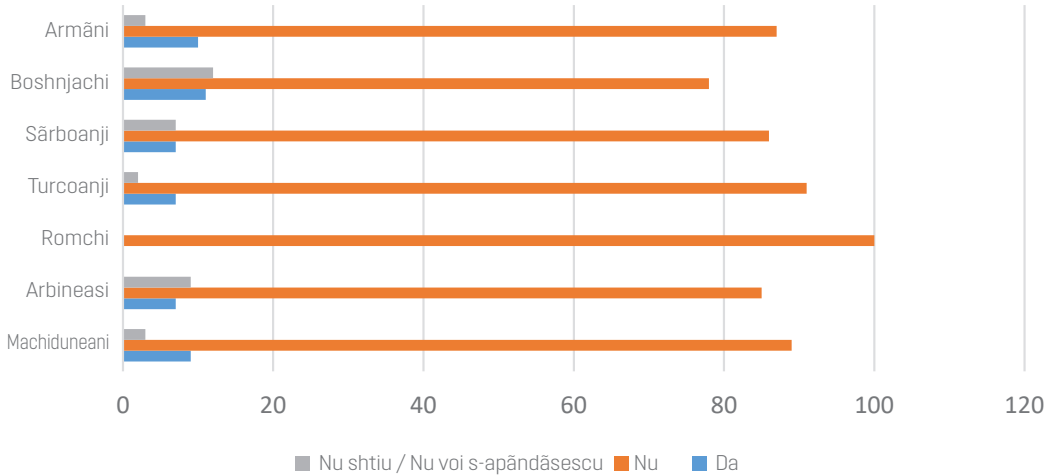
Soia bārbats / sots cari suntu membri tu vārā partii politicheascā suntu dominanti anamisa di tuti comunitāts.

Graficon 11. Muljerli cara s-aibā membri a familiiljei / sots cari suntu membri tu partii politicheascā, di cari sexualitati suntu elji? (%)

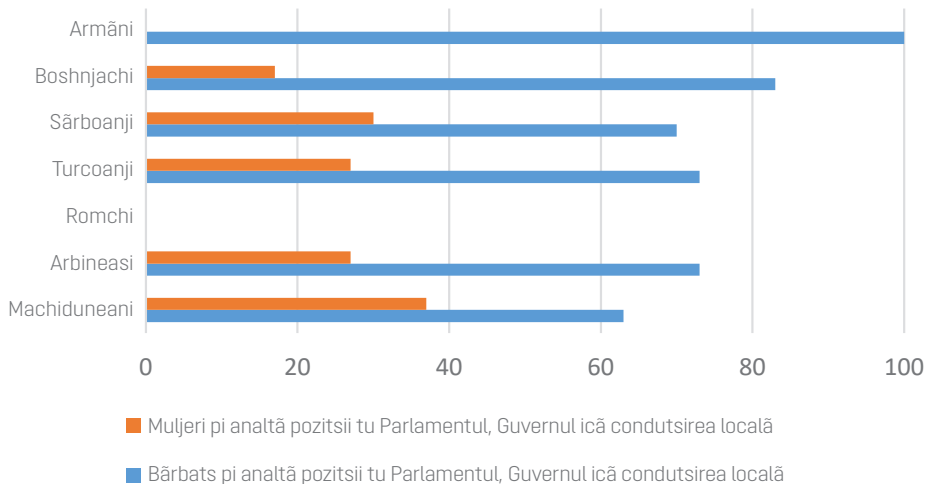
S-pari ca Romchili nu au cana anvãrliga di eali cari suntu pi analtã pozitsii politiceascã.

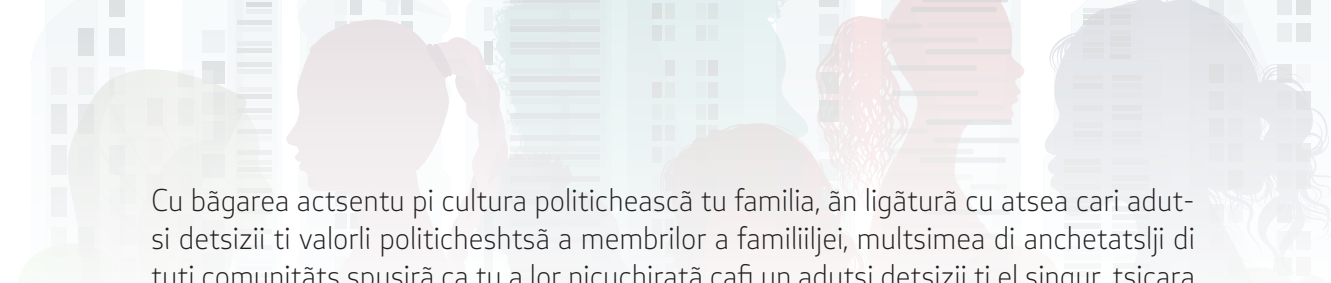
Graficon 12. Desi vãrã di membrili a familiiljei a Voastã icã di sotslji a Voshtsã tora easti icã tu tricutul eara pi analtã pozitsii tu Parlamentul, Guverнул icã condutsirea localã?(%)

Soia bãrbats / sots cari au icã avea analtã pozitsii politiceascã suntu dominanti anamisa di tuti comunitãts.

Graficon 13. Muljerli cara s-aibã membri a familiiljei / sots cari tora suntu icã tu tricutul eara pi analtã pozitsii tu parlamentul, Guverнул icã condutsirea localã, di cari sexualitati suntu elji? (%)

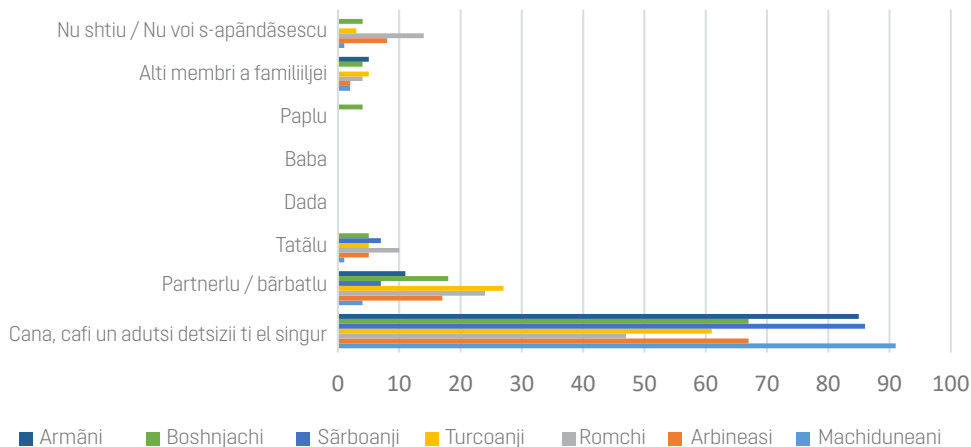
Cu băgarea actcentu pi cultura politicească tu familia, ăn ligătură cu atsea cari adut-si detsizii ti valorli politicheshtsă a membrilor a familiiljei, multsimea di anchetatslji di tuti comunităts spusiră ca tu a lor nicuchirată cafi un adut-si detsizii ti el singur, tsicara ca protsentul easti multu diferentu anamisa di comunitătsli. Nai ma analtu protsentu a familiilor tu cari cafi un membru adut-si detsizii independent ti a lui mindueri politicheshtsă eara ducht la Machiduneanili (91%), dupu tsi suntu Sărboanjili (86%) shi Armănilil (85%). Aestă easti situatsii shi cu pisti dau triitări di familiili a Arbineasilor (67%), Boshnjachili (67%) shi Turcoanjili (61%). Mash tu ma niheam di giunitati di familiili a Romchilor (47%) membrilji suntu independentsă tu tinjisearea a minduerlor a lor politicheshtsă (Graficon 14).

Alanti familii u tinjisescu detsizia politicească a bărbatului membru a familiiljei, nai ma multi ori partnerlu / nicuchirlu ică tatălu. Aproapea un cirec di familiili a Turcoanjilor (27%) shi Romchili (24%) suntu sinfuni cu minduerli politicheshtsă a a lor partner / nicuchir, tsi easti situatsii shi cu 18% di familiili a Boshnjachilor, 17% a Arbineasilor, 11% a Armănilor, 7% a Sărboanjilor shi 4% a Machiduneanilor. Tatălu lu ari zborlu politichescu dit soni tu 10% di familiili a Romchilor, 7% a Sărboanjilor, 5% a Boshnjachilor shi Arbineasilor shi 1% a Machiduneanilor (Graficon 14).

Oaspirilil a noasti u vidzură aestă situatsii ca problem shi suntu sinfuni ca nai ma multu muljerli cari yin di ma njits, anclisi locuri, suntu sensibili shi poati s-aproachi valori politicheshtsă cari va la li spună alti memri a familiiljei. Ună deputată, cari pricadi a unăi cama njică comunitati, ăn ligătură cu aestă, ma-nclo dzăsi ca suntu lipsiti vără metri ta-s poată lucărli s-alăxească, shi actcentu băgă pi crishtearea a conshtintsăljei la muljerli: *"Muljerli lipseashti s-minduească ashitsi: "Titsi voi lipseashti s-adutsets detsizii ti mini, cându mini pot s-u aduc detsizia ti mini. Noari s-ashteptu vără altu s-li rezolveadză problemili a mealil, va mi involvedz activ tu năstritsearea a problemlui a mel shi problemili alăntor..." Ti agiundzeari alushtui nivel di conshtintsă, easti lipsit chiro, ma minduescu ca ari progres".*

Machiduneanili, Sârboanjili shi Armânili suntu nai ma independenti ân ligătură cu tinjisearea a a lor valori politicheshtsă, a minduearea a Romchilor nai ma multu dipendă di alantsă.

Graficon 14. Cari li determineadză valorli politicheshtsă tu familia? (%)

Di anchetatili persoanei eara căftată s-da notă, pi scara di 1 (nu nji easti găile) până 5 (multu nji easti importantă) ti importantsa personală a andau valori. Aproape giunitati ică ma multu di giunitati di muljerli di tuti comunităts, u tinjisiră ca importantă (nota 4) ică multu importantă (nota 5), lipsitura, interesili a lor s-hibă loati tu videari cându s-aduc detsizii politicheshtsă. Aestu protsentu easti nai ma analtu la Boshnjachili (87%), a ma apus di 50% mash la Romchili (44%). Protsentul a Romchilor cari dzăsiră ca nu lă easti găile desi intereslu a lor s-ljea tu videari cându s-aduc detsizii politicheshtsă idghea ashitsi easti mari tu comparari cu alanti comunităts, scljeama 42%. A doilu nai ma analtu protsentu ân ligătură cu aestă ântribari s-veadi la Armânili shi Turcoanjili (căti 15%, Graficon 15).

Vrearea s-partitsipeadză tu activitătisli shi initsiativili tsivili până iuva s-veadi la muljerli di tuti comunităts etnitsi. Ân ligătură cu atsea, Boshnjachili (61%) shi Arbineasili (51%) suntu nai ma ambitsiozi, shi u tinjisescu ca importantă (nota 4) ică multu importantă (nota 5) lipsitura s-hibă activi tu activitătisli tsivili. Aesti protsenti la muljerli di alanti comunităts suntu di 20% la Armânili shi 22% la Romchili, 28% la Sârboanjili, 36% la Turcoanjili shi 39% la Machiduneanili. Romchili shi Armânili spun nai ma analtu gradus di niaveari interes ti partitsipari tu initsiativili tsivili, iu pisti giunitati di anchetatili tu dauli comunităts apândăsiră pi aestă ântribari cu 1 – nu lă easti importantă (Romchili 54%, Armânili 52%). Total niaveari interes ti partitsipari tu initsiativi tsivili idghea ashitsi s-duceashti shi la Turcoanjili (39%) shi Machiduneanili (26%), a la Arbineasili, Sârboanjili shi Boshnjachili protsentul easti di 16% până 19% (Graficon 16).

Pisti giunitati di muljerli di comunitatea boshnjacă (61%), sârbească (52%) shi arbinishească (51%) spusiră ca suntu etimi s-da reactsii cara s-ducească ca vără detsizii

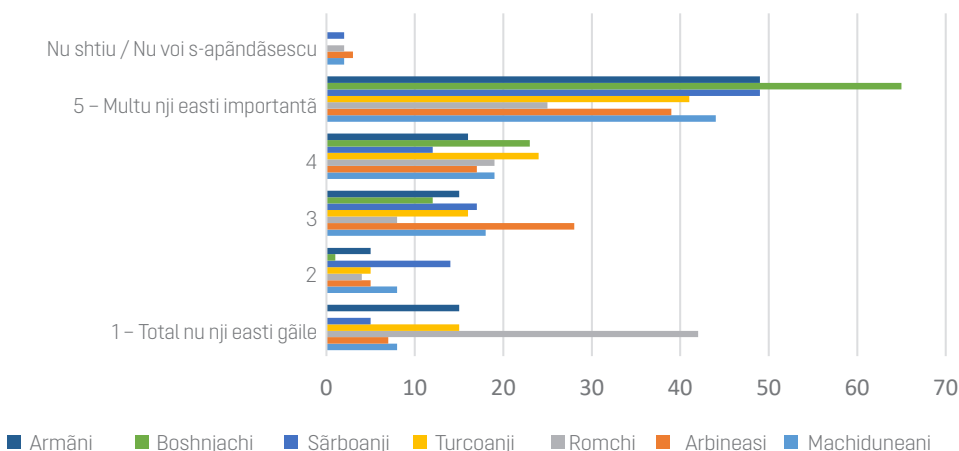
poitichească easti contra interesili a lor (nota 4 shi 5). Aestu protsentu la Machiduneanili shi Turcoanjili easti 45%, la Armănilili 38%, a la Romchili 27%. Iara, Romchili spusiră nai ma negativă mindueari ân ligătură cu aestă ăntribari, ashî ca pisti dau triitări (65%) apândăsiră ca nu lă easti importantă ică total nu lă easti importantă (nota 1 shi 2) s-da reactsii cara s-duchească ca vără detsizii easti contra a lor interes, di cari 46% apândăsiră cu 1 – ca total nu lă easti importantă. Cu ahtari mindueari negativă pi aradă suntu Armănilili (38%), Turcoanjili (37%), Sărboanjili (36%) shi Machiduneanili (31%), a niheam cama putsân s-ducheashti shi la Arbineasili (20%) shi Boshnjachili (10%) (Graficon 17).

Ună deputată u actsentă importantsa muljerli s-cănoască cu a lor ândrepturi politicheshtsă shi cu atsea cât easti importantă s-insisteadză shi s-alumtă s-hibă avdzăti: *“Muljerli lipseashti s-shtibă ca cându nerdză s-ancupri pāni, totna cându ancupri pāni – atsea easti detsizii politichească, totna cându pālteshtsă facturi – atsea easti detsizii politichească, cându pālteshtsă taxi – atsea easti ligatā cu a voasti detsizii politicheshtsă, atsea easti bana a voastā, yīnitorlu a vostu. Cându lu dutsets fciorul tu gārdinitsă – atsea easti ligatā cu sistemlu politichescu ică sistemlu ti educatsii tu statlu, atsea scljeamā ca tut atsea easti ligatā cu minī”.*

Altă deputată u actsentă importantsa a activizmului ca hălati ti alăxeri polititsi shi sot-siali shi u actsentă lipsitura muljerli s-ahurhească permanent s-lu practiceadză activizmul: *“Minī earam activistā tsivilă lungu chiro shi poati ca tora di aclo yini a mea puteari tu politica.. Activizmul u mută conshtintsa shi masa critică cari poati s-li aducă vrutili alăxeri”.*

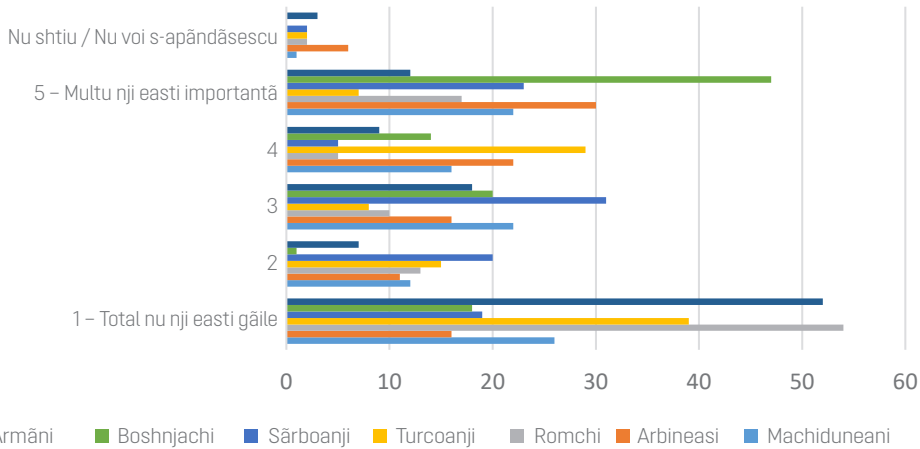
Aproapea giunitati ică ma multu di giunitati di muljerli di tuti comunitāts vor interesili a lor s-hibă loati tu videari cându s-adutsi detsizii politichească.

Graficon 15. Pi scala di 1 (total nu nji easti găile) până 5 (multu nji easti găile), cât suntu importanti aesti valori tu bana a Voastā? – Interesili a meali s-ljea tu videari cându s-adutsi detsizii politichească

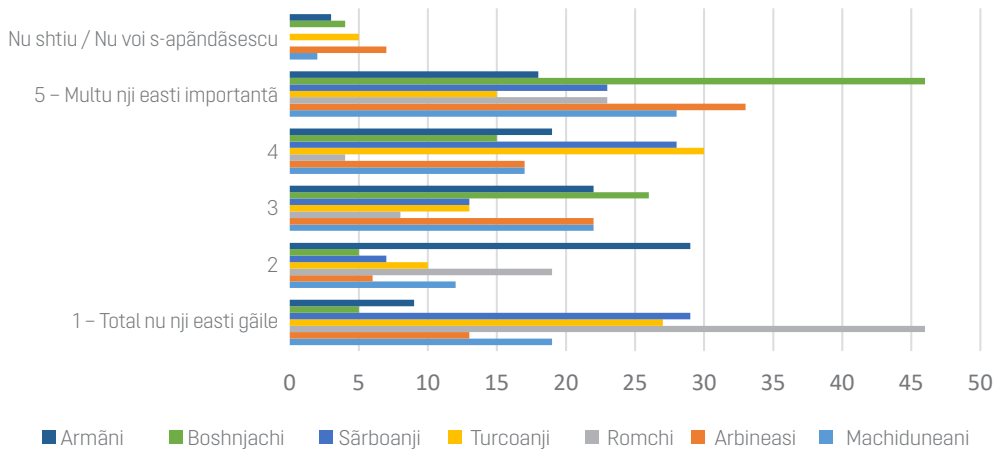
Vrearea ta-s partitsipeadzā tu activitātsli shi initsiativili tsivili, tu unā parti, easti prezentā la muljerli di tuti comunitāts etnitsi.

Graficon 16. Pi scala di 1 (total nu nji easti gāile) pānā 5 (multu nji easti gāile), cāt suntu importanti aesti valori tu bana a Voastā? – S-partitsipedz tu activizmu/initsiativi tsivili

Boshnjachili, Sārboanjili shi Arbineasili spusirā nai ma mari vreari s-da reactsii cara s-ducheascā ca vārā detsizii politicheascā easti contra interesili a lor, dife-rent di Romchili, iu pisti dau triitāri dzāsirā ca aestā turlii di reactsii la easti di njicā importantsā.

Graficon 17. Pi scala di 1 (total nu nji easti gāile) pānā 5 (multu nji easti gāile), cāt suntu importanti aesti valori tu bana a Voastā? – Public s-dau reactsii cara s-duchescu ca vārā detsizii politicheascā easti contra interesili a meali (%)

A anchetatilor persoanei la eara bagati ma multi antribari an ligaturã cu atsea cum shi cu catsi angatan li aprucea informatiili ti antribarli politicheshtsã. TV debatili politicheshtsã suntu ma niheam populari la Romchili, cu analtu protsentu di 86% eali nu li mutrescu atseali TV programi, dupu atsea suntu Sãrboanjili (63%), Machiduneanili (58%), Turcoanjili (46%), Arbineasili (45%), Boshnjachili (42%) shi Armãnili (35%). Ma mari parti di muljerli cari li mutrescu debatili politicheshtsã pi televiziã atsea u adarã medial 1 pãnã 2 sãhãts tu stãmãnã, cu atsea tsi Turcoanjili suntu pi prot loc an ligaturã cu atsea cu 43%, Machiduneanili 30%, Armãnili 24%, Arbineasili 23%, Sãrboanjili 19% shi Romchili 10% (Graficon 18).

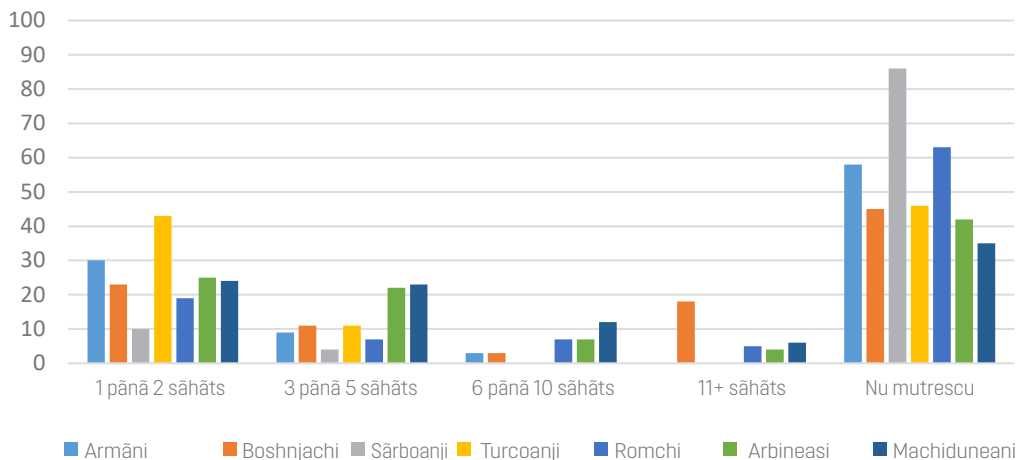
Muljerli eara antribati shi desi temili politicheshtsã suntu parti di a lor comunicatsii di cafì dzuã cu soia shi sotsliji. Ma mari parti di muljerli discuteadzã ti temi politicheshtsã cu a lor soi shi sots pãnã 5 sãhãts tu stãmãnã, shi aoatsi pi prot loc suntu Boshnjachili (70%) shi Armãnili (68%), a dupu atsea suntu Turcoanjili (61%), Machiduneanili shi Sãrboanjili (54%), Arbineasili (34%) shi Romchili (23%). Antribarli politicheshtsã pute nu suntu tema ti discusii di cafì dzã la 74% di Romchili, ma aestu protsentu easti dau ori icã ma multu ma apus la alanti comunitãts (44% la Arbineasili, 43% la Machiduneanili, 40% la Sãrboanjili, 35% la Turcoanjili, 20% la Armãnili shi 16% la Boshnjachili, Graficon 19).

Pisti giunitati di muljerli di malju dzã tuti comunitãts trec nai ma niheam unã icã ma multi sãhãts tu stãmãnã cu mutreari TV nautãts. Ma mari parti di muljerli li mutrescu nautãtsli anã pdi 5 sãhãts tu stãmãnã, shi atsea Turcoanjili 65%, Machiduneanili 64%, Boshnjachili 58%, Armãnili 55%, Arbineasili 46%, Sãrboanjili 43% shi Romchili 3%. TV nautãtsli suntu pi nai ma apus rangi la Romchili, di cari 59% dzãsirã ca pute nu u mutrescu aestã program informativã (Graficon 20).

Ma mari parti di muljerli cari caftã informatiili poiticheshtsã pi internet, atsea u adarã ma niheam di 2 sãhãts tu stãmãnã (Turcoanjili 53%, Machiduneanili 43%, Arbineasili 35%, Boshnjachili 34%, Armãnili 31% shi Romchili 10%). Ma, importantu easti shi protsentul a muljerlor cari nu caftã informatiili politicheshtsã pi internet, ashì ca la Romchili atsel protsentu agiundzi 82%. Dupu atsea suntu Sãrboanjili shi Armãnili cu 52% shi 50%, compatibil, Machiduneanili 44%, Boshnjachili 39%, Turcoanjili 36% shi Arbineasili 35% (Graficon 21).

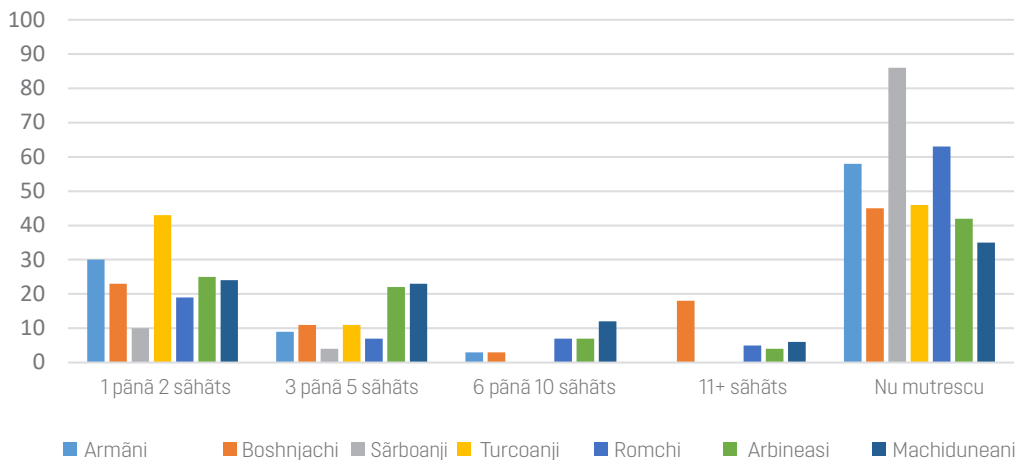
Nai ma niheam unā triitarā di muljerli tu malju dzā tuti comunitāts li mutrescu debatili politicheshtsā pi televizii pānā 10 sāhāts tu stāmānā, exeptsii suntu Romchili, iu mash 14% li mutrescu aesti debati.

Graficon 18. Cāti sāhāts tu stāmānā normal tritsets ti aesti activitāts? – Mutreari debati politicheshtsā pi televizii (%)

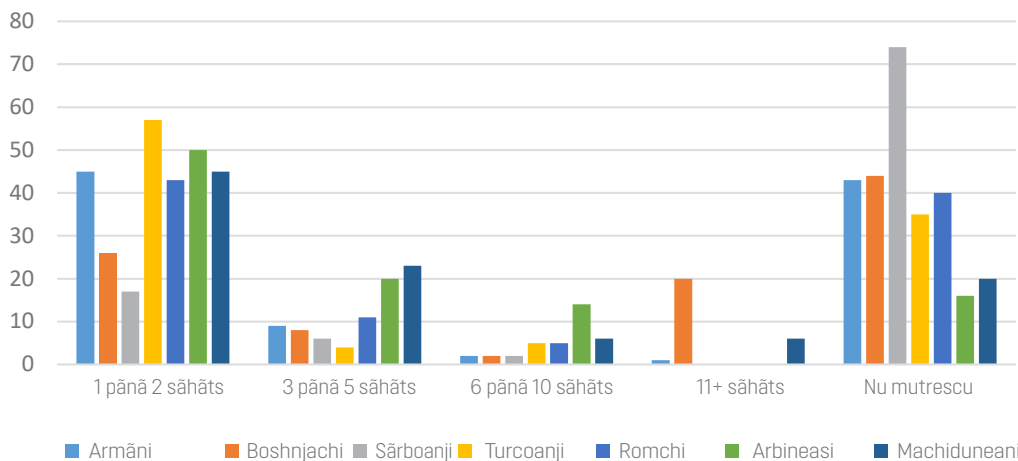
Ma marea parti di muljerli di malju dzā tuti comunitāts discuteadzā ti āntribāri politicheshtsā cu soia shi sotslji, cu exeptsii a Romchilor, iu 74% dzāsirā ca aesti temi nu suntu parti di a lor discusii di cafi dzuā.

Graficon 19. Cāti sāhāts tu stāmānā normal tritsets ti aesti activitāts? – Discutari ti temi politicheshtsā cu sotslji / familia / coleganjli (%)

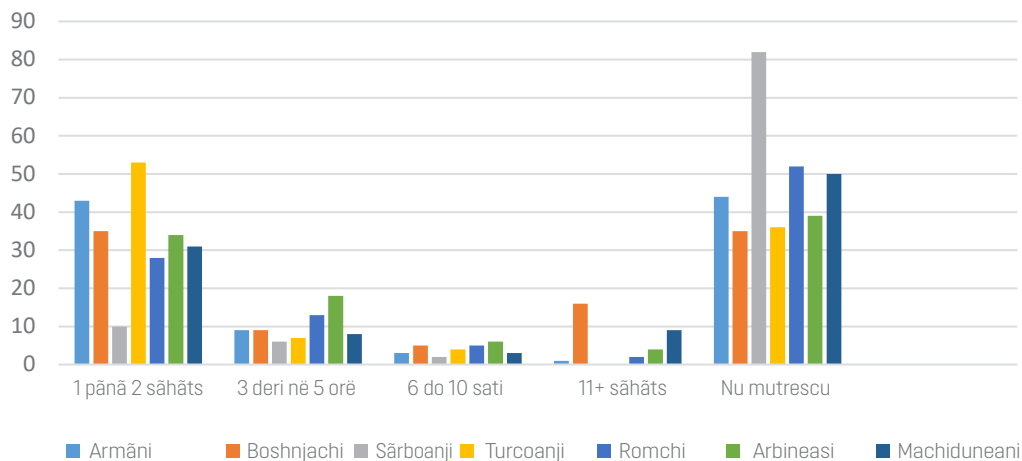
Muljerli di tuti comunităts li mutrescu TV nautătsli ca sursu printsipal ti informat-sii ti ăntribări politicheshtsă shi ti sotsietatea.

Graficon 20. Căti săhăts tu stămănă normal tritsets ti aesti activitătš? – Mutreari nautăts pi televizii (%)

Ma mari parti di muljerli trec pănă di 2 săhăts ti căftari informat-sii politicheshtsă pi internet.

Graficon 21. Căti săhăts tu stămănă normal tritsets ti aesti activitătš? – Căftari informat-sii politicheshtsă pi internet (%)

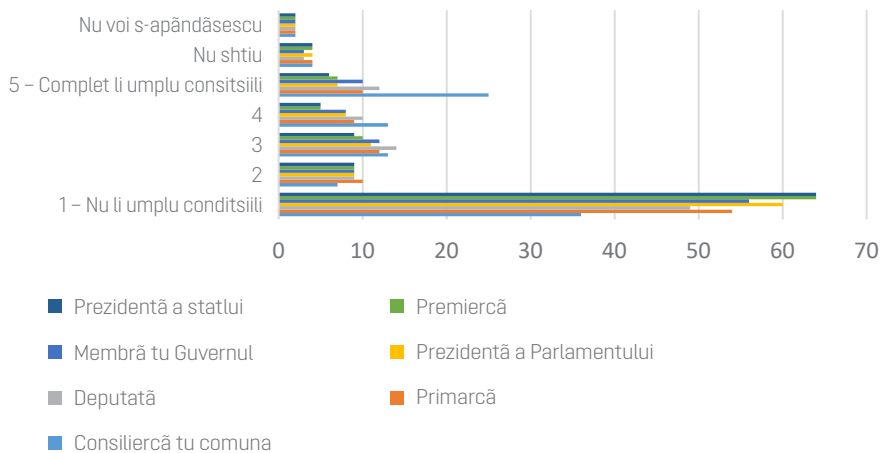
Cercetarea u analiză autopistusinea a muljerlor ăn ligătură cu atsea desi pistipsescu ca li au lipsita shteari shi expertiză ta s-tsănă pozitsii politicheshtsă. Rezultatili spun ca multsimea di muljerli di tuti comunităts nu s-duceşcu etimi ta s-tsănă pozitsii

politicească. Aestă nisiguritati creashti cât easti ma analtă pozitsia politicească data ca propuniri tu chestionarlu.

Ashitsi, cându di muljerli eara căftată s-da notă ti a lor expertiză di 1 (nu li umplu conditsiili) până 5 (complet li umplu conditsiili), giunitati shi ma multu di giunitati di tuti muljeri deadiră notă ti eali singuri cu nai ma apus rezultat (1) cându easti zbor ti pozitsia deputată (49%), primară (54%), membră a Guvernului (56%), prezidentă a Parlamentului (60%), premiercă (64%), shi prezidentă a statlui (64%). Protsentul a muljerlor cari deadiră notă ti eali singuri cu nai ma analtă notă (5) easti sum 2% ti cafi ună di pozitsiili. Diferent di aesti analti pozitsii politicheshtsă, muljerli s-duchescu nai ma etimi s-hibă consilierii tu comuna, ashi ca 25% sh-deadiră nai ma analtă notă (5), a 36% nai ma apusă (1) Grafcon 22).

Tu printsip muljerli nu au autopistusini ca cu a lor expertiză shi shteari poati s-t-sână analti pozitsii politicheshtsă.

Grafcon 22. Desi minduits ca cu a Voastă shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits: (%) (1 – nu li umplu conditsiili; 5 – complet li umplu conditsiili)

Aesti concluzii gherali sh-ma-nclo suntu diferenti anamisa di comunitătsli. În ligătură cu pozitsia politicească ti consilierchi tu comuna, muljerli di comunitatea sârbească (45%), boshnjaca (45%), machidunească (41%) shi arbinishească (36%) spusiră ca suntu etimi, cu atsea tsi sh-deadiră notă 4 ică 5 dupu scala. Muljerli di comunitatea ânturtsească (28%) shi armânească (23%) sh-deadiră ma apusă notă. Ma iara, nai ma mari diferentsă s-duceashti tu notili a Romchilor, iu mash 6% pistipsescu ca partzial ică complet li umplu conditsiili ta s-hibă consilierchi tu comuna (nota 4 ică 5 pi scala), a analti 79% pistipsescu ca complet ică partzial nu li umplu conditsiili (nota 1 ică 2), cu

atsea tsi 67% sh-deadiră singuri nai ma apusă notă (1). Multu mari easti protsentul a Armănilor (69%) shi Turcoanjili (61%) cari pistipsestu ca nu li au shteara fundamental shi expertiza ta s-candidatează ti consilierchi tu comuna. Aesti protsenti la muljerli di alanti comunităts urdină di 34% la Boshnjachili până 42% la Machiduneanili. Tu sinfunilji cu aesti rezultati, rezultatlu di mesi (pi scala di 1 până 5) easti nai ma apus la apândăserli la Romchili (1,5), a nai ma analtă notă di mesi (3,1) s-veadi la Sârboanjili shi Boshnjachili (Graficon 23, Graficon 23a).

Analiza spusi ca cum creashti pozitsia politicească ash cadu atsea moali notă ti atsea cât suntu etimi muljerli ta s-u conducă pozitsia. Ashitsi, nitsi ună di Romchili nu pistipseashti ca partzial ică complet li umpli conditsiili ta s-hibă primarcă, shi ca rezultat di atsea 90% di eali sh-deadiră notă cu nai ma apus rezultat (1). Dupu eali suntu Armănilor, di cari 77% spusiră ca nu au expertiză ta s-hibă primarchi (nota 1), a mash 9% pistipsestu ca complet ică partzial au shteari (nota 5). Autonota negativă (nota 1 ică 2) s-veadi shi la 73% di Turcoanjili, 69% di Sârboanjili shi 67% di Machiduneanili, diferent di a lor soatsi pi idghea ilichii, shi atsea 18% di Turcoanjili, 9% di Sârboanjili shi 16% di Machiduneanili, cari sh-deadiră notă ti a lor shteari shi capabilitati cu 4 ică 5 ta s-hibă primarchi. Arbineasili shi Boshnjachili au nai ma mari autopistusini în ligătură cu aestă, ash ca 26% tinjisesu ca complet ică partzial li umplu conditsiili (nota 4 ică 5), a 48% ică 46% compatibil minduescu contra (nota 1 ică 2). Rezultatlu di mesi (pi scala di 1 până 5) pi aestă ântribari easti nai ma analtu la Boshnjachili shi Arbineasili (2,5), a nai ma apus la Romchili (1,1) (Graficon 24, Graficon 24a).

Aestă pertseptsii s-reflecteadză shi la alanti pozitsii politicheshtă dati ca propuniri. Pi ântribarea desi pistipsestu ca a lor shteari shi capabilitati suntu duri ta s-facă deputati, Romchili spun nai ma njică autopistusini. Scljeama, 88% di eali minduescu ca nu li umplu conditsiili ta s-poată s-facă deputati, a mash 4% pistipsestu ca complet li umplu ică până iuva li umplu conditsiili (noti 4 ică 5). Tu comparari cu alanti comunităts, Boshnjachili au nai ma mari autopistusini ca cu a lor shteari shi capabilitati li umplu conditsiili ta s-poată s-facă deputati, cu atsea tsi ună triitară di eali (33%) ti aestă ântribari deadiră nai ma anlată notă (noti 4 ică 5). Dupu eali suntu Arbineasili, iu 25% până iuva pistipsestu tu a lor expertiză (noti 4 ică 5), a dupu eali suntu Machiduneanili (22%), Sârboanjili (18%), Turcoanjili (18%) shi Armănilor (18%). Rezultatlu di mesi (pi scala di 1 până 5) în ligătură cu aestă ântribari nai ma analtu easti la Boshnjachili (2,7), a nai ma apus la Romchili (1,3) (Graficon 25, Graficon 25a).

Autopistusinea la anchetatili persoani nica ma multu cadu cându s-zburashti ti nai ma antili pozitsii executivi guvernamentali. Mash un cirec di Boshnjachili (29%) shi Arbineasili (25%) s-lugursescu singuri ca suntu etimi s-hibă membri a Guvernului, a aestu protsentu ti alanti comunităts easti 15% la Machiduneanili shi Turcoanjili, 8% la Armănilor, 7% la Sârboanjili shi 2% la Romchili. Tu sinfunilji cu aesti rezultati, nai ma analtul rezultat di mesi (pi scala di 1 până 5) s-veadi la Arbineasili (2,4) shi Boshnjachili (2,3), a nai ma apus la Romchili (1,2) (Graficon 26, Graficon 26a).

Ma-nclo, nitsi ună di Romchili shi Armănilu nu duchescu ca a lor shteari shi capabilitati tsi li au tu momentu, suntu duri ta s-hibă premierchi. Tu alanti comunităts, 19% di Arbineasili shi Sărboanjili până iuva pistipsescu ca li umplu conditsiili, cum shi 16% di Turcoanjili, 15% di Boshnjachili shi 9% di Machiduneanili. Rezultatlu di mesi complet (pi scala di 1 până 5) easti nai ma analtu la Arbineasili (2,1), a easti ma apus di 2 tu alanti comunităts, cu atsea tsi cădzu pi 1,1 la Romchili shi Armănilu (Graficon 27, Graficon 27a).

Aestă situatsii malju dză s-difturseashti ti pozitsia prezidentă a statlui. Iara, nitsi ună di Romchili shi Armănilu nu minduescu ca a lor shteari shi expertiză suntu duri ta s-u tsănă atsea pozitsii politicească. Nai ma mari protsentu di anchetatili cu autopistusini ăn ligătură cu aestă s-veadi la Sărboanjili (21%), dupu tsi suntu Arbineasili (17%), Boshnjachili (15%) shi Machiduneanili (9%). Rezultatlu di mesi (pi scala di 1 până 5) easti nai ma analtu la Arbineasili (2,1), a iara easti ma apus di 2 tu alanti comunităts, cu atsea tsi cădzu pi 1,1 la Romchili (Graficon 28, Graficon 28a).

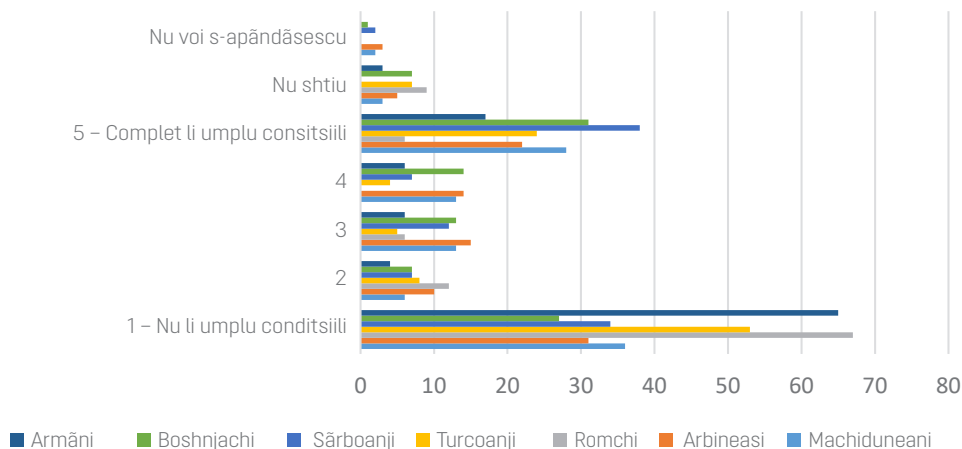
Politiciarchili cari deadiră interviu suntu pi idghea mindueari – ca muljerli complet nu suntu siguri tu a lor capabilitati shi shteara a lor, ma idghea ashitsi ca shi cultura tu statlu a nostu li ănveatsă s-hibă imiri shi nu u ancurajeadză a lor ambitsii. Reprezentantă a Guvernului, etnic Arbineasă, mărturisii ca ea s-străvăsii cu idghili mindueri tu a ljei carieră: *“Aveam multi propuniri cari nu li aprucheari, ca mindueam ca nu escu competentă. A bərbatslji cari s-ardăpsiră dupu mini pi atseali pozitsii nu li avea shteara shi expertiza tsi li am mini ti atsea pozitsii”*. Ună deputată, etnic Arbineasă, confirmă ca shi ea li avea aesti dilemi ăn ligătură cu a ljei shteari shi expertiză ninti s-intră tu politica, shi ca tora lji easti strămbu tsi tu atsel chiro avea njică autopistusini ti ea singura: *“Căndu u vidzui sustsănirea a electoratlui, a mel nai ma mari problem eara atsea tsi ma ninti nu puteam s-lu ved potentsialu tsi lu aveam tu mini, a alantsă lu vidzură potentsialu... Voi s-alas tor dupu mini tu partia, ma shi ca deputată... Nu escu ahăt aspăreată ca tu ahurhita, tora escu multu ma sigură”*.

Ună deputată deadi exemplu cari u reflecteadză situatsia tu cari tu printsip s-află multi muljeri tu a lor developari profesională: *“Noi lu avem aestu problem tu tuti sferi, nu mash tu politica; ca exemplu, cara s-escu mini a ta secretară perfecta, a tini eshtsă sheflu mascur, mini va s-armăn secretară perfecta până nu nergu tu penzii. E, tora, cara s-eara secretarlu mascur, dupu andau adunări ca sots shi vără biră, el va s-fătsea candidat ti consilier ică vitse-shef ti vără 6 meshi... Scljeama, prividzuta pozitsii ti muljeri cu calitati easti secretară, nu ma analtu di atsea”*.

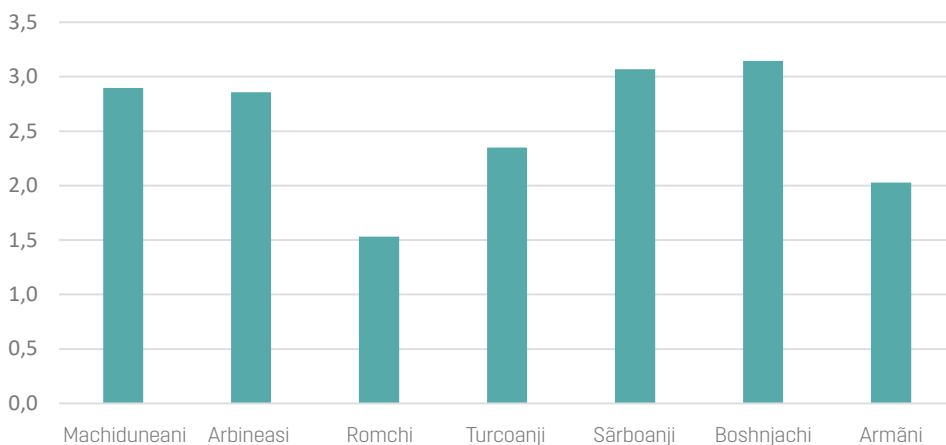
Fără diferentsă di aestă tsi i spusă ma-nsus, ună altă deputată u actsentă importantsa pi stsena politicească s-existeadză persoane ti exemplu, tu cari muljerli va s-poată s-veadă singuri, shi s-u demistificheadză politica ca cali ti a ljei developari profesională: *“Minduescu ca noi, muljerli tu politica, va s-him ca exemplu ti alanti muljeri, nai cama multu ti Romchili shi alanti muljeri di comunitătsli minoritari, shi va lă agiutăm s-li surpă atseali cheaditsi. Mari numir di aesti muljeri suntu educati, au potentsial shi suntu realizati tu a lor comunitati, shi cu a nostu exemplu, eali va s-ancurajeadză s-intră tu politica”*.

Fără diferentsă a pricādeariljei etnicā, muljerli tu printsip suntu ampārtsāti ān ligāturā cu atsea desi li au lipsita shteari shi expertizā ta s-hibā consilierchi tu comunili, cu exeptsii a Romchilor, iu mash 6% pistipsescu ca li umplu conditsiili ti aestā pozitsii politicheascā.

Graficon 23. Desi minduits ca cu a Voastā shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits consiliercā tu comuna (%)

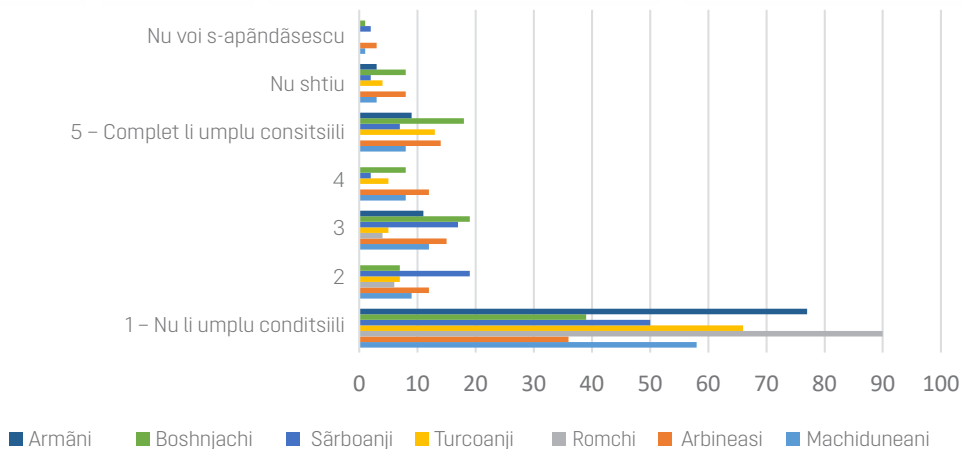

Graficon 23a. Desi minduits ca cu a Voastā shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits consiliercā tu comuna (1 – nu li umplu conditsiili; 5 – complet li umplu conditsiili) – rezultat di mesi

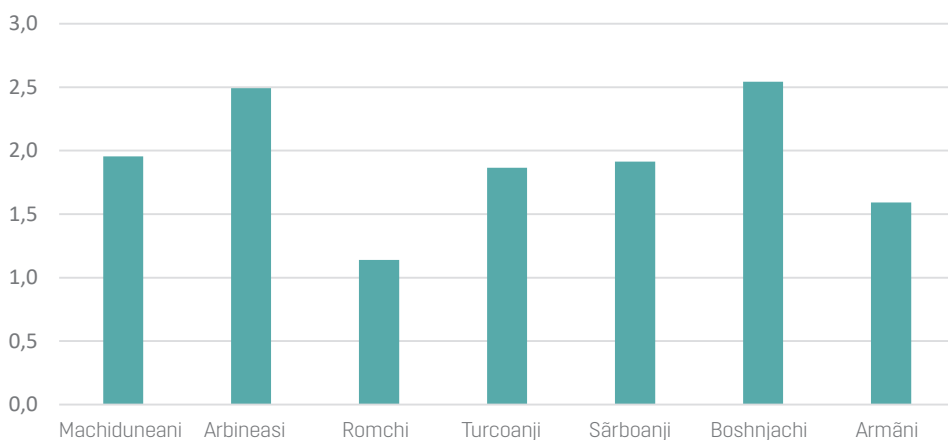

Nitsi unā di Romchili nu pistipseashti ca partzial icā complet li umpli conditsiili ta s-hibā primarcā. Aestu protsentu la muljerli di alanti komunitā nu nāstreatsi 26%.

Graficon 24. Desi minduits ca cu a Voastā shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits primarcā (%)

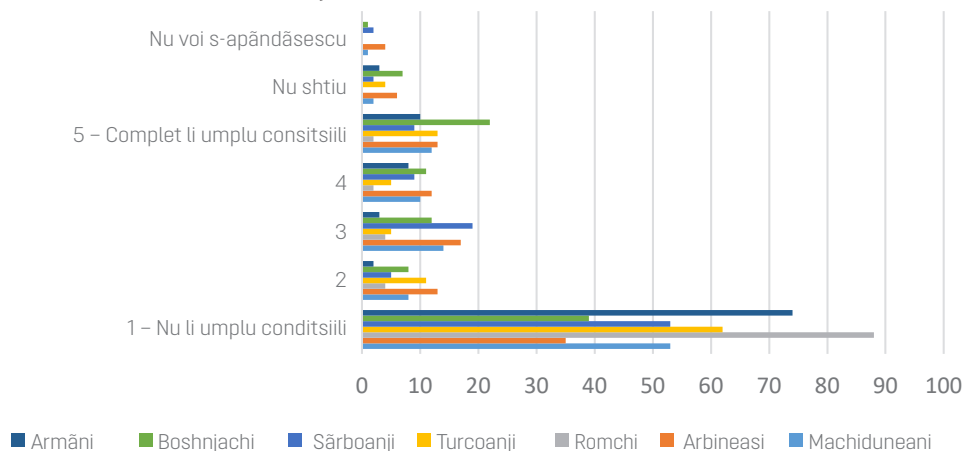

Graficon 24a. Desi minduits ca cu a Voastā shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits primarcā (1 – nu li umplu conditsiili; complet li umplu conditsiili) – rezultat di mesi

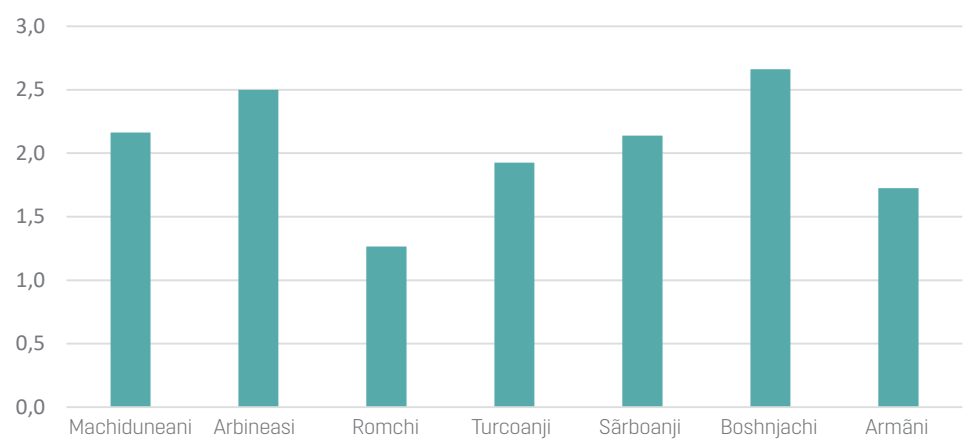

Cu ună triitară apändäseri, Boshnjachili suntu cu nai ma mari pistusini ca cu a lor expertizä shi shteari li umplu criteriumili ta s-hibä deputati. Di altä parti, mash 4% di Romchili u ampartu idghea autopistusini än ligäturä cu a lor shteari shi capabilitati.

Graficon 25. Desi minduits ca cu a Voastä shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits deputatä (%)

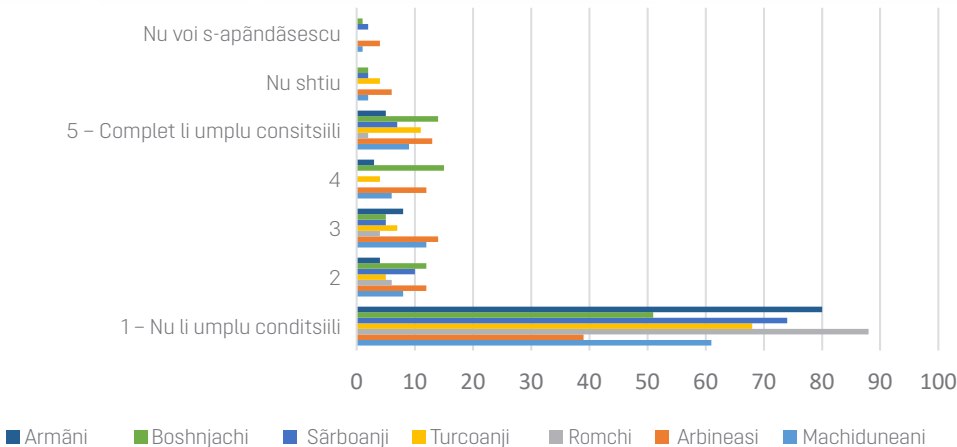

Graficon 25a: Desi minduits ca cu a Voastä shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits deputatä (1 – nu li umplu conditsiili; complet li umplu conditsiili) – rezultat di mesi

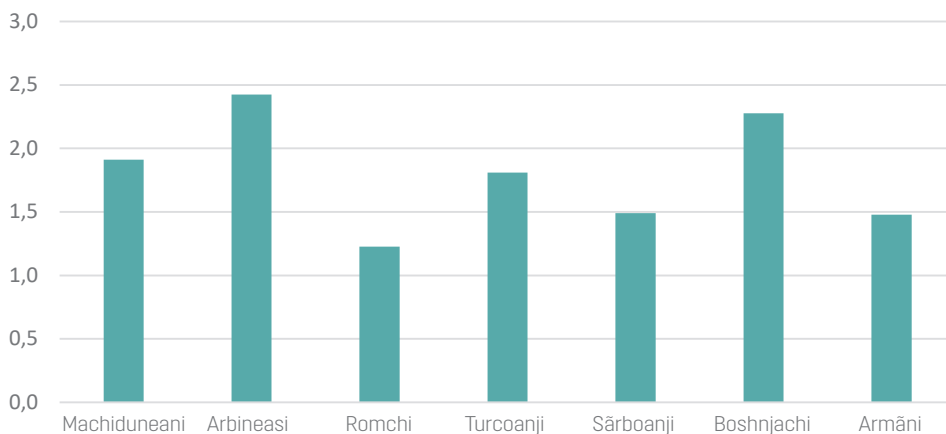

Un cirec di Boshnjachili shi Arbineasili minduescu ca pãnã iuva suntu etimi s-hibã membri a Guvernului, ma aestu protsentu la alanti comunitãts easti 15%.

Graficon 26. Desi minduits ca cu a Voastã shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits membrã a Guvernului (%)

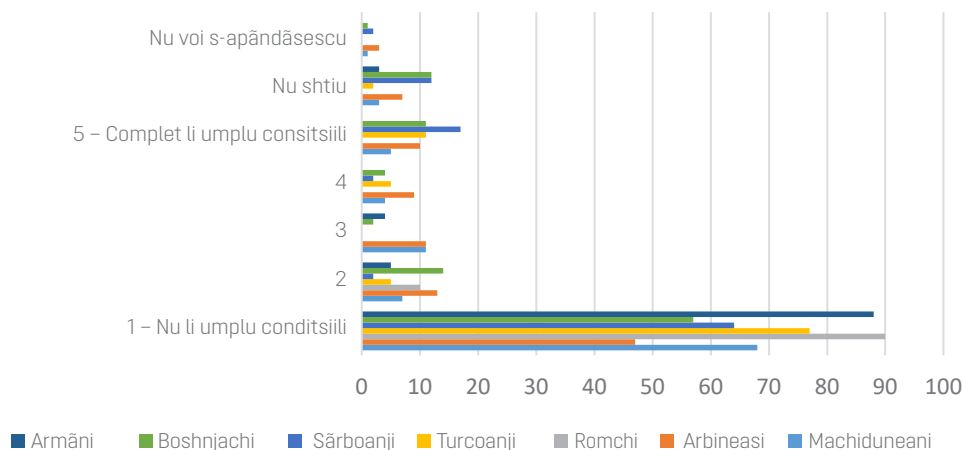

Graficon 26a: Desi minduits ca cu a Voastã shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits membrã a Guvernului (1 - nu li umplu conditsiili; complet li umplu conditsiili) - rezultat di mesi

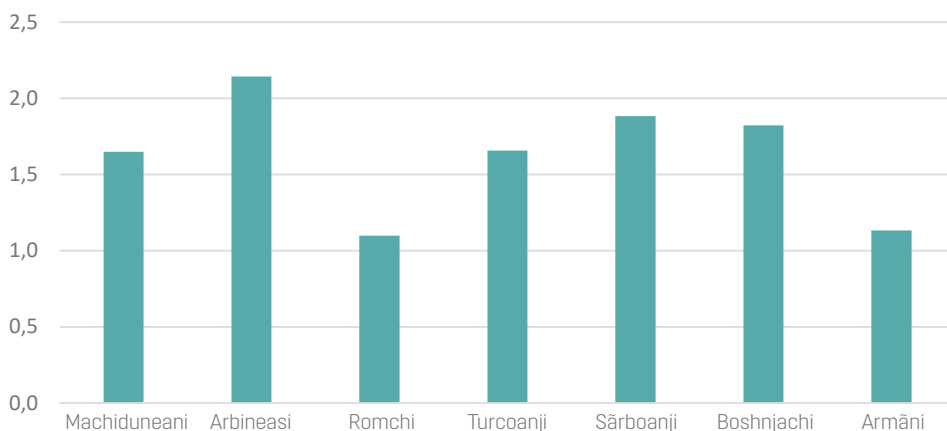

Nitsi unā di Romchili shi Armānili nu pistipsescu ca a lor shteari shi capabilitati suntu duri ta s-hibā premierchi. Arbineasili shi Sārboanjili suntu nai ma siguri tu atsea, cu atsea tsi 19% di dauli comunitāts pistipsescu ca li umplu conditsiili.

Graficon 27. Desi minduits ca cu a Voastā shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits premiercā (%)

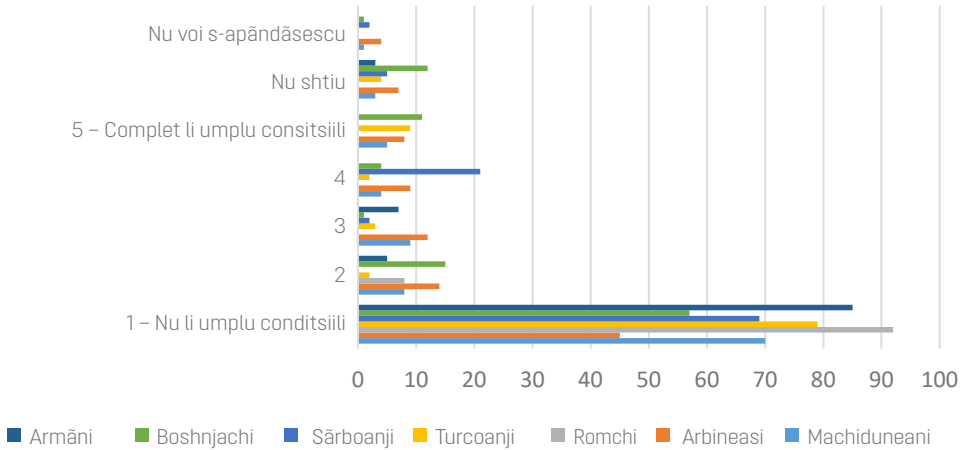

Graficon 27a. Desi minduits ca cu a Voastā shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits premiercā (1 – nu li umplu conditsiili; complet li umplu conditsiili) – rezultat di mesi

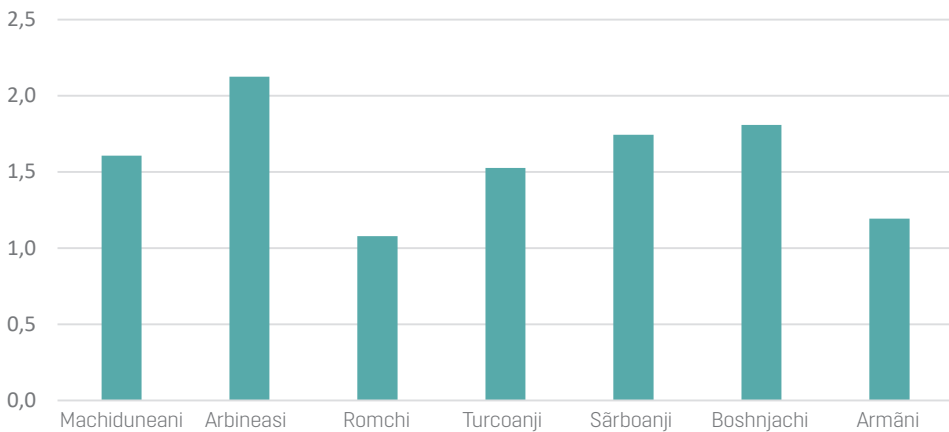

Nitsi ună di Romchili shi Armănili nu pistipsescu ca a lor shteari shi capabilitati suntu duri ta s-hibă prezidentă a statlui. Sârboanjili deadiră nai ma multu apândăseri pozitiv ti aestă pozitsii politicească – 21%.

Graficon 28. Desi minduits ca cu a Voastă shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits prezidentă a statlui (%)

Graficon 28a. Desi minduits ca cu a Voastă shteari shi capabilitati li umplets conditsiili ta s-hits prezidentă a statlui (1 – nu li umplu conditsiili; complet li umplu conditsiili) – rezultat di mesi

2. Pertsepsii ti muljerli di comunitătsli tu politica – pertsepsii etnitsi shi culturali, perspectivi shi provocări

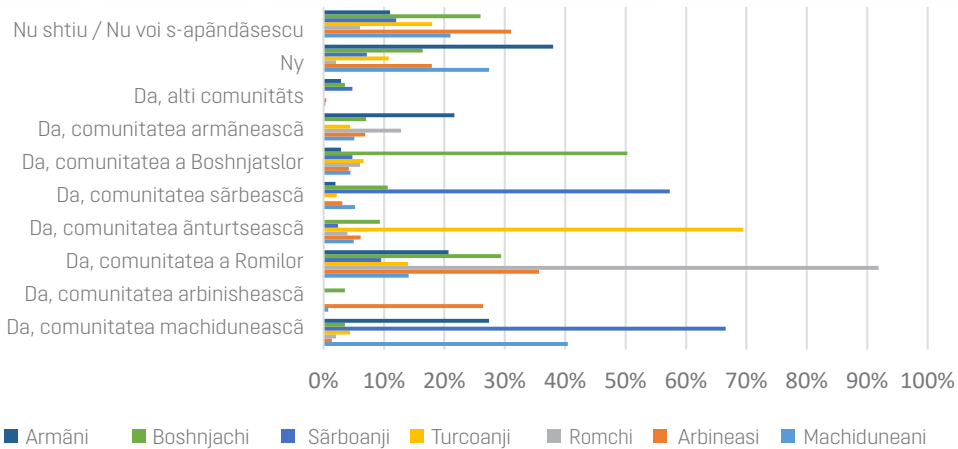
A muljerlor lă eara căftatâ s-li spună comunitătsli ti cari minduescu ca suntu ma multu discriminati di alanti. Ăn ligătură cu aestă, multsimea di eali, di malju dză tuti comunităts, u spusiră exact comunitatea a curi pricad. Exeptsii suntu Sârboanjili (67%) shi Armănilii (27%), iu multsimea minduescu ca Machiduneanili suntu ma multu discriminati. Ma iara, mari protsentu di tuti comunităts dzăsiră ca ăn ligătură cu aestă, Romchili suntu ma multu discriminati, ică 36% di Arbineasili suntu sinfuni cu aestă spuneari, cum shi 29% di Boshnjachili, 21% di Armănilii, 14% di Machiduneanili shi Turcoanjili shi 10% di Sârboanjili. 92% di Romchili, idghea ashitsi, u ved a lor comunitati ca nai ma discriminatâ tu statlu (Graficon 29).

Tuti politiciarchi cari deadiră interviu confirmară ca s-străvăsiră ică nica s-străvăsescu cu vără formă di discriminari, cum tu a lor angajman profesional tu politica, ashi sh-tu sotsietatea ghegeneral. Eali ma-nclo suntu sinfuni, pănă iuva, ca aestă ma multu easti ligatâ cu a lor pricădeari sexuală, ma iara, tu vără situatsii, tu ăntribari easti shi combinatsia di a lor pricădeari sexuală shi pricădearea etnică. Ăn ligătură cu aestă, ună deputatâ, etnic Arbineasă, dzăsi: *“Căndu Scopia li ahurhii studiili di meditsină, cari di totna eara a mea pasii, dupu un an lipsea s-nji fug ca mi străvăsii cu discriminari etnică, cari ma multu nu puteam s-u aravdu, ashi ca adush detsizii s-fug fără s-lji informedz părintsălji shi mi feci jurnalistă”*.

Ăn ligătură cu discriminarea a comunitatildei a Romilor, ună deputatâ Romcă dzăsi ca stereotipurli cătră aestă comunitati nica existeadză, ma ea ma-nclo adapsi ca politiciarlji au obligatsii activ s-angajeadză s-li surpă atseali cheaditsi: *“Mini, di inimă va spun ca nu duchii cana presii ică provocari, ma contra – atsea eara motivatsii ti mini. Aoatsi vidzui provocari pozitivă s-li actsentedz problemili cari au influentsă pisti comunitatea a Romilor di ma largă perspectivă shi nai ma importantă, atsea eara motiv ti mini s-li surpu stereotipurli, prejudicărli shi cheaditsli cari atseali tsi nu suntu Romchi li au cătră Romchili”*.

Mari protsentu di tuti comunităts minduescu ca comunitatea a Romilor easti ma multu discriminată tu comparari cu alanti.

Graficon 29. Desi minduits ca vără comunităts suntu ma multu discriminati di alanti? (%)

Machiduneanili malju dză suntu ampărtsăti ân ligătură cu atsea desi cānoscu vără muljeari di a lor comunitati cari ari analță functsii politicească (47% apândăsiră pozitiv, a 46% negativ). Ma, aestă corelatsii easti multu nibalansată la alanti comunităts. Analti 86% di Sârboanjili shi 80% di Romchili dzăsiră ca nu cānoscu nitsi ună muljeari di a lor comunitati cari ari analță pozitsii politicească, cum shi 75% di Boshnjachili, 70% di Turcoanjili, 55% di Arbineasili shi 52% di Armănil (Graficon 30).

Muljerli cari cānoscu vără politiciarchi pi analti pozitsii di a lor comunitati, ma-nclo eara ântribati desi pistipsescu ca atsea persoană u ufiliseashti a ljei influentsă ti ambunari a banâljei a oaminjlor di a ljei comunitati. Arândăserli suntu diferenti anamisa di diferentili comunităts, cu atsea tsi 77% di Boshnjachili shi 57% di Arbineasili apândăsiră pozitiv, cum shi ună triitară di Romchili (33%) shi Boshnjachili (32%) shi un cirec di Machiduneanili (27%) shi Sârboanjili (25%). Idghea ashitsi, giunitati di anchetatili Machiduneani (50%) shi Sârboanjili (49%) apândăsiră negativ, a anamisa di alanti comunităts, protsentul a apândăserlor negativi easti anamisa di 20% la Turcoanjili shi 33% la Romchili. 80% di Turcoanjili nu eara siguri cum s-apândăsească pi aestă ântribari. (Graficon 31).

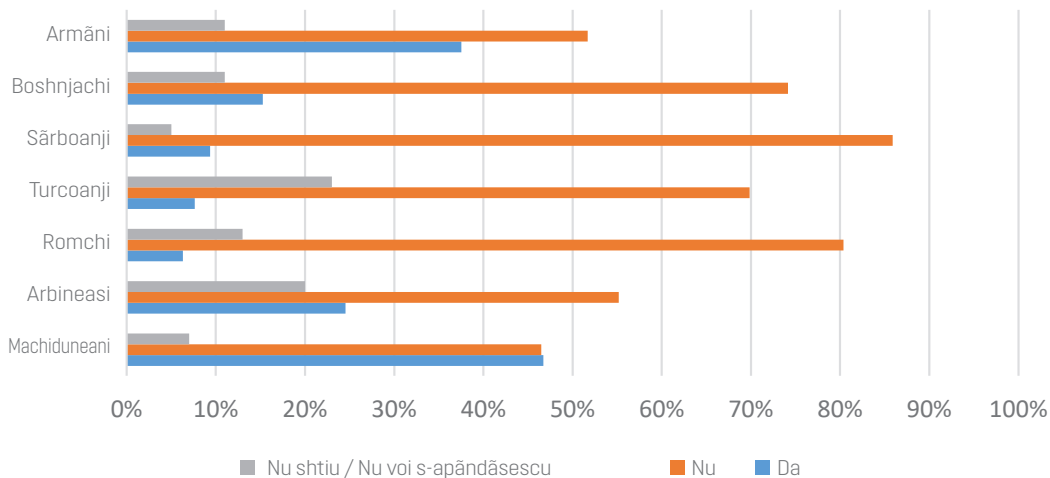
Ântribati ti graduslu di angajari shi influentsa cari oaspitili a noasti li adrară ti năstrit-seari a problemilor spetsifitsi ti a lor comunitati, tu tuti situatsii ari un nivel di angajman, ma idghea easti diferentă anamisa di comunitătsli diferenti. Ma iara, angajarea a politiciarchilor Romchi cătră problemili cu cari s-străvăseashti a lor comunitati easti multu cama mari. Ân ligătură cu aestă ântribari, deputata Romcă dzăsi: *“U apruchei aestă pozitsii, ca pistipseam ca, dupu ahăts anj lucrari tu sectorlu tsivil shi ca li shteam tuti provocări cu cari s-străvăseashti comunitatea a curi mini pricad, nji dzăsh – aidi s-ved cum va s-hibă, nji*

eara data aestă diferentă shansă s-adar solutsii colectivi ti comunitatea a Romilor ca parti di structura parlamentară... Shtits, comunitătsli minoritari nu au puteari politicească shi atsea easti a nostu nai ma mari cheadic”.

Di altă parti, ună altă deputată, cari pricadi a unăi altă comunitati, eara contra atsea angajarea politicească s-hibă pi bază etnică, cu actsentu ca diferentsili în ligătură cu ândrepturli a muljerlor shi a lor situatsii tu sotsietatea suntu multu ma evidenti pi nivel di loclu ti bănari urbano-rural: “Comunitatea a mea ashteaptă di mini prota sh-protă s-zburăscu ti problemili cu cari s-străvăsescu, ma mini nu escu sinfună cu aestu modus di angajari. Dupu mini, nai ma marea diferentsă easti anamisa di muljerli urbani shi rurali, fără diferentsă di a lor pricădeari etnică. Nu pistipsescu ca Turcoanjă ică Boshnjacă cari băneadză tu cāsăbă ari status diferentu di Machiduneana cari băneadză tu cāsăbă”. Ma, pi bază etnică, în ligătură cu aestă, ea, idghea ashitsi lu actsentă nivelu di angajari di parti a politiciarchili Romchi shi presia tsi u au di comunitatea a Romilor: “Ăn ligătură cu pricădearea etnică, diferentsa easti evidentă anamisa di Romchili shi muljerli di alanti comunităts. Coleshca a mea di comunitatea a Romilor multu u ducheashti atsea presii shi totna adună găile desi zburashti duri shi desi duri da sustsăniri a comunitatiljei a Romilor cu lucurlu a ljei”.

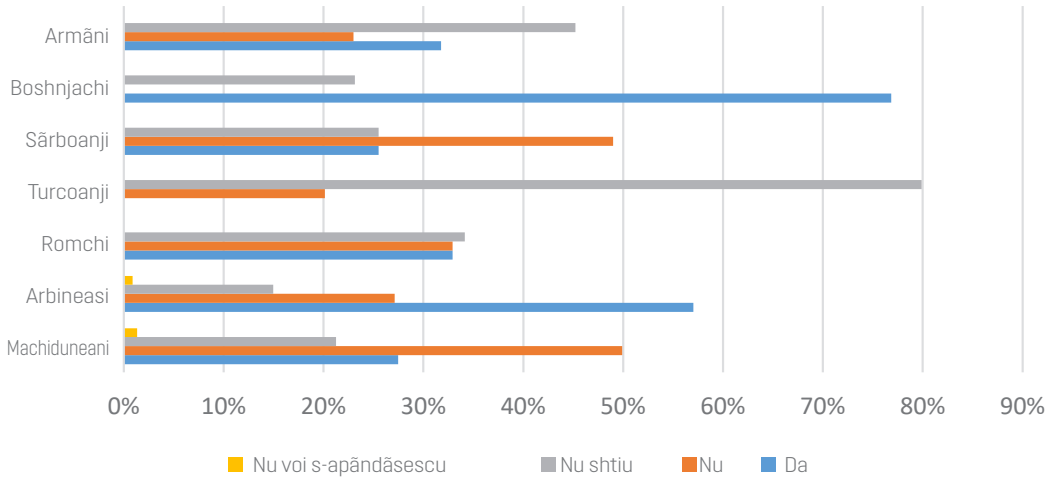
Pisti giunitati di muljerli di comunitătsli minoritari nu cānoscu nitsi ună muljeari di a lor comunitati cari s-află pi analță functsii politicească tu statlu.

Graficon 30. Desi shtits ti vără muljeari di a Voastă comunitati cari ari analță functsii politicească tu statlu? (%)

Arbineasili shi Boshnjachili suntu nai ma hāristusiti cu atsea tsi muljerli politici-archi di a lor comunitati u adrarā ti a lor comunitati.

Graficon 31. Desi minduits ca ea, (muljearea di a Voastă comunitati cari ari analță functsii politicească) u ufiliseashti a ljei influensā ta s-u ambuneadzā bana a oaminjlor di comunitatea a Voastă? (%)

A anchetatilor persoani lā eara spusi ma multi mindueri, shi pi bazā di a lor pertsepsii shi valori, lā eara căftatā s-da notā ti cafi unā mindueari pi scala di 1 (nu escu sinfunā) până 5 (complet escu sinfunā). Cu protili trei mindueri, anchetatili persoani didea notā ti nivelu ti, shi lipsitura di, involvari a muljerlor tu politica. Ma exact, multsimea di muljeri, di 49% la Armānili până 79% la Sārboanjili, partzial icā complet suntu sinfuni ca muljerli nu suntu duri involvati tu bana politicească shi publicā tu Machidunia di Nord (Graficon 32). Aproape easti shi cu a daua mindueari, ca *“partitsiparea a muljerlor di comunitātsli minoritari tu bana politicească shi publicā tu Machidunia di Nord practic nu s-vead”*, iu protsentul di apāndāserli confirmativi anamisa di comunitātsli diferenti s-dutsea anamisa di 46% (la anchetatili Machiduneani) shi 78% (la anchetatili Sārboanji, Graficon 33). Muljerli di tuti comunitāts malju dzā tu unā boatsi suntu sinfuni shi cu minduearea ca *“ti statlu va s-hibā cama ghini cara s-aibā ma multi muljeri involvati tu bana politicească tu statlu”*. Pisti dau triitāri di muljerli di tuti comunitāts partzial icā complet suntu sinfuni cu aestā mindueari, cu atsea tsi protsentul easti di 69% (la Arbineasili) până 84% (la Armānili, Graficon 34).

Analtu nivel di sinfunilji anamisa di comunitātsli s-duceashti shi ān ligăturā cu minduearea ca *“muljerli lipseashti, ninti tu, s-hibā buni partneri, dadi shi s-adunā găile ti casa”*. Ma, tu comparari cu sinfuniljea ān ligăturā cu alanti mindueri, ari diferentsā tu protsentili anamisa di comunitātsli cari easti nai ma mari, scljeama ahurheashti cu 41% di

Sārboanjili shi 47% di Machiduneanili cari partzial icā complet suntu sinfuni cu minduearea, shi continueadzā cu 52% di Armānili, 60% di Arbineasili, 77% di Boshnjachili shi Turcoanjili shi 84% di Romchili (Graficon 35).

Politiciarchili cari deadirā interviu suntu sinfuni ca muljerli nu suntu duri prezenti tu politica shi ved ma multi diferenti ispets ti atsea situatsii. Unā di deputatili actsentā ca unā di ispetsli easti shi niaveari ambitsii shi vreaki la muljerli ān global ti involvari tu aestā sferā: *“Bārbatslji pute noari s-la da multu loc a muljerlor tu politica, fārā diferentsā di atsea cāt atsea retoricā easti rāspānditā shi popularā. Di noi dipendā, lipseashti cama s-nā si avdā boatsea, s-him ma agresivi”*. Ea idghea ashitsi u actsentā shi njica posibilitati ti yineari pānā di resursili cari li au muljerli tu politica: *“Muljerli au ma njicā posibilitati s-yinā pānā di resursi cari poati s-u sustsānā a lor intrari tu politica. Ta s-putets s-dutsets campanji politicheascā cu suxes, lipsiti vā suntu resursi, shi tu soni tut easti ligatā cu atsea cāt partia va s-investeadzā tu campanja a voastā”*.

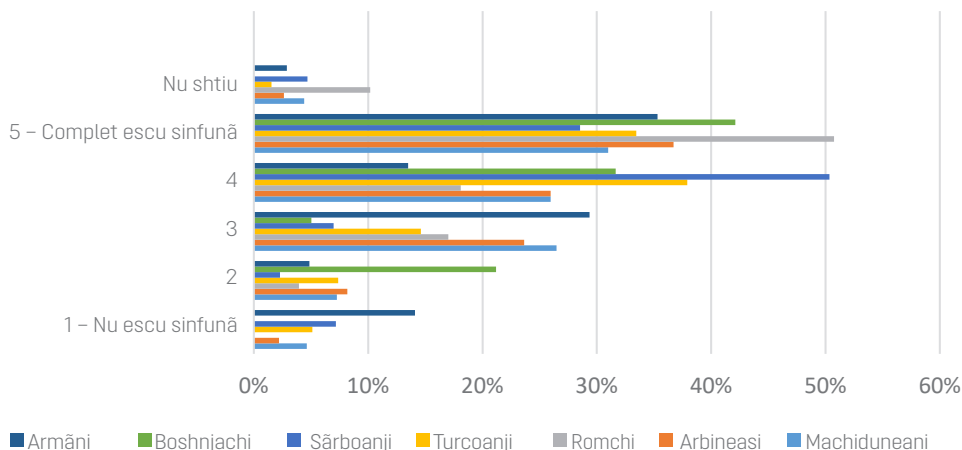
Unā deputatā cari pricadi a unāi ma njicā comunitati, bāgā actsentu pi partitsiparea politicheascā a muljerlor di ma njitsli comunitāts, shi dzāsi ca politica a noastā shi sotsietatea a noastā tu printsip mindueashti ca easti idghea diverzitatea etnicā cu partitsiparea a comunitatiljei machiduneascā shi arbinisheascā, cu tsi alanti comunitāts s-bagā nanoparti: *“Ti jail, cāndu easti zbor ti diverzitati etnicā, focuslu ghegeneral easti pi dauli nai ma numiroasi comunitāts. Atsea easti evident shi tu lucurlu a Clublui a deputatilor. Pi diverzitatea shi partitsiparea etnicā nica s-mutreashti ca taha easti unā, a atsea easti yilii a sotsietatiljei”*.

Pertsepsia a sotsietatiljei ān ligāturā cu roljea a muljerlor shi ashtiptārli di eali, idghea ashitsi s-discutā shi cu politiciarchili. Tuti eali aduc aminti ca sotsietatea ashteaptā muljerli s-u poartā tutā greutati a găilelui ti casa shi ti familia shi muljerli traditsional s-adapteadzvā pi aesti ashtiptāri, cu tsi s-decurajeadzā di angajman activ profesional, shi atsea nai ma multu di angajman politic. Vārā di oaspitili cari deadirā interviu mār-turisirā ca eali personal avurā ahtari experiensā ligatā cu aesti ashtiptāri. Ashitsi, unā deputatā, etnic Arbineasā, dzāsi: *“A mel nai ma mari dor eara atsea tsi va li alas amelji ficiori dupu mini cu aestā nau carierā, tsiva ti cari zburām multu cu altsā a mei coleganj. Bārbatslji nu li au idghili mindueri cāndu s-involveadzā tu aestu lucru... Noi ca muljeri nā limitām. Ma, am coleshcā cari featsi pi a treia dzuā di a ljei mandat. Lji dzāsh ca minduescu ca easti heroinā tu aestu mandat, ca tutā campanji u dutsea pānā eara greuā. Aestā spuni ca putem s-adrām tut tsi va s-vrem shi tsi va s-minduum”*.

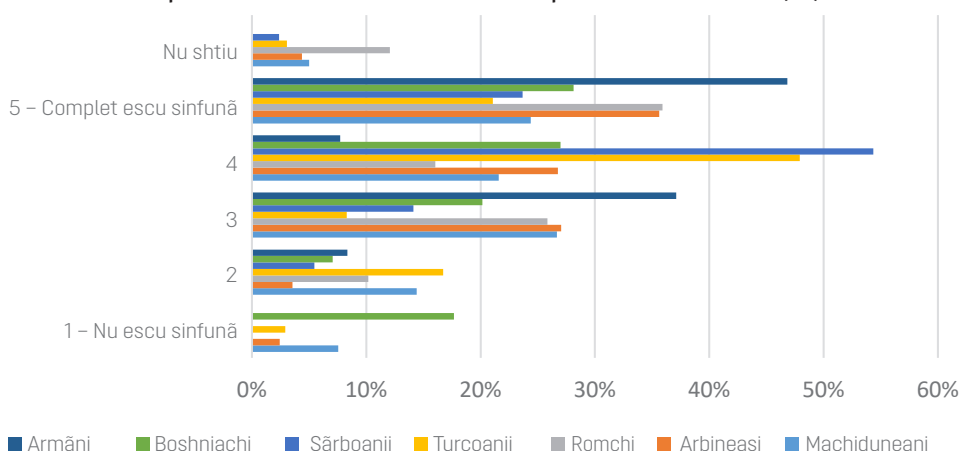
Multsimea di muljerli di tuti comunitāts pistipsescu ca muljerli, nai cama multu atseali di comunitātsli minoritari, nu suntu duri involvati tu bana politichească shi publică tu Machidunia di Nord shi ca va s-hibă cama ghini cara s-inolveadză ma multi muljeri tu politica. Di altă parti, eali idghea ashitsi ashteaptă roljea primară tu bana a muljeariljei s-hibă roljea di dadă shi partneră.

Pi scala di 1 (nu escu sinfună) până 5 (complet escu sinfună), cât hits sinfunj cu aesti mindueri:

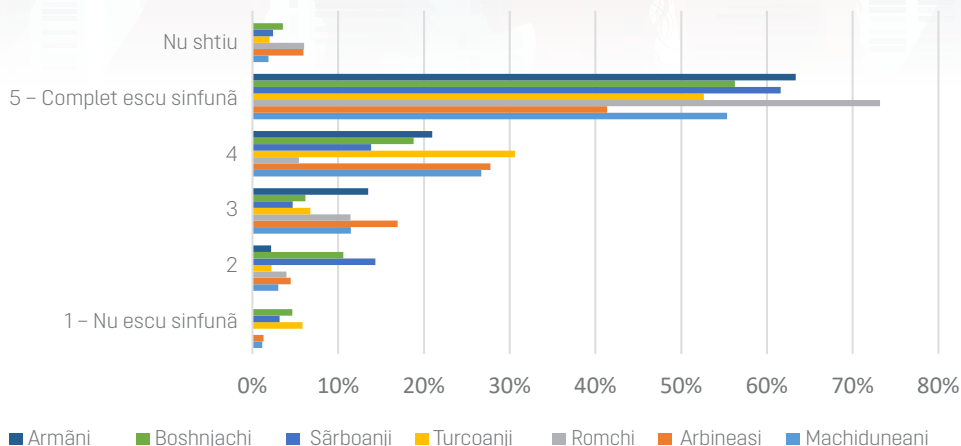
Graficon 32. Muljerli nu suntu duri prezenti tu bana politichească shi publică tu Machidunia di Nord (%)

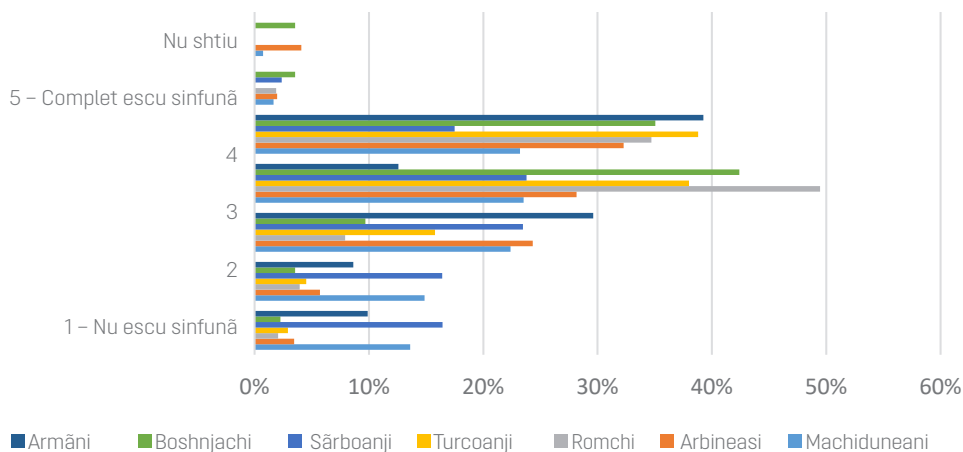
Graficon 33. Prezentsa a muljelor di comunitātsli minoritari tu bana politichească shi publică tu Machidunia di Nord practic nu s-veadi (%)

Graficon 34. Ti statlu va s-hibā cama ghini s-aibā ma multi muljeri involvati tu bana politicească a statlui (%)

Graficon 35. Muljerli lipseashti, ninti tut, s-hibā buni partneri, dadi shi s-adunā găile ti casa (%)

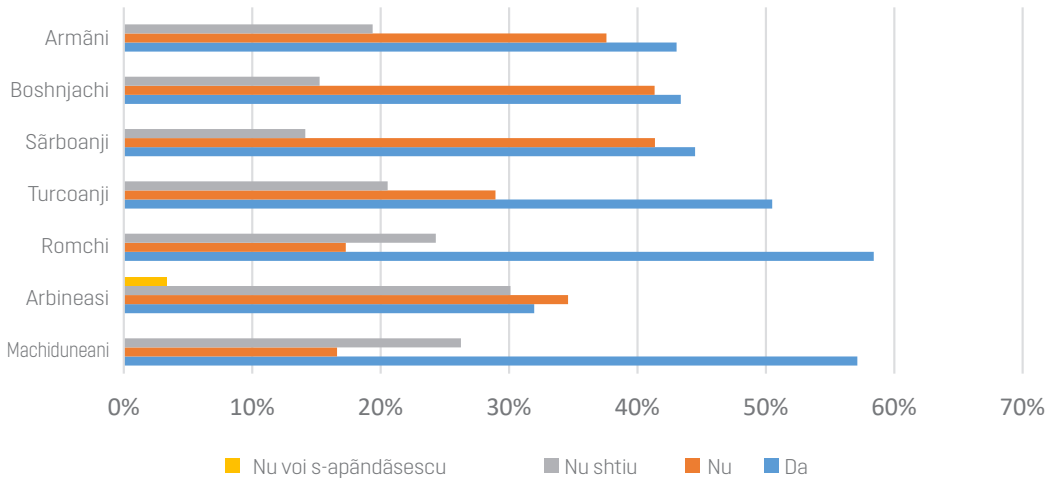
Cu ancheta idghea ashitsi, s-analizarā shi eventual chaditsli lingvistitsi ti loari informat-sii respectivi ti āntribāri polititsi. Mari protsentu di muljerli di comunitātsli minoritari dzāsirā ca diferentili grupi lingvistitsi nu au duri informat-sii ti lucārli publitsi, politica shi ti alidzerli. Scljeama, 41% di Sārboanjili shi Boshnjachili shi 38% di Armānili suntu sinfuni ān ligāturā cu aestā, dupu tsi suntu 35% di Arbineasili, 29% di Turcoanjili shi 17% di Romchili (Graficon36).

Āntribati ti atsea tsi pistipsescu ca easti ispetea ti aestā diferentsā, 28% di ancheta-tili cari lu duchirā aestu problem dzāsirā ca: *“acterlji politicheshtsā nu spun mari interes*

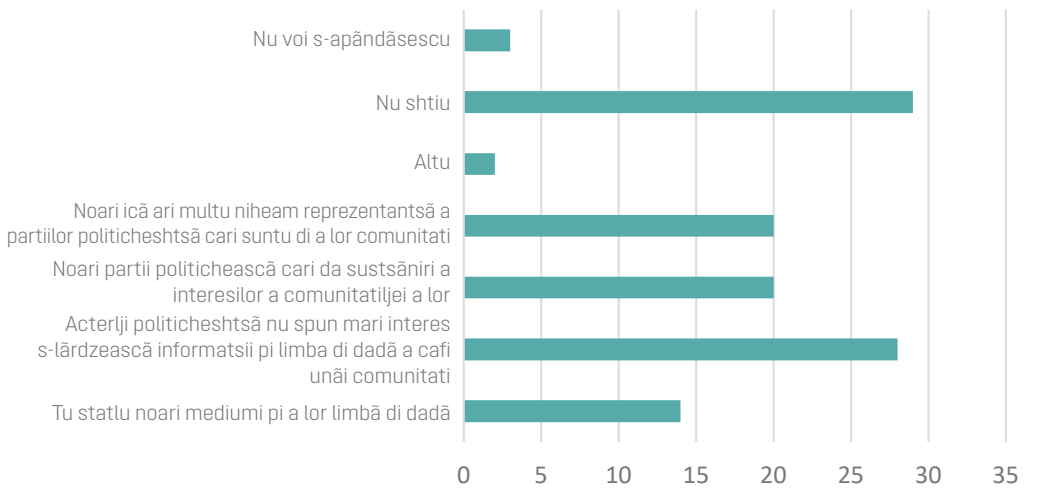
s-lărdzească informatsii pi limba di dadă a cafi unăi comunitati", a 20% dzăsiră ca problemlu easti tu atsea tsi "noari partii politicească cari da sustsăniri a interesilor a comunitatiljei a lor" ică "noari ică ari multu niheam reprezentantsă a partiilor politicheshtsă cari suntu di a lor comunitati". Niavearea medium pi a lor limbă di dada tu statlu ca ispeti easti adus aminti di 14% di anchetatili persoani (Graficon 37).

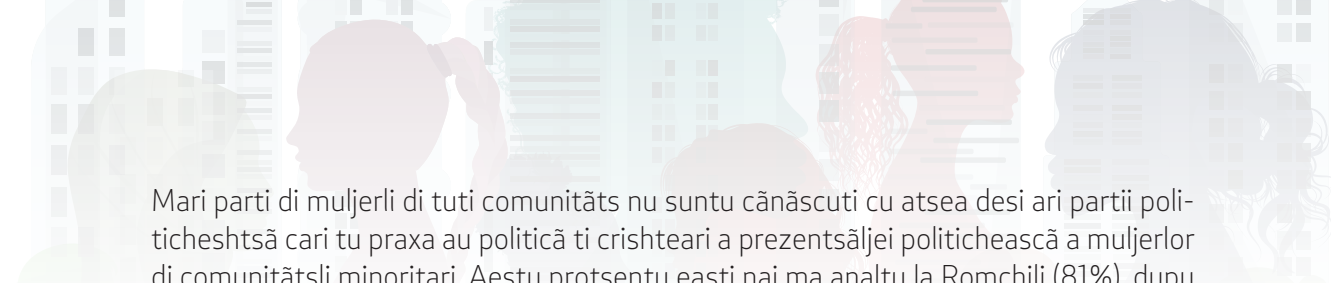
Proapea ună triitară ică ma multu di muljerli di malju dză tuti comunităs minoritari pistipsescu ca differentili grupi lingvistitsi nu au duri informatsii ti lucrulu di stat, politica shi alidzerli?

Graficon 36. Desi diferentili (lingvistitsi) grupi au duri informatsii ti lucrulu di stat, politica shi alidzerli? (%)

Graficon 37. Cari suntu diferentsili? (%)

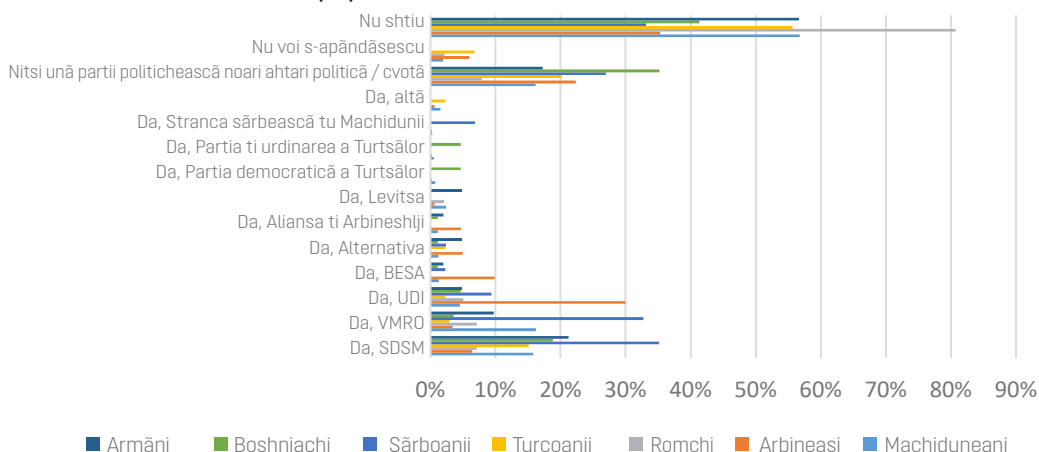
Mari parti di muljerli di tuti comunităts nu suntu cânăscuti cu atsea desi ari partii politicheshtsă cari tu praxa au politică ti crishteari a prezentsâljei politichească a muljerlor di comunitătsli minoritari. Aestu protsentu easti nai ma analtu la Romchili (81%), dupu cari suntu 57% di Machiduneanili shi Armănilil, 56% di Turcoanjili, 41% di Boshnjachili shi 35% shi 33% di Arbineasili shi Sârboanjili, compatibil. Mari protsentu di muljerli di tuti comunităts, idghea ashitsi pistipsescu ca noari partii politichească cari s-alumtă ti idea ti crishteari a numirlui a muljerlor di comunitătsli minoritari tu politica, shi atsea, aestu protsentu s-dutsi di 8% la Romchili, 16% shi 17% la Machiduneanili shi Armănilil. 22% la Arbineasili, 27% la Sârboanjili shi 35% la Boshnjachili. Ma multu di anchetatili, cari adusiră aminti partii politicheshtsă di malju dză tuti comunităts, lu actsentară SDSM, shi atsea 35% di Sârboanjili, 21% di Armănilil, 19% di Boshnjachili, 16% di Machiduneanili shi 7% scljeama 6% di Romchili shi Arbineasili, compatibil (Graficon 38).

Politiciarchili cari deadiră interviu suntu sinfuni ca partiili politicheshtsă au rolji esent-sială tu crishtearea a numirlui a muljerlor tu politica. Ună deputată u actsentă aestă concluzii: *"Partiili politicheshtsă giocă polji importantă ân ligătură cu aestă. Partia di iu mini yin avea ducheari s-u duchească calitatea a muljerlor di sferei diferenti, profesii diferenti, shi s-nomineadză bărbat-muljeari, bărbat-muljeari... pi lista ti candidats la alidzerli parlamentari dit soni... Aestă practică u năstricu diferentsa anamisa di bărbatslji shi muljerli shi cu exemplu spusi ca shi alanti partii politicheshtsă lipseashti s-la da posibilitati a muljerlor. Tu domenea di condutsirea locală, nica nu avem duri prezentsă a muljerlor"*. Deputata ma-nclo spusi ca ăntribarea ti ănșănătushari a muljerlor di comunitătsli minoritari tu politica poati cu ma mari suxes s-năstreacă pit partiili democratitsi tsivili, a nu pit partiili politicheshtsă cari u prezenteadză vără comunitati.

Ma, reprezentanta a Guvernului, cari etnic easti Arbineasă, actsentă shi ca muljerli tu partiili politicheshtsă lipseashti s-hibă cama activi, ma mintimeni shi cama urghent s-da reactsii tu adrarea loc ti eali singuri shi ti alanti muljeri ân cadur a a lor partii politicheshtsă, ta s-lucreadză shi s-ducă ninti: *"Personal, s-aveam ma mari sustsâniri tu triclutlu, va s-adram efortu s-am ma multu influentsă pisti structurili tu partiili, nai cama multu forumili ti muljeri, ta s-li adar ahăt vârtoasi, bărbatslji di partia s-minduească dau ori ninti s-li arucă nanaparti minduerli a muljerlor"*.

Multsimea muljeri di tuti comunitāts nu cānoscu partii politiceascā cari s-alumtā ti crishteari a prezentsāljei a muljerlor di comunitātsli minoritari tu politica.

Graficon 38. Desi shtits ti vārā partii politiceascā cari dutsi politicā icā bagā cvoti ti crishteari a membrurāljei / prezentsa a muljerlor di comunitātsli minoritari? (%)

Muljerli di tuti comunitāts tu printsip suntu ampārtsāti ān ligātūrā cu atsea desi muljerli di comunitātsli minoritari cari suntu involvati tu politica natsionalā au puteari ta s-adarā influentsā. Ashitsi, nai ma analtu protsentu di apāndāseri pozitivi s-veadi la Sārboanjili (40%) shi Boshnjachili (38%), dupu tsi yin Arbineasili (34%), Machidunearili (33%), Romchili (31%), Turcoanjili (28%) shi Armānili (26%). Diferent di eali, giunitati di Armānili (53%) suntu cu nai ma mari scheptitsizmu cāndu easti zbor ti putearea a muljerlor di comunitātsli minoritari s-adarā influentsā pisti politica. Dupu atsea suntu Machidunearili shi Sārboanjili, iu 42% nu pistipsescu ca muljerli politiciarchi di comunitātsli minoritari au influentsā tu a lor rolji publitsi, cum shi 38% shi 37% di Turcoanjili shi Boshnjachili, 33% di Romchili shi 30% di Arbineasili (Graficon 39).

Muljerli, idghea ashitsi suntu ampārtsāti tu a lor apāndāseri pi āntribarea desi muljerli di comunitātsli minoritari cari suntu tu rolji publitsi lucreadzā pi temi cari suntu di importantsā ti situatsia a muljerlor. Ashitsi, giunitati di Boshnjachili (54%) pistipsescu ca muljerli politiciarchi cari pricad a comunitātslor minoritari li sustsān āntribārli a muljerlor tu lucurlu a lor, ma aestu protsentu la alanti comunitāts easti cama njic – 41% la Arbineasili, 36% la Machidunearili, 31% la Romchili shi Sārboanjili, 26% la Armānili shi 23% la Turcoanjili. Ca rezultat di atsea, 45% di Sārboanjili shi 42% di Romchili shi Armānili (Graficon 40) nu pistipsescu ca muljerli di comunitātsli minoritari lucreadzā pi problemili a muljerlor pit a lor rolji politicheshtsā.

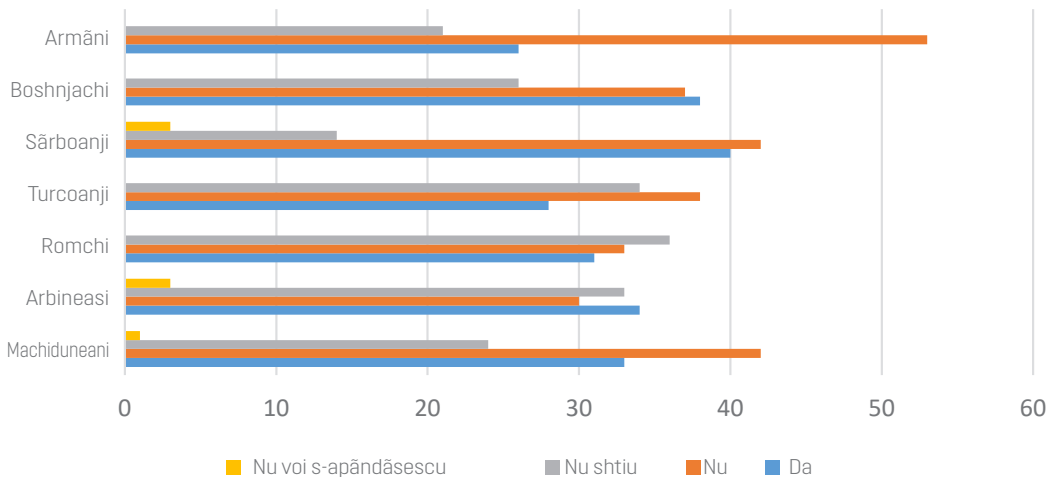
Politiciarii cari deadiră interviu sunt sinfuni ca putearea s-adară influentsă pisti politica, nu mash ti muljerli di comunitătsli minoritari, ma shi ti muljerli ân ghegeneral, easti ma njică tu comparari cu bărbatslji. Ma-nclo, tuti eali dzăc ca aestă tu mari parti dipendă di diferentul modus di bânari shi roljili traditsionali pi bază sexuală cari bărbatslji shi muljerli li au tu sotsietatea, a cari direct suntu ligati cu practichili ti adutseari detsizii. Tu atsel contextu, ună deputată, cari pricadi a unăi ma njică comunitati, dzăsi: *"Tu politica s-adutsi detsizii tu chirolu di prândzari ică tsinari, dupu dipisearea a lucurlui, tu restoranili. Factu easti ca muljerli multu ma niheam suntu prezenti la atseali locuri. Ari nu-miroasi exempli iu shedintsa continueadză dupu chirolu ti lucru, ma muljerli politiciarii nu poati s-partitsipeadză ca au obligatsii acasă anvărliga di familia"*.

Ună politiciarcă, etnic Arbineasă, ma-nclo dzăsi ca nu mash loclu tu sotsietatea, ma shi coleganjli bărbats multi ori suntu cheadic ti muljerli tu realizarea a alor puteari politichească: *"Poati va s-voi s-escu politic activă tu a mea partii, ma cându coleganjli mascuri va s-veadă ca avets ambitsii s-nirdzets ninti, elji va vă bagă cheaditsi pi calea a voastă, di ispeti ca elji suntu contra muljerli competentii"*. Ân ligătură cu aestă, ună deputată, etnic Arbineasă, adapsi: *"Ari muljeri tu institutsiili, ma nu shi pi pozitsii iu s-aduc detsizii. Aclo iu lipseashti s-lucreadză, muljerli suntu aclo; aclo iu ari comoditet shi puteari, aclo suntu bărbatslji"*. Ma iara, vără di oaspitili actsentară ca muljerli di comunitătsli minoritari suntu tu ma nibună situatsii cându easti zbor ti adrari influentsă tu politica, shi ispetea ti atsea u află tu ma multi factori. Ună deputată, etnic Arbineasă dzăsi: *"Singurili muljeri, nica ma multu tu ma njitsli comunităts, nu au mari interes ică sustsăniri di loclu di iu yin, nu u au lipsita educatsii shi ashi ma-nclo"*.

Ma, cându easti zbor ti lipsitura, putearea politichească s-bagă focus pi ântribări spet-sifitsi cu cari s-străvăsescu muljerli di a lor comunitati, ari vără diferentsi tu pertseptisia a oaspitilor cari deadiră interviu. Ună deputată dzăsi ca ea prota sh-protă veadă dife-rentsă anamisa di muljerli urbani shi rurali, a cându easti zbor ti pricădearea etnică, Romchili suntu ma multu discriminati tu comparari cu muljerli di alanti comunităts: *"Cându zburăscu ti muljeri, zburăscu ti tuti muljeri. Multu putsăn zburăscu concret ti muljerli cari pricad a comunitatiljei a mea shi multi ori, di aestă ispeti, pănă mini agiungu remarchi negativi di a mea comunitati...Cându easti zbor ti pricădearea etnică, diferentsa easti evidentă anamisa di Romchili shi muljerli di alanti comunităts"*.

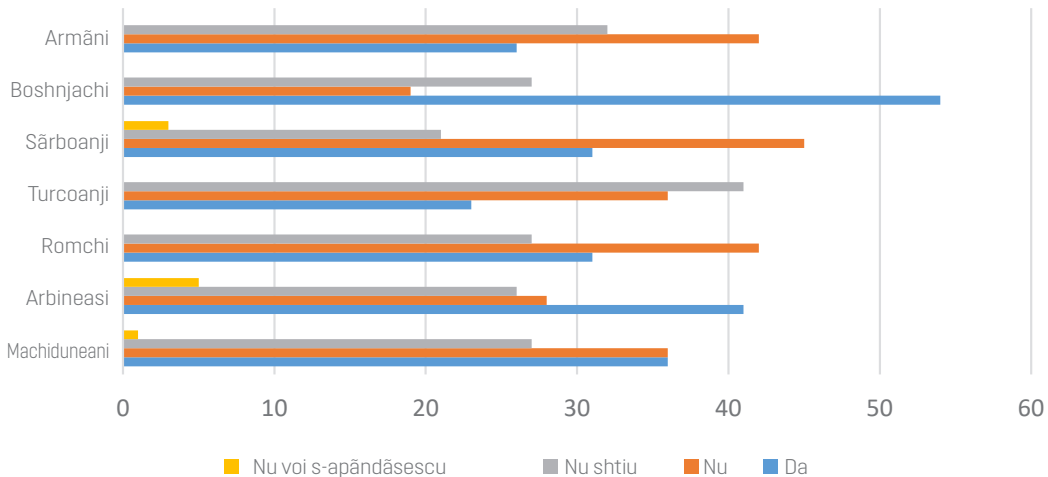
Muljerli di tuti comunităts suntu ampārtsāti tu minduearea desi muljerli di comunitătsli minoritari tu politica au puteari s-adară influență.

Graficon 39. Desi minduits ca muljerli cari pricad a comunitătslor minoritari cari au vără rolji publică (tu politica natsională) au puteari s-adară influență? (%)

Muljerli di tuti comunităts tu printsip suntu ampārtsāti tu a lor mindueari desi muljerli politiciarchi di comunitătsli minoritari tu lucurlu a lor da sustsăniri a ăntribărlor ligati cu muljerli.

Graficon 40. Desi minduits ca muljerli cari pricad a comunitătslor minoritari cari au vără rolji publică (tu politica natsională) lucrează pi ăntribărli di importantsă ti muljerli? (%)

Marea multsimei di muljeri di tuti comunităts pistipsescu ca *“muljerli poati s-hibă buni politiciarshi shi lipseashti s-âncurajeadză s-candidateadză la alidzerli”*. Analtu protsentu s-veadi la Armănila shi Machiduneanila, 91% shi 90% compatibil, dupu cari suntu 85% di Sărboanjili, 84% di Turcoanjili, 83% di Boshnjachili, 78% di Arbineasili shi 68% di Romchili, cari suntu sinfuni ică complet suntu sinfuni cu aestă mindueari (Graficon 41).

Malju dză idghea ashitsi, ma mari parti di muljerli di tuti comunităts pistipsescu ca muljerli lipseashti s-ducă detsizii independent desi vor s-hibă involvati tu politica, fără diferentsă di minduearea a pârintsălor a lor / partnerlji. Aproape 80% ică ma multu di Turcoanjili (87%), Sărboanjili (87%), Machiduneanila (86%), Boshnjachili (80%) shi Armănila (79%) suntu sinfuni ică complet suntu sinfuni cu aestă pertseptsii. Aestă mindueari, idghea ashitsi u ampartă 67% di Arbineasili shi 62% di Romchili (Graficon 42).

Sustsănirea easti analtă shi ân ligătură cu asigurari idghi ândrepturi ti muljerli shi posibilitati s-hibă aleapti pi functsii politicească, idghea cum shi bərbatslji. Ti aestă mindueari sustsăniri da 80% ică ma multu di muljerli di malju dză tuti comunităts – 94% di Armănila, 93% di Sărboanjili, 92% di Machiduneanila, 86% di Turcoanjili, 83% di Boshnjachili shi 80% di Arbineasili. Aestu protsentu easti ma njic la Romchili – 64% (Graficon 43).

Ma-nclo, protsentul a muljerlor cari nu suntu sinfuni cu minduearea ca *“bərbatslji nu suntu ma bunj lideri di muljerli”* easti ma analtu di protsentul a muljerlor cari suntu sinfuni cu minduearea, shi atsea tu tuti comunităts, exeptsii la Arbineasili, iu 28% di muljerli nu suntu sinfuni, a 43% suntu sinfuni. Protsentul a muljerlor cari nu minduescu ca bərbatslji suntu ma bunj lideri di muljerli easti malju dză patru ori ma analtu di muljerli cari pistipsecu contrar shi atsea la Machiduneanila (61% nu suntu sinfuni ca bərbatslji suntu ma bunj lideri di muljerli, a 16% suntu sinfuni ică complet suntu sinfuni), Romchili (43% nu suntu sinfuni, a 10% suntu sinfuni ică complet suntu sinfuni) shi Armănila (53% nu suntu sinfuni, a 14% suntu sinfuni ică complet suntu sinfuni). Protsentul a muljerlor tu comunitatea sârbească cari nu suntu sinfuni ică complet nu suntu sinfuni ca bərbatslji suntu ma bunj lideri di muljerli easti 57%, a protsentul atselor cari pistipsescu contrar easti malju dză dau ori ma njic, scljeama 27%. 37% di Boshnjachili nu pistipsescu ca bərbatslji suntu ma bunj lideri di muljerli, ma 28% pistipsescu ca easti ashitsi. Aestu protsentu la Turcoanjili cari nu suntu sinfuni cu minduearea (40%), easti mash 3 poeni protsentuali ma analtu di muljerli cari suntu sinfuni cu atsea (37%, Graficon 44).

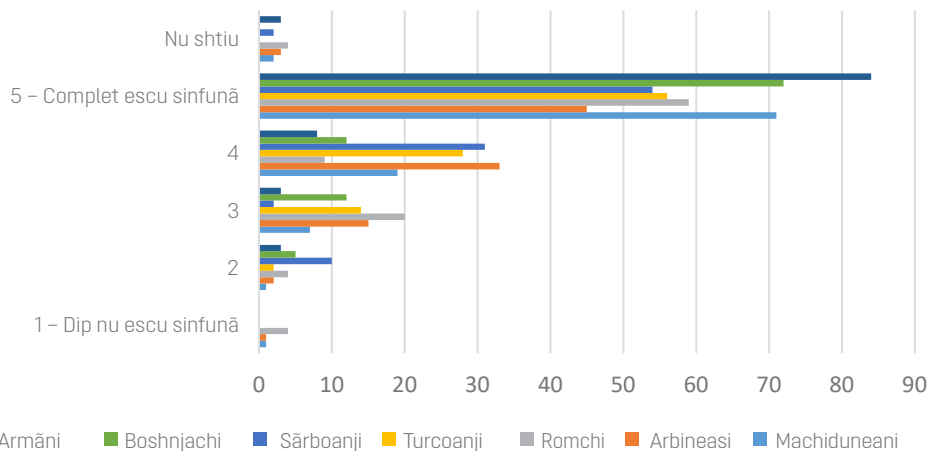
Ma, comunitătsli suntu ampârtsăti tu a lor apândăseri ligati cu minduearea ca *“muljerli s-aspar di mări obligatsii”*. Ashitsi, multsimea muljeri di comunitatea a Romilor (60%), machiduneasca (56%), armănească (55%) shi a Boshnjatslor (48%) nu pistipsescu ca muljerli s-aspar di ma mări obligatsii, ma multsimea di Turcoanjili (58%), Arbineasili (51%) shi Sărboanjili (31%) pistipsescu contrar (Graficon 45).

Ună deputată tu interviulu dzăsi ca sustsănirea cari muljerli normal u au cându va s-involueadză tu politica, ghegeneral easti ăntribari a valorlor shi practichili individuali familiari, ma eara, poati s-veadă vără tendentsii la muljerli di locurli rurali, fără diferentsă di pricădearea etnică: *"Minduescu ca atsea easti multu individual, ma ari vără stereotip ca comunitătsli minoritari s-lugursecu ti ma niheam acomodativi ăn ligătură cu aestă. Dupu experienta a mea, eali (muljerli di comunitătsli minoritari) totna suntu sustsănuti, eali suntu tinjisiti ca adară jgljoată ninti, ashi ca mini nu escu sinfună cu stereotiplu. Tora videm ca stereotipurli ti locurli rurali tu comparari cu locurli urbani, aoatsi poati s-aspună diferentsă, di ispeti ca cama njiclu loc easti cama anclis, ca li tsăn zărtsinjli traditsionali. Ma, poati s-aibă diferentsă tu sustsănirea anamisa di loclu rural shi urban, cara s-avem tu videari loclu rural easti cama anclis, aclo zărtsinjli traditsionali suntu tsănuti. Avem locuri rurali iu dominantă easti populatsia machidunească, ma nu au apă ti beari, apă ti lari, ti bebili. Muljerli cari băneadză tu atseali conditsii nu minduescu cum s-agiungă pănă Scopia shi s-involueadză tu politica... Aidi s-discutăm ti atsea, cât aesti muljer va s-hibă sustsănuti di familia ta s-intră tu politica, scljeama sigura noari s-hibă sustsănuti"*.

Tu sinfunilji cu aesti mindueri, ună reprezentantă a Guvernului, cari etnic easti Arbineasă, actsentă ca sh-pi ninga sustsănirea cari muljerli poati s-u aibă tu a lor carieră di parti a familiiljei a lor, sotsietatea poati s-hibă cheadic serioz: *"Aveam tih tsi aveam sustsăniri di familia a mea shi pute nu earam lugursită altă turlii di fratili a mel, ma tu momentul cându inshii di acasă shteam ca lipseashti s-mi alumtu ti a mel loc..."*.

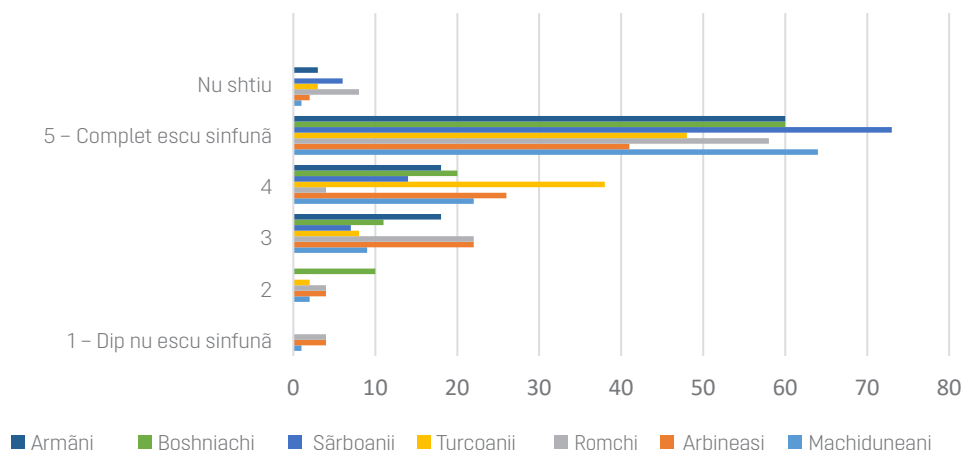
Muljerli di tuti comunităts etnitsi suntu siguri ca muljerli poati s-hibă buni politiciari shi lipseashti s-ancurajeadză s-candideadză la alidzeri.

Graficon 41. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfună) pănă 5 (complet escu sinfună), Vă plăcărsim, didets notă ti aestă frază: Muljerli poati s-hibă buni politiciari shi lipseashti s-ancurajeadză s-candideadză la alidzerli (%)

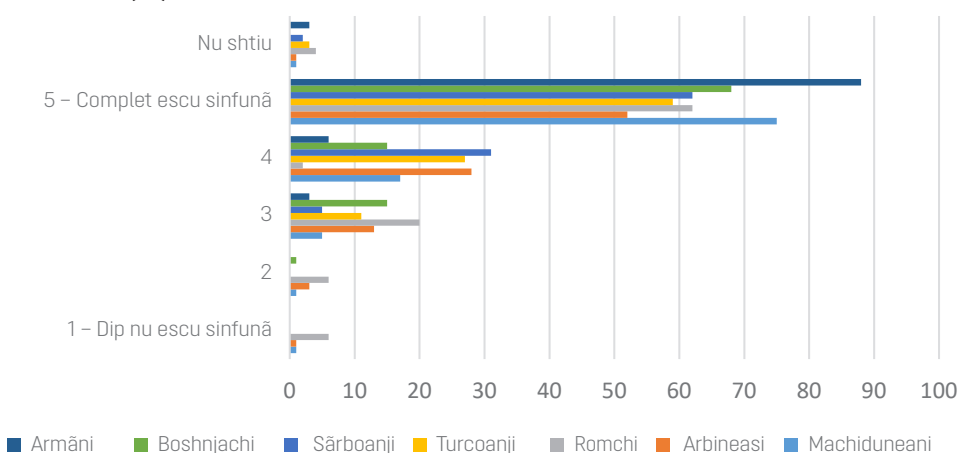
Detsizia ta s-involveadzã tu politica lipseashti s-hibã responsabilitati a muljerlor.

Graficon 42. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfunã) pãnã 5 (complet escu sinfunã), Vã plãcãrsim, didets notã ti aestã frazã: Muljerli lipseashti s-involveadzã tu politica, fãrã diferentsã di minduearea a pãrintsãlor a lor / partneri (%)

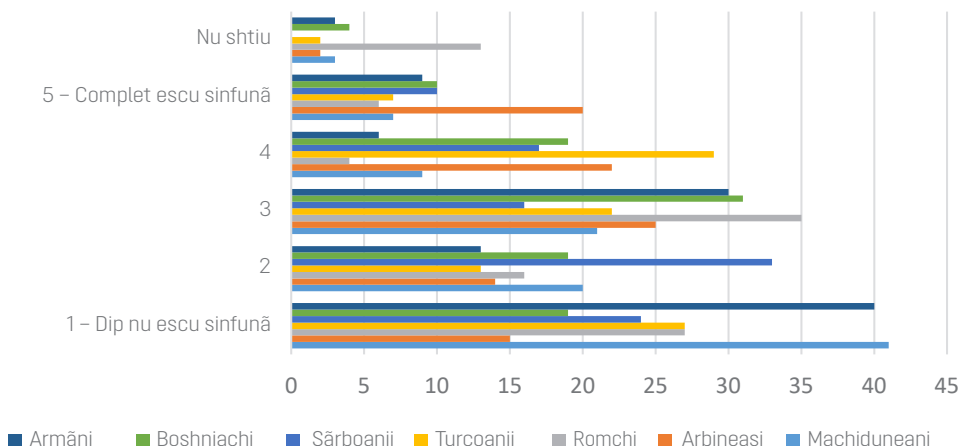
Muljerli lipseashti s-aibã idghi ãndrepturi shi posibilitãts s-hibã aleapti ti functsii politiceascã idghea ca bãrbatslji.

Graficon 43. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfunã) pãnã 5 (complet escu sinfunã), Vã plãcãrsim, didets notã ti aestã frazã: Muljerli lipseashti s-aibã idghi posibilitãts s-hibã aleapti ti functsii politiceascã idghea ca bãrbatslji (%)

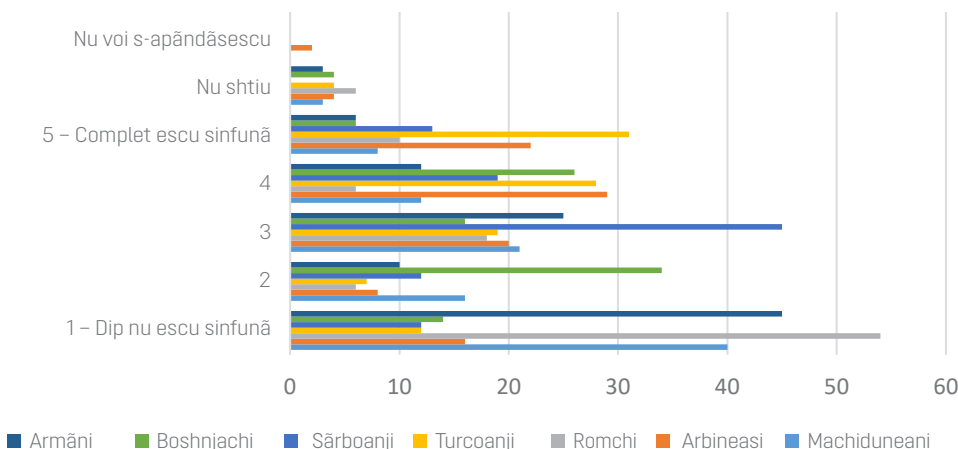
Multsimea di muljerli di tuti comunitāts, exeptii Arbinesili, nu pistipsescu ca bārbatslji suntu ma bunj lideri di muljerli.

Graficon 44. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfunā) pānā 5 (complet escu sinfunā), Vā plācārsim, didets notā ti aestā frazā: Bārbatslji suntu ma bunj lideri di muljerli (%)

Comunitātsli suntu ampārtsāti tu a lor pertseptii ti atsea desi muljerli s-aspar di māri responsabilitāts icā nu.

Graficon 45. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfunā) pānā 5 (complet escu sinfunā), Vā plācārsim, didets notā ti aestā frazā: Muljerli s-aspar di māri responsabilitāts (%)

Multsimea di muljeri di tuti comunitāts va s-voteadzā ti candidat cari va s-da sustsāniri ti ambunari a situatsiiljei a muljerlor tu sotsietatea. Turcoanjili (81%), Sārboanjili (78%)

shi Armănilii (78%) suntu nai ma mări sustsănitōri atselor candidats, dupu cari suntu Romchili (74%), Boshnjachili (74%) shi Machiduneanili (71%). Căndu easti zbor ti muljerli di comunitatea arbinishească, tsicara ca multsimea di eali, idghea ashitsi, va s-voteadză ti candidat cari ari programă senzitivă pi bază sexuală, aestu protsentu easti tsiva cama njic tu comparari cu alanti comunităts, 54% (Graficok 46).

Ma-nclo, muljerli cu ună boatsi dzăsiră ca muljerli ma ghini va li prezenteadză lipsiturli a muljerlor (%). Pisti 70% di muljerli di tuti comunităts suntu sinfuni ică complet suntu sinfuni cu aestă mindueari, scljeama 87% di Boshnjachili shi Armănilii, 83% di Sărboanjili, 82% di Romchili shi Machiduneanili, 74% di Turcoanjili shi 72% di Arbineasili (Graficon 47).

Idghiul nivel di apandasi pozitivă eara dat shi căndu eara āntribati ma concret desi pistipsescu ca muljerli politiciarchi ma ghini va li prezenteadză lipsiturli a muljerlor di a lor comunitati. Tsi va s-dzăcă, 88% di muljerli di ānturtseasca comunitati suntu sinfuni ică complet suntu sinfuni cu aestă spuneari dupu cari suntu 84% di Armănilii, 83% di Boshnjachili, 81% di Machiduneanili, 80% di Romchili, 77% di Arbineasili shi 76% di Sărboanjili (Graficon 48).

Ma mari parti di muljerli idghea ashitsi, dzăc ca bana politichească tu statlu va s-hibă ma niheam corumpată shi va s-aibă ma niheam violentsă cara s-involveadză muljerli ma multu tu ea. Ashitsi, 70% di Arbineasili shi Boshnjachili suntu sinfuni ică complet suntu sinfuni ca muljerli va u adarā bana politichească ma niheam corumpată, cum shi 61% di Machiduneanili, 57% di Turcoanjili, 53% di Armănilii, 52% di Sărboanjili shi 37% di Romchili (Graficon 49). Malju dză idghă apandasi eara data căndu eara āntribati ti graduslu ān ligătură cu atsea cāt suntu sinfuni cu minduearea ca muljerli va u adarā bana politichească cu ma niheam violentsă, cu atsea tsi 77% di Boshnjachili shi 75% di Arbineasili suntu sinfuni ică complet suntu sinfuni, cum shi 69% di Sărboanjili shi Machiduneanili, 65% di Turcoanjili 55% di Armănilii shi 37% di Romchili (Graficon 50).

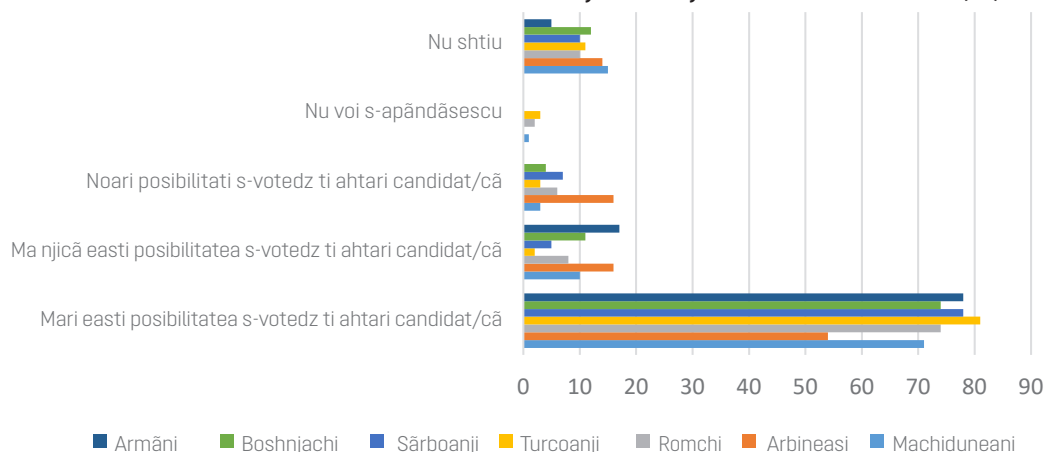
Muljerli, idghea ashitsi, li lugursescu muljerli politiciarchi ti ma multu angajati ān ligăură cu situatsia ti apurarea sotsială tu statlu. Pisti 60% di muljerli di tuti comunităts pistipsescu ca muljerli politiciarchi va li ānsănātusheadză politichili ti apurari sotsială. Tu sinfunilji cu atsea, 77% di Boshnjachili suntu sinfuni ică complet suntu sinfuni cu aestă spuneari, dupu cari suntu 73% di Arbineasili, 70% di Machiduneanili, 64% di Armănilii, 63% di Romchili shi Turcoanjili shi 61% di Sărboanjili (Graficon 51).

Tu sinfunilji cu aestu rezultat, ună di deputatili cari deadi interviu explică ca criteriumili ti angajari a muljerlor tu politica suntu diferenti di criteriumili ti bārbatslji, tsi easti cheadic di primansus ti muljerli tu alumtarea ti carieră politichească. Atsea persoană dzăsi: *“Va vā analizeadză, ca muljeari, ti tut... Va-s da critică ti voi ti tut atsea titsi ti bārbatlu noari s-da critică. Bārbatslji suntu criticats mash tu situatsii di duculeari fnansială, muljerli, di altă parti – ti tut. Avem politiclar pi Balcanlu, Edi Rama, a curi semnu dupu cari easti cānāscut suntu chindisitili pārpodz shi shcurtili pantaloni, shi pi atsea s-mutreashti cu simpatii, ca el*

easti uncat, ca easti diferent, tsi nu poati s-replicheadzã shi ca atsea easti a lui harizmã. Minduits mini s-u adar atsea... Desi vrets s-li misurats minutili pãnã s-ahurheascã s-zburascã ti a meali chindisiti pãrpodz ti Anlu Nãu?"

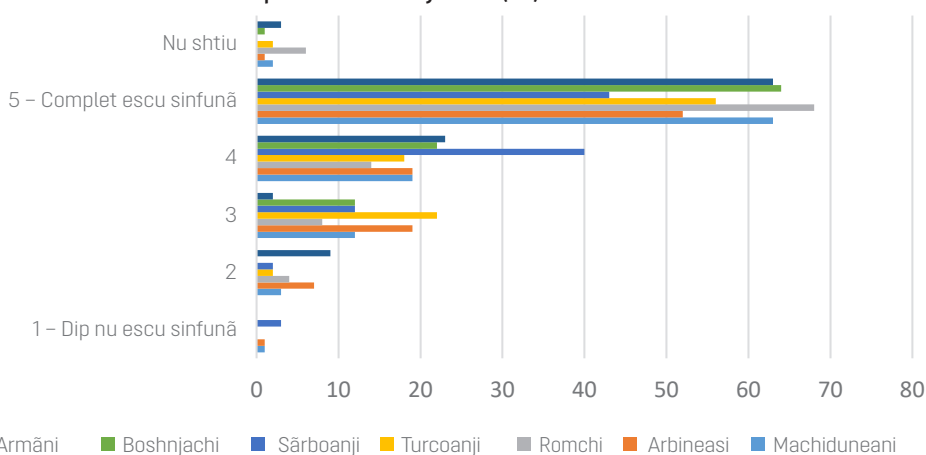
Multsimea di muljerli di tuti comunitãts voteadzã ti candidat cari tu a lor programi involveadzã sustsãniri ti ambunari a situatsiiljei tu sotsietatea.

Graficon 46. Desi va s-votats ti candidat/ã cari tu a lui/ljei programã involveadzã activitãts ti ambunari a situatsiiljei a muljerlor tu sotsietatea? (%)

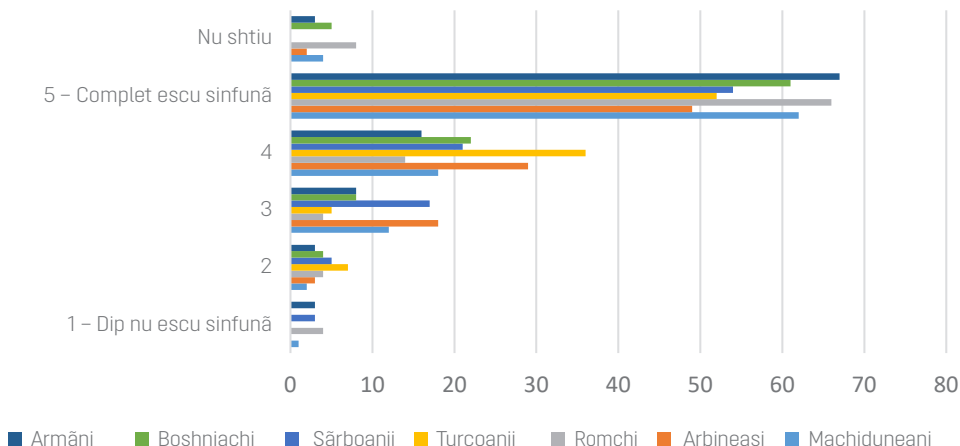
Muljerli tu unã boatsi suntu sinfuni ca muljerli politiciarchi ma ghini va li prezenteadzã a lor lipsituri.

Graficon 47. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfunã) pãnã 5 (complet escu sinfunã), Vã plãcãrsim, didets notã ti aestã frazã: Muljerli ma ghini va li prezenteadzã lipsiturli a muljerlor (%)

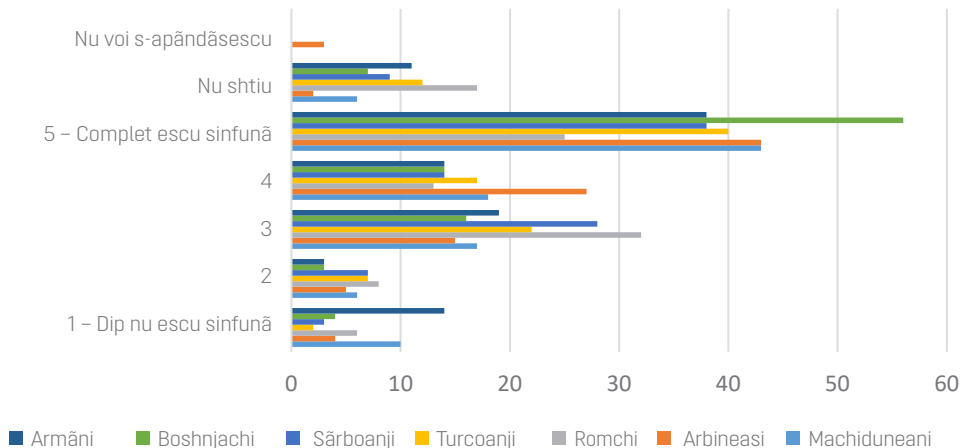
Muljerli pistipsescu ca muljerli politiciarchi ma ghini va li prezenteadzã lipsiturli a muljerlor di a lor comunitati.

Graficon 48. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfunã) pãnã 5 (complet escu sinfunã), Vã plãcãrsim, didets notã ti aestã frazã: Muljerli ma ghini va li prezenteadzã lipsiturli a muljerlor di a lor comunitati (%)

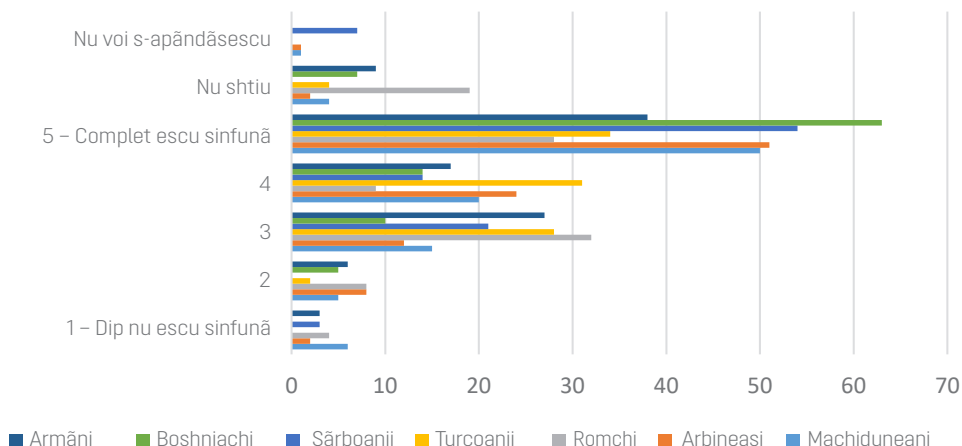
Muljerli pistipsescu ca muljerli politiciarchi va u adarã bana politiceascã ma niheam corumpatã.

Graficon 49. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfunã) pãnã 5 (complet escu sinfunã), Vã plãcãrsim, didets notã ti aestã frazã: Muljerli va u aadarã bana politiceascã ma niheam corumpatã (%)

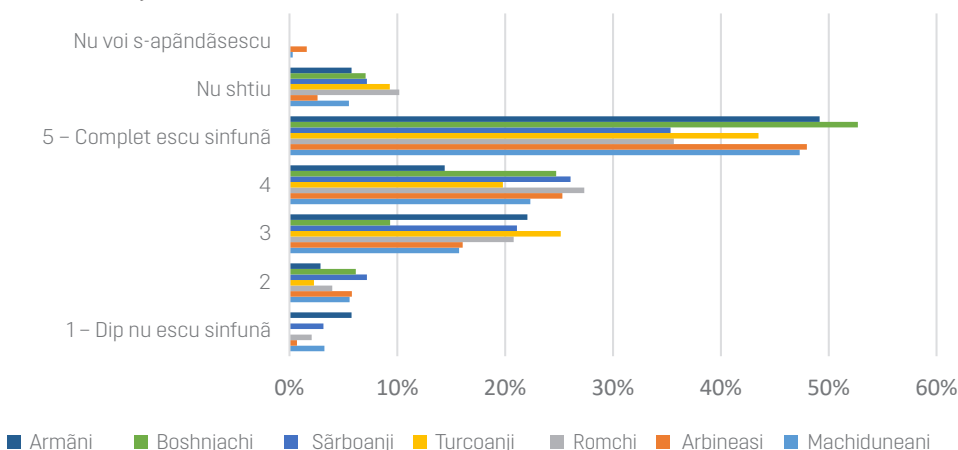
Muljerli pistipsescu ca muljerli politiciarchi va u adarā bana politicheascā cu ma niheam violentsā.

Graficon 50. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfunā) pānā 5 (complet escu sinfunā), Vā plācārsim, didets notā ti aestā frazā: Muljerli va u adarā bana politicheascā cu ma niheam violentsā (%)

Muljerli politiciarchi va u ānsānātusheadzā apurarea sotsialā tu statlu.

Graficon 51. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfunā) pānā 5 (complet escu sinfunā), Vā plācārsim, didets notā ti aestā frazā: Muljerli va u ānsānātusheadzā apurarea sotsialā tu statlu (%)

Anchetatili eara ântribati shi desi pistipsescu ca muljerli noari s-aibă ahăt influentsă cât bərbatslji, shi ca noari s-aibă posibilitati s-li realizeadză politicili ti cari s-alumtă, idghea ahăt cât shi bərbatslji. Rezultatili spun ca ma mari parti di muljerli di malju dză tuti comunităts nu suntu sinfuni cu aestă mindueari. Ashitsi, giunitati di Romchili (55%), Sărboanjili (53%) shi Machiduneanili (51%), nu suntu di dip sinfuni cu aestă mindueari, cum shi 42% di Boshnjachili shi 35% di Armănili. Di altă parti, 51% di Arbineasili suntu sinfuni ică complet suntu sinfuni ca muljerli noari s-aibă ahăt multu inflentsă cât shi bərbatslji shi noari s-poată s-li realizeadză a lor politichi, a 20% pistipsescu contrar. Protsentul a Turcoanjilor cari suntu sinfuni cu minduearea easti idghiu cu protsentul atselor cari nu suntu sinfuni, scljeama 29% shi 30% compatibil (Graficon 52).

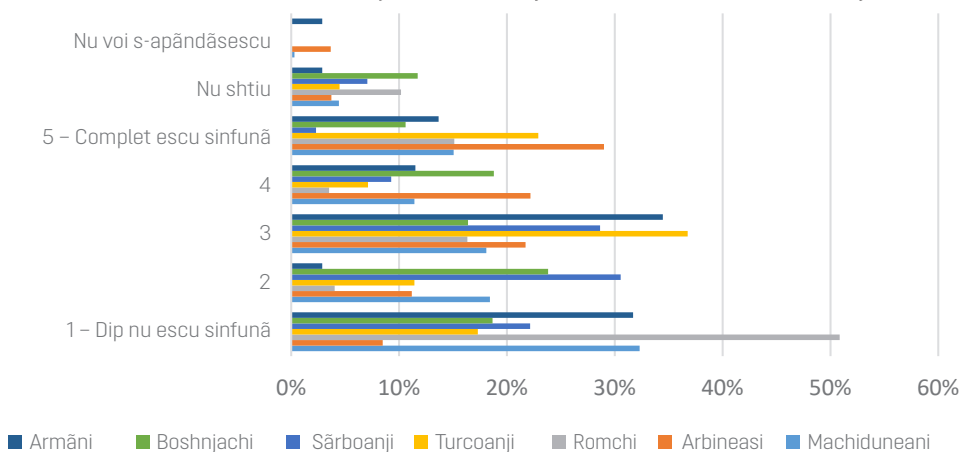
Mash multsimea di Romchili (47%) shi Machiduneanili (37%) nu suntu sinfuni cu minduearea ca bərbatslji tu politica aduc detsizii tu numa a muljerlor tu politica, ma multsimea muljeri di alanti comunităts până iuva suntu sinfuni. Dau triitări di Armănili (65%), aproapea giunitati di Turcoanjili (55%), Arbineasili (54%), Sărboanjili (49%) shi Boshnjachili (43%) minduescu ca bərbatslji politiciari aduc detsizii ti a lor coleshchi (Graficon 53).

Ma, muljerli suntu ampărtsăti cându easti zbor ti pertsepsia ti influentsa reală a muljerlor tu poitica. Anamisa di comunitatea arbinishească (42%), machidunească (37%) shi sârbeasca (31%), ma analtu protsentu di muljerli pistipsescu ca muljerli tu politica până iuva au influentsă tu comparari cu atseali cari nu pistipsescu ca nu suntu (23%, 20% shi 11%, compatibil). Diferent di eali, pertsepsia easti invers la alanti comunităts, cu 42% di Romchili 34% di Armănili, 30% di Turcoanjili shi 28% di Boshnjachili cari pistipsescu ca muljerli tu politica au njică influentsă ică di dip nu au influentsă, a protsentul a muljerlor di a lor comunitati cari pistipsescu contra easti cama njic (15% di Romchili, 21% di Armănili, 19% di Turcoanjili, 18% di Boshnjachili). Ma iara, mari parti di muljerli armăn fără mindueari ân ligătură cu aestă ântribari – 59% di Sărboanjili, 54% di Boshnjachili, 45% di Armănili, 42% di Turcoanjili, 39% di Machiduneanili, 37% di Romchili shi 28% di Arbineasili (Graficon 54).

Ân ligătură cu aestă pertsepsii, ună deputată ampărtsă experientsă ti chadic concret cu cari s-străvăsescu muljerli cându adară eforturi s-da initsiativi ti alăxeri shi s-lu realizeadză a lor mandat: *“Traditsional, tu politica machidunească, avem ună frază cari tuts u shtim, a atsea easti: “nu mută halat”, tsi scljeamă s-u tsānem apa fără chimati, fără diferentsă desi easti amplină cu sândză, cu schinj. Idghea easti validă shi ti bərbatslji, ma traditsional, minduescu ca ma multu easti shutsătă câtră muljerli. Ca atsea la yini natural di ispeti a culturăljei, plăcārsits shi nu insistats”.*

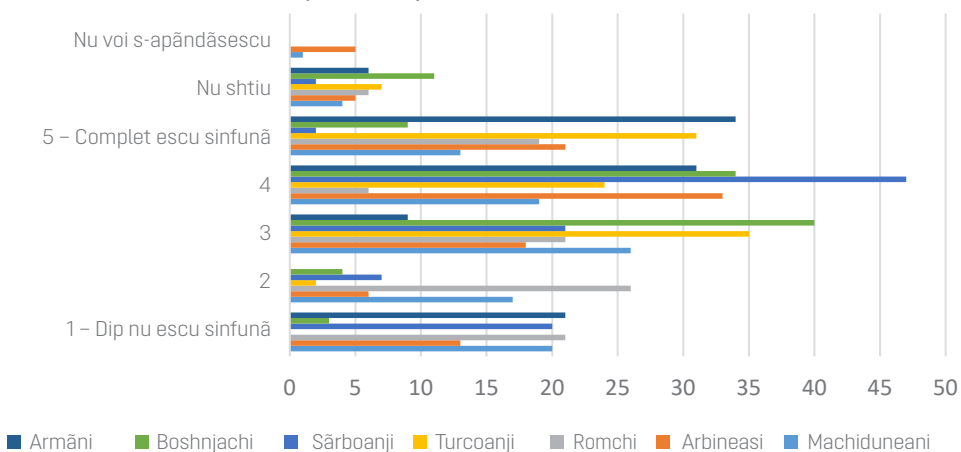
Ma mari parti di muljerli nu pistipsestu ca muljerli politiciarchi nu poati s-aibă ahăt multu influensă căt bərbatslji tu realizarea a politichilor a lor. Arbineasili suntu exeptsi, ashi ca multsimea pistipseashti invers. Turcoanjili suntu ampärt-săti ân ligătură cu aestă ântribari.

Graficon 52. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfună) pănă 5 (complet escu sinfună), Vă plăcărsim, didets notă ti aestă frază: Muljerli noari s-aibă ahăt mari influensă căt bərbatslji shi noari s-poatã s-li realizeadzã a lor politichi (%)

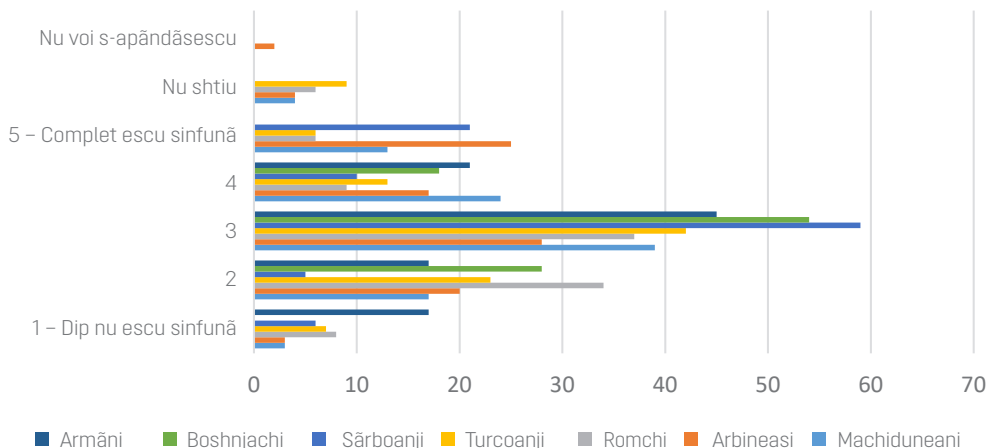
Multsimea muljeri di malju dzã tuti comunităts pistipsestu ca bərbatslji tu politica aduc detsizii tu numa a muljerlor tu politica. Ma marea parti di Romchili shi Machiduneanili pistipsestu invers.

Graficon 53. Pi scala di 1 (dip nu escu sinfună) pănă 5 (complet escu sinfună), Vă plăcărsim, didets notă ti aestă frază: Bərbatslji tu politica aduc detsizii tu numa a muljerlor tu politica (%)

Ma mari parti di muljerli nu au mindueari ti atsea cât muljerli au influentsă tu politica. Protsentul a muljerlor di comunitătsli diferenti cari au mindueari concretă ăn ligătură cu aestă ăntribari suntu ampărtsăti.

Graficon 54. Pi scala di 1 (nu au influentsă) până 5 (au mari influentsă), Vă plăcăr-sim, didets notă ti aestă frază: Căt minduits ca muljerli au influentsă tu politica? (%)

Pisti giunitati di muljerli di malju dză tuti comunităts li sustsăn cvotili obligatoari ti partitsipari a muljerlor pi listili ti candidats a partiilor politicheshtsă. Ashitsi, 77% di Turcoanjili suntu ti cvoti, cum shi 66% di Romchili shi Boshnjachili, 64% di Sărboanjili, 61% di Machiduneanili shi 59% di Arbineasili. Muljerli di comunitatea armăneas-că suntu exeptsii, cu giunitati di eali (50%) contra shi 41% ti cvotili. Pi ninga atsea, 29% di Sărboanjili, idghea ashitsi suntu contra cvotili, cum shi 19% di Boshnjachili shi Machiduneanili, 14% di Arbineasili, 8% di Turcoanjili shi 4% di Romchili. Ma, mari prot-sentu di anchetatili dzăsiră ca nu suntu cănăscuti cu cvotili, scljeama 30% di Romchili, 22% di Arbineasili, 20% di Machiduneanili, 15% di Turcoanjili shi Boshnjachili, 9% di Armănilili shi 7% di Sărboanjili (Graficon 55).

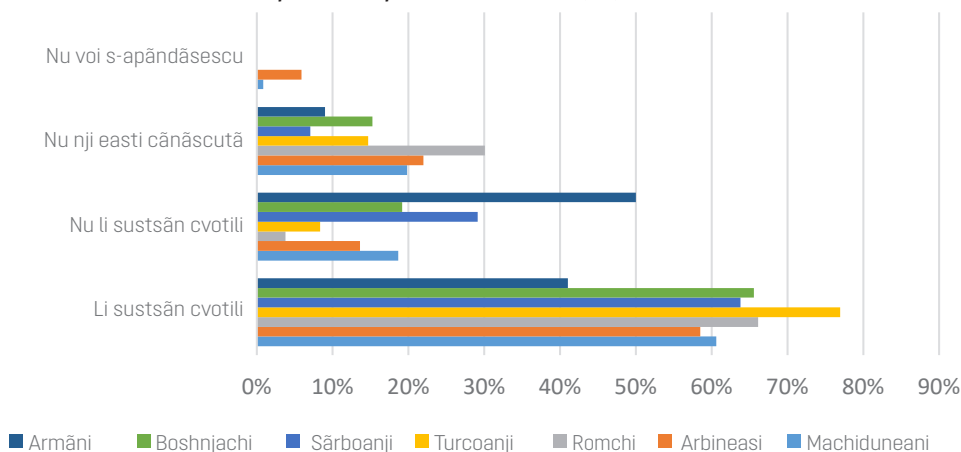
Muljerli cari nu da sustsăniri ti cvotili ma-nclo eara plăcăr-siti s-da explicari ti a lor min-dueari, shi malju dză giunitati di eali (47%) dzăsiră ca pricădearea sexuală nu lipseashti s-hibă criterium ta s-poață vără s-află pi lista ti candidats. Ma-nclo, 18% pistipsescu ca cvotili nu suntu lipsiti, ca muljerli au idghi ăndrepturi politicheshtsă cum shi bərbatslji, 14% dzăsiră ca partia politichească arı ăndreptu s-u ăndreagă a lor listă di candidats ashi cum va, a 6% dzăsiră ca muljerli politiciarchi suntu sum controlă a a lor coleganj bərbats. Mahs 3% pistipsescu ca easti normal muljerli ma niheam s-hibă prezenti tu politica, di căt bərbatslji (Graficon 56).

Minduerli a politiciarchilor cari deadiră interviu suntu diferenti ăn ligătură cu pertsept-sia a lor ti importantsa shi uflisearea a cvotilor, shi ti atsea desi poati s-aibă modus

alternativ ta s-armănă shi s-crească numirlu a muljerlor tu politica. Ună deputată dză-si: "Cara s-aibă ma multi muljeri pi masa, bāgats stoalāri, titsi s-ufilisească cvoti? Tu gupă di bārbats tu condutsiri, cara s-sheadă dau muljeri, diună oară s-bagă āntribarea: - "Cum agiumsiră aclo?", a dināpoi s-avdi cānticlu "A curi eshtsā?" ...Cvota nji ambudghiseashti, nu ca nu nji ambudghiseashti, ma idghea ashitsi shi mi aspari ca tu momentul cāndu cvotili va s-arupā, noari s-aibă muljeri pi stsenā politichească. Ti atsea, āntribarea easti desi muljerli atumtsea noari s-u caftā pozitsia politichească icā simplu noari s-lji hibā data izini, icā va s-hibā combinatsii di dauli". Di altă parti, a ljei coleshcā tu Parlamentul u actsentā a ljei sustsāniri ti cvota shi s-alumtā ti a ljei crishteari: "Aidi s-lucrām pi crishteari a cvotāljei di 40 pi 50 protsenti, ti ma multu muljeri tu condutsirea executivā".

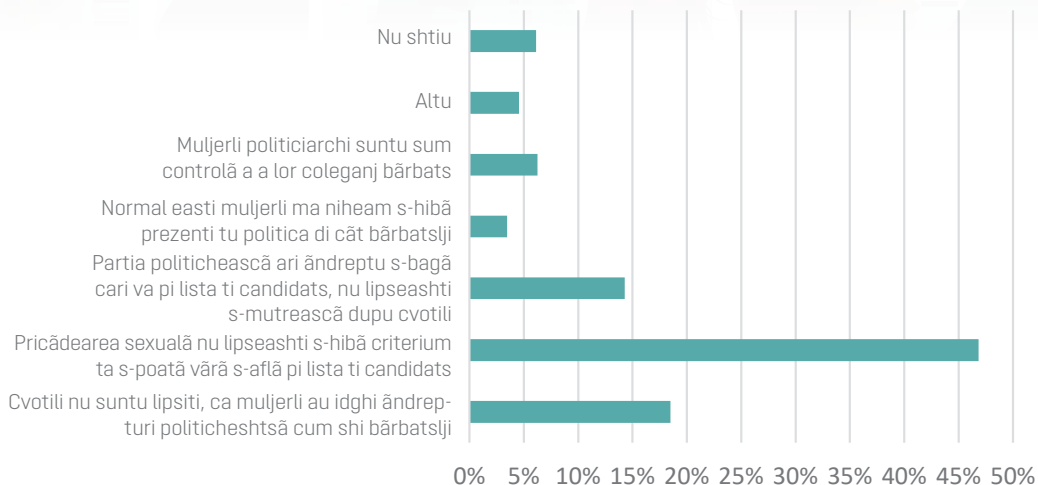
Multsimea muljeri di malju dză tuti comunitāts li sustsān cvotili ti prezentsā a muljerlor pi lista ti candidats a partiilor politicheshtsā.

Graficon 55. Desi li sustsānets cvotili obligatoari ti prezentsa a muljerlor pi listili ti candidats a partiilor politicheshtsā? (%)

Giunitati di muljerli cari suntu contra cvotili dzāsirā ca pricādearea pi bazā sexu- alā nu lipseashti s-hibā criterium ti vārā s-aflā pi lista ti candidats.

Graficon 56. Cara s-nu li sustsānets cvotili, titsi easti atsea ashitsi? (%)

Muljerli eara āntribati desi suntu cānāscuti cu lucurlu a muljerlor consilierchi ān cadur a a lor consiliuri tu comuna, pi tsi 84% di Romchili, 78% di Armānili, 77% di Turcoanjili, cum shi 70% di Sārboanjili, 69% di Machiduneanili 58% di Arbineasili shi 53% di Boshnjachili apāndāsirā negativ. Mash aproapea unā triitarā di Boshnjachili (36%), Arbineasili (27%) shi Machiduneanili (27%) spusirā ca suntu cānāscuti, a cāndu easti zbor ti alanti comunitāts, aestu protsentu easti anamisa di 11% la Romchili shi 18% la Sārboanjili (Graficon 57).

Analtu protsentu di muljeri, idghea ashitsi nu suntu cānāscuti cu muljerli deputati tu Parlamentul. Aestā easti situatsii la dau triitāri icā ma multu di muljerli di tuti comunitāts, ahurhindalui cu 60% di muljerli di comunitatea arbinisheascā, 67% di muljerli di comunitatea a Boshnjatslor, 69% di muljerli di comunitatea machiduneascā, 74% di muljerli di comunitatea sārbeascā, 75% di muljerli di comunitatea armāneascā shi 91% di muljerli di comunitatea a Romilor. Ma niheam di unā triitarā di Machiduneanili (27%) dzāsirā ca suntu cānāscuti cu muljerli deputati, cum shi 21% di muljerli di comunitatea arbinisheascā, 19% di muljerli di comunitatea sārbeascā shi armāneascā, 18% di muljerli di comunitatea a Boshnjatslor, 11% di mljerli di comunitatea ānturtseascā shi 9% di muljerli di comunitatea a Romilor (Graficon 58).

Di anchetatili eara cāftatā s-aspunā lider politichescu tu statlu a curi stil di lideri lu durescu pozitiv. Sh-pi ninga atsea tsi marea multsimi di muljerli di tuti comunitāts dzāsirā ca noari ahtari icā nu cānoscu ahtari lider, iara, anamisa di muljerli cari apāndāsirā pi āntribarea di malju dzā tuti comunitāts, dominantu suntu numili di barbats lideri politicheshtsā. Bārbats lideri eara adusi aminti di parti di unā triitarā di Sārboanjili (35%)

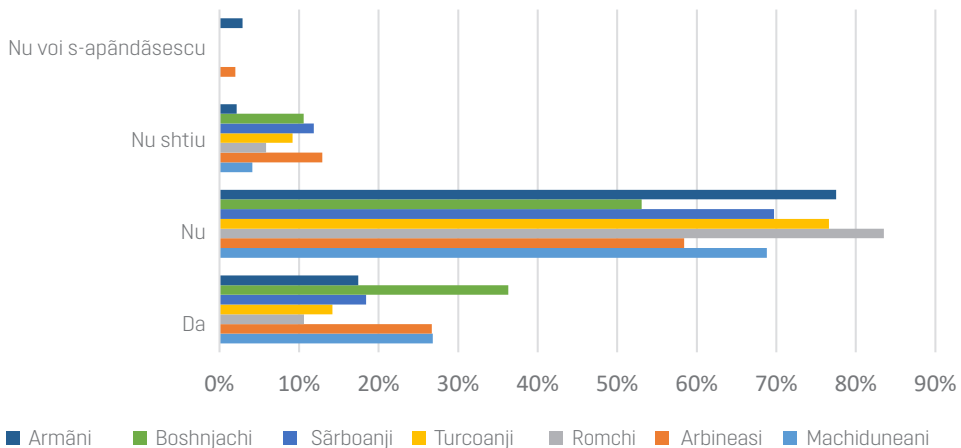
shi Romchili (32%), a muljerli lideri politicheshtsã eara adusi aminti di parti di 9% shi 2% di dauili comunitãts, compatibil. Malju dzã easti idghea situatsia shi la comunitatea armãneascã shi machiduneascã, iu 30% di Armãnili spusirã numã bãrbãteascã, a 13% muljurescã, scljeama 20% di Machiduneanili spusirã numã bãrbãteascã, a 12% muljurescã. Diferentsa ma niheam s-ducheashti tu comunitatea arbinisheascã, iu 11% spusirã bãrbat politiclar, a 6% muljurescã politiciarcã; protsentili suntu malju dzã idghi ãn cadur a comunitatiljei ãnturtseascã (7% - bãrbats, 6% - muljeri) shi comunitatea a Boshnjatslor (15% - bãrbats, 16% -muljeri, Graficon 59).

Cercetarea ma-nclo spusi ca muljerli politiciarchi, cari pricad a comunitãtslor minoritari, publica multu niheam, icã pute nu li avdi. Scljema, la tsintsi di shaptili comunitãts, pisti 83% di muljerli dzãsirã ca nu au avdzãtã icã nu dghivãsirã expuniri di muljeari di comunitatea minoritarã tu politica. Aestã easti situatsii la 92% di Turcoanjili, 88% di Machiduneanili, 87% di Romchili, 86% di Sãrboanjili shi 83% di Armãnili. Tsicara importantu, aestu protsentu easti nica ma njic la Boshnjachili (75%) shi Arbineasili (62%, Graficon 60).

Unã deputatã, cari pricadi a unã ma njicã comunitati, spusi ca muljerli poiticiarchi suntu ma niheam vidzuti anamisa di ma larga publicã, shi ea lu adusi aminti aestu problem ca consecventsã directã a putsãnilor resursi cari muljerli li au ti scupadz promotivi: *"Tu realitatea, muljerli ma niheam suntu prezenti di bãrbatslji tu mediumili, ma niheam s-promoveadzã, a unã di ispetsli ti tut aestã easti ampãrtsarea a resursilor"*.

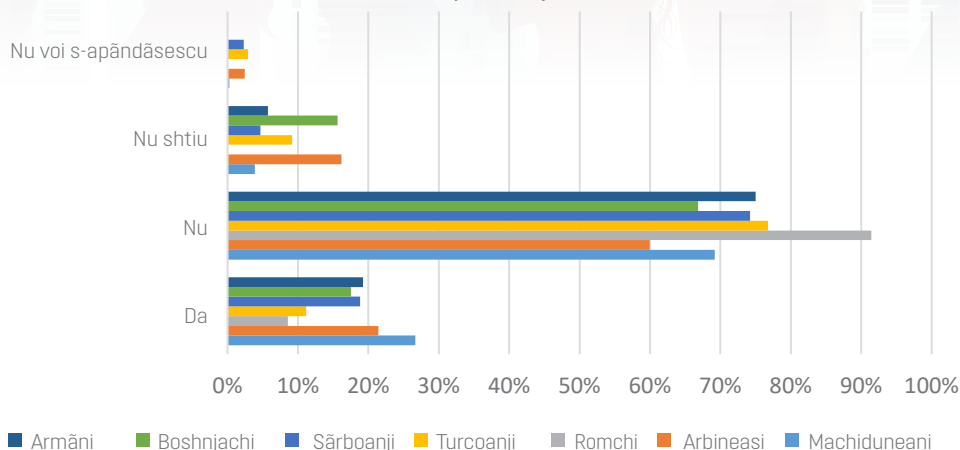
Muljerli di tuti comunitãts diferenti tu mari parti nu suntu cãnãscuti cu lucrulu a muljerlor consilierchi tu a lor consiliuri a comunãljei.

Graficon 57. Desi hits cãnãscuti cu lucrulu a muljerlor consilierchi tu Consiliulu a Comunãljei a Voastã?

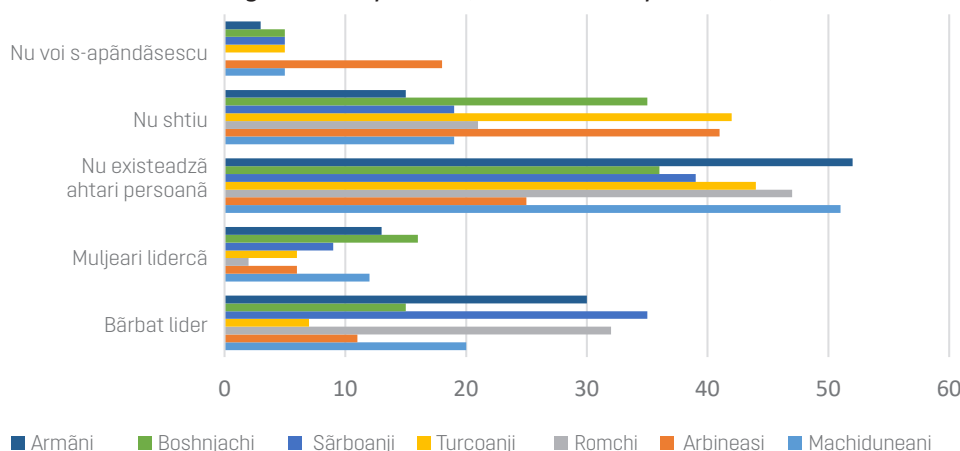
Muljerli di tuti comunităts tu printsip nu suntu cānāscuti cu muljerli deputati.

Graficon 58. Desi hits cānāscuti cu muljerli deputati? (%)

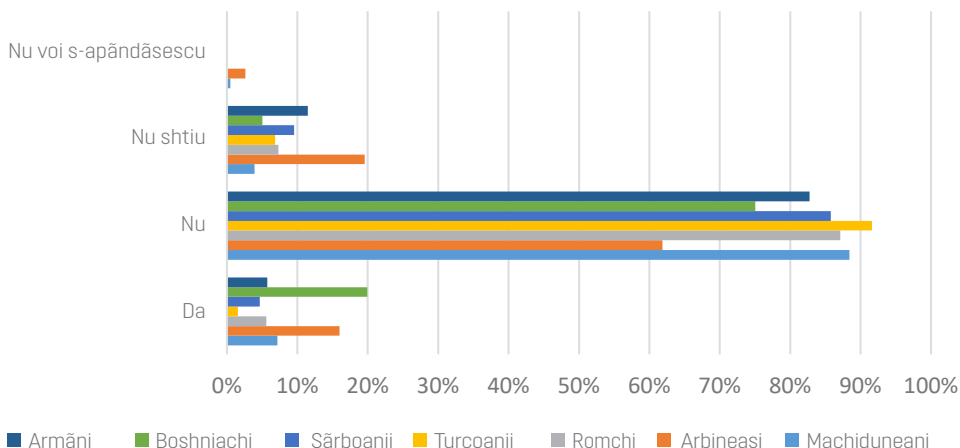
Muljerli di tuti comunităts pi prot loc spun bārbat lider ca exemplu pozitiv ti stil di lideri.

Graficon 59. Spunets politichescu/cā lider/ca tu Machidunia di Nord a curi stil di lider lu lugursits ca pozitiv (% ma multi apandāseri)

Muljerli nu au avdzătă expuniri di politiciarchi cari yin di muljeri membri a comunitatiljei minoritară.

Graficon 60. Tu tricutili 7 dzăli, desi avets avdzătă (ică dghivăsită) expuniri di muljeari di comunitatea minoritară tu politica? (Pi televizii, personal, pi internet, tu fimiridă...%)

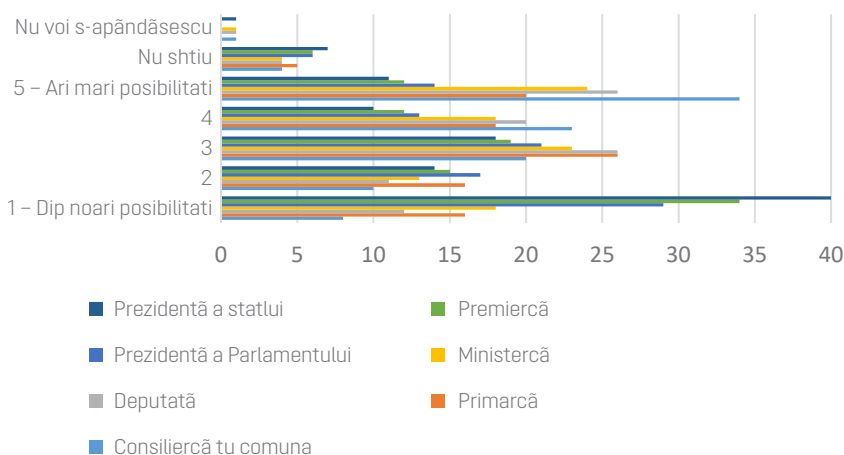
Muljerli idghea ashitsi suntu scheptitsi ân ligătură cu posibilitatea muljerli di comunitătsli minoritari s-află pi analti pozitsii politicheshtsă tu yinitor. Pi ântribarea pi scala di 1 (nu pistipsescu) până 5 (multu pistipsescu) s-da notă cât pistipsescu ca muljerli di comunitătsli minoritari poati s-aibă vără analtă pozitsii politichească, pisti giunitati di muljerli (54%) pistipsescu ca noari posibilitati muljeari di comunitatea minoritară s-hibă prezidentă a statlui. 40% di eali suntu sãnătos siguri ca atsea pute noari ta s-facă. Di altă parti, 21% minduescu contrar, scljeama ca pistipsescu ică multu pistipsescu ca pi aestă pozitsii poati s-yină muljeari di comunitati minoritară. Aesti rezultati până iuva suntu malju dză idghi cându easti zbor ti pozitsiili politicheshtsă premiercă shi prezidentă a Parlamentului, ashî ca 49% di muljerli nu pistipsescu ca muljeari di comunitatea minoritară va s-hibă premiercă (34% di eali dzăsiră ca dupu a lor mindueari ahtari tsiva pute noari s-facă), a 46% u au idghea mindueari shi ti prezidentă a Parlamentului (29% di eali apandăsiră cu 1 – noari posibilitati). Diferent di aestă, 24% di muljerli pistipsescu ca ari posibilitati muljeari di comunitati minoritară s-hibă premiercă, a 27% u pistipsescu idghea shi ti prezidentă a Parlamentului (Graficon 61).

Protsentili suntu ma optimistitsi tu situatsii di pozitsiili politicheshtsă ministeră, deputată, primară shi consiliercă tu comuna. Malju dză giunitati di anchetatili (46%) dzăsiră ca ari posibilitati ică ari mari posibilitati s-aibă muljeari deputată di comunitatea minoritară, 42% pistipsescu ca ahtari posibilitati ari shi ti pozitsia politichească ministeră tu Guvernul, a 38% ti pozitsia ti primarcă. Protsentul a muljerlor cari nu suntu sinfuni cu aestă easti 23% ti pozitsia ti deputată, 31% ti pozitsia ti ministeră shi 32% ti primarcă.

Muljerli suntu nai ma siguri cāndu easti zbor ti pozitsia politiceascā membrā a consiliului a comunāljei, iu malju dzā dau triitāri (57%) apāndāsirā ca ari posibilitati icā ari mari posibilitati muljeari di comunitatea minoritarā s-hibā aleaptā ti consiliercā tu comuna, a mash 18% pistipsescu contrar (Graficon 61).

Ashi cum pozitsia politiceascā ari ma mari puteari politiceascā, ashi muljerli tut ma niheam pistipsescu ca muljeari di comunitati minoritarā vārā oarā va s-hibā aleaptā ti purtātoarā atsiljei pozitsii.

Graficon 61. Cari easti posibilitatea muljerli di comunitātsli minoritari s-tsānā vārā di aesti pozitsii di lideri: (%)

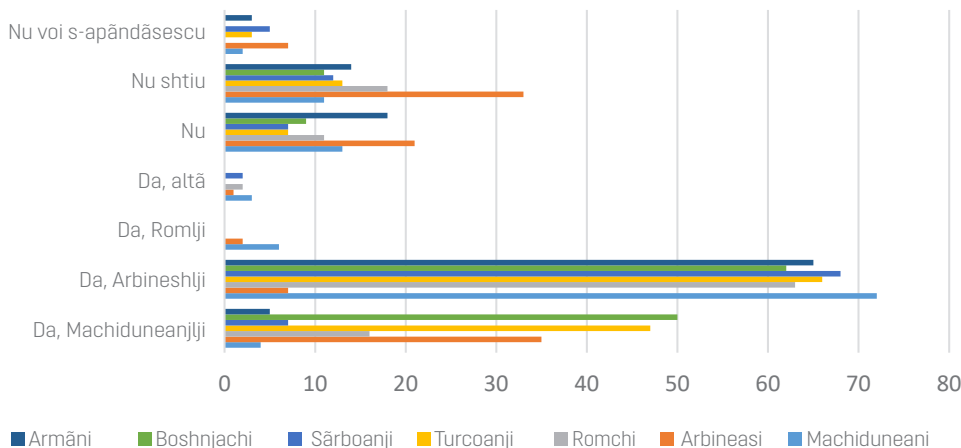

Pisti dau triitāri di muljerli di tuti comunitāts, exeptsii arbinisheasca, pistipsescu ca comunitatea arbinisheascā easti nai ma prezentā tu bana politiceascā shi publicā tu statlu. Aestā pertseptsii u ampartu 72% di Machiduneanili, 68% di Sārboanjili, 66% di Turcoanjili, 65% di Armānili, 63% di Romchili shi 7% di Arbineasili. Dupu atsea easti comunitatea machiduneascā, adusā aminti di 50% di Boshnjachili, 47% di Turcoanjili, 35% di Arbineasili, 16% di Romchili, 7% di Sārboanjili, 5% di Armānili shi 4% di Machiduneanili (Graficon 62).

Muljerli politiciarchi cari deadirā interviu suntu sinfuni ca prezentsa politiceascā a cafi unāi comunitati shi cafi unā grupā tu rizic di excluzii sotsialā easti nai ma importantā ti developarea democraticā a statlui. Unā deputatā, ān ligăturā cu atsea dzāsi: *"Cara s-nu earam parti di structura alushtui Parlamentu, problemili a comunitatiljei a mea va s-prilundzea ti totna. Pozitiv easti, totna s-aibā reprezentantu di vārā comnitati, cari li shtii problemili shi poati s-da propuniri ti solutsii sistematicā. Atsea easti ma efectiv shi ari ma mari greutati. Di aoatsi, mini, ca muljeari reprezentantā atsiljei comunitati, escu ligatā cu atseali problem shi li cānoscu, lucrām pi atseali problemi shi cu atsea tsi escu aoatsi ma lishor pot s-caftu di a melji coleganj s-lu nāstreacā problemlu".*

Muljerli di tuti comunităts diferenti, exeptsii arbinisheasca, minduescu ca comunitatea arbinishească easti nai ma prezentă tu bana politichească shi publică tu statlu. Dupu atsea easti comunitatea machiduneasca.

Graficon 62. Desi minduits ca vără comunităts suntu ma multu prezenti tu bana politicheasca shi publică tu statlu? (%)

Di muljerli eara căftată pi scala di 1 (nu) până 5 (apsolut da) s-da noti ti trei mindueri stereotipi ti pozitsia a muljerlor tu bana politichească pi bază di a lor mindueari shi pistipseari persoanlă. Ashitsi, pi ăntribarea desi muljearea lipseashti s-hibă pasivă shi isihă tu bana politichească a statlui / comunitatea, pisti giunitati di muljerli di tuti comunităts nu suntu sinfuni. Ma iara, numirli suntu diferenti anamisa di comunitătsli diferenti, ashì ca nai ma analtu gradus di nisinfuniseari (nota 1) ari la Machiduneanili (nota 1 – 62%; nota 1 ică nota 2 – 80%), Romchili (nota 1 – 61%, nota 1 ică nota 2 – 67%) shi Armănilili (nota 1 – 60%, nota 1 ică nota 2 – 70%). Ghenal, protsentul a muljerlor cari nu suntu sinfuni cu minduearea (nota 1 ică nota 2) s-dutsi anamisa di 52% la Arbineasili, 60% la Boshnjachili, 64% la Turcoanjili, 67% la Romchili, 70% la Armănilili shi 80% la Machiduneanili (Graficon 63).

Di altă parti, ti comparari, protsentul a muljerlor di tuti comunităts diferenti cari nu minduescu ca muljerli lipseashti s-imnă dupu bərbatslji tu bana politichească a statlui / comunitatea easti multu ma njic. Ashitsi, pisti giunitati di muljerli di comunitatea sârbească (69%), machidunească (64%) shi comunitatea a Boshnjatslor (55%), nu suntu sinfuni ca muljerli lipseashti s-imnă dupu bərbatslji tu bana politichească, a 7% di Sârboanjili, 15% di Machiduneanili shi 25% di Boshnjachili suntu sinfuni cu atsea. Arbineasili shi Turcoanjili egal suntu ampărtsăti ăn ligătură cu aestă, ashì ca 36% di Arbineasili nu suntu sinfuni, a 35% suntu sinfuni, shi 35% di Turcoanjili nu suntu sinfuni, a 36% suntu sinfuni. Cându easti zbor ti alanti comunităts, 33% di Armănilili shi 25% di Romchili nu suntu sinfuni cu minduearea, a 25% di muljerli di comunitatea armănească shi 19% di comunitatea a Romilor suntu sinfuni cu minduearea (Graficon 64).

Muljerli, idghea ashitsi, suntu ampārtsāti shi tu a lor pertseptsii ti atsea desi li ânveatsă muljerli ca condutsirea shi angajmanlu politichescu ca lideri nu suntu ti eali (%). Di aoatsi, protsentul a muljerlor cari nu suntu sinfuni cu minduearea easti ma analtu di protsentul a muljerlor cari minduescu contrar la Romchili (66% nu suntu sinfuni, contra di atsea 11% cari suntu sinfuni), Machiduneanili (58% nu suntu sinfuni, contra di atsea 19% cari suntu sinfuni), Arbineasili (39% nu suntu sinfuni, contra di atsea 30% cari suntu sinfuni) shi Turcoanjili (34% nu suntu sinfuni, contra di atsea 29% cari suntu sinfuni). Situatsia easti altă turlii tu alanti comunităts, iu protsentul a muljerlor cari suntu sinfuni ca muljerli li ânveatsă ca condutsirea shi angajmanlu politichescu ca lideri nu suntu ti eali (%) easti ma mari di muljerli cari nu suntu sinfuni. Scljeama, 46% di Sârboanjili suntu sinfuni, a 38% nu suntu sinfuni cu minduearea, ică 39% di Armănilii suntu sinfuni, a 34% nu suntu sinfuni, shi 28% di Boshnjachili suntu sinfuni, a 22% nu suntu sinfuni (Graficon 65).

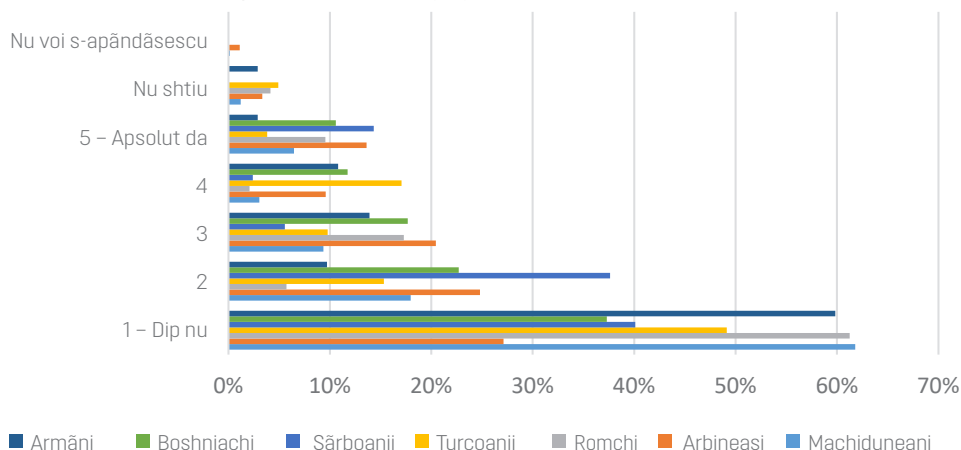
Ân ligătură cu atsea cum sotsietatea shi comunitătsli diferenti total u mutrescu roljea a muljeariljei tu politica, tuti oaspiti suntu sinfuni ca baza ti atsea, multi ori s-bagă nica tu protili fazi di infantilitatea. Ună deputată, cari pricadi a unăi ma njică comunitati, dzăsi ca aesti diferentsi s-implementeadză tu momentul di fătsearea a ficiorlui, lungu chiro ninti caracteristichili bioghitsi s-poată s-lugursească ca factor: *“Va s-avdzăts retorică diferentă cându oaminilji va vâ oară ti fătsearea hilj di cât ti fătsearea hilji. Avush HILJ! Ooo, avush hilji? Boatsea easti multu diferentă. Cându ficior va s-cadă, noi lji dzătsem s-nu plângă, tini eshtă ficior, tini eshtă bărbat. Cându feata va s-cadă, cādzu principesa al tatu shi ali mami, s-nu ti agudish? Di ficiorlji s-ashteaptă s-hibă cu temperamentu, pănă shi cându nica nu au testosteroni ca factor biologhic. Ma, cara s-adară feata ashitsi, noi u pitritseam la clinica ti fumelji ta s-lji da diagnoză, tu catsi muljeari va s-crească”*. A ljei coleshcă di Parlamentul ma-nclo pretsizeadză ca situatsia easti ma alarmantă tu comunitătsli rurali shi tu sotsio-izolatili comunităts: *“Tu comunitătsli rurali shi izolati, sustsănirea easti ma mari ti ficiorlji mascuri di cât ti ficiorlji feamini...cându dzăc ca ficiorlji au ändreptu ti idghă sustsăniri minduescu pi educatsii, aveam problem tu a mea comunitati, ficiorlji mascuri s-angrăpsiră la sculii, ficiorlji feamini nu. Cându s-alăxi nomlu ti educatsia obligatoară tu sculia primară shi di mesi, numirli ahurhiră s-niveleadză, ma famillili lipseashti s-da egal sustsăniri ti a lor ficiori*.

Ună deputată, etnic Arbineasă, sh-adusi a minti ti a ljei experientsă persoanlă shi dzăsi ca muljerli nu pot s-aibă carieră cu suxes shi tu idghiu chiro s-u realizeadză a ljei rolji ca dadă shi partneră, impresii cari dupu a ljei mindueari easti catastrofală, ma ti jali, nica existeadză: *“Pănă earam studentă, mindueam ca tserlu nji easti sinur. Tu momentul cându mi mărtai, lucărli s-alăxiră. Ashtiptărli a sotsietatiljei eara s-escu nai ma buna partneră, dadă, ânveastă... Nu jilescu tsi trec chiro ti prăxeari a ficiorlor a mei, ma chirui multsă anj ca mindueam ca a meali scupadz personali nu s-duc deadun cu bana familiară... Noi li crisstem featili a noasti ta s-li ändridzem ti bană familiară”*.

Tu sinfunilji cu aestu dialog, reprezentanta a Guvernului, cari etnic easti Arbineasă, ma-nclo u actsenteadză roljea a sistemului educativ cari da posibilitati ti carieri diferenti ti featili, cu urnimii s-li aleagă profesii ti păxeari shi ti tsăneari ficiori tu grădinitsili: *“Dascalji, pănă shi dascalili, va la da urnimii a featilor s-facă dascali, ca atsea easti nai ma buna profesii cari va nă da posibilitati ca muljeri s-adunăm găile ti familia shi ti ficiorlji”*.

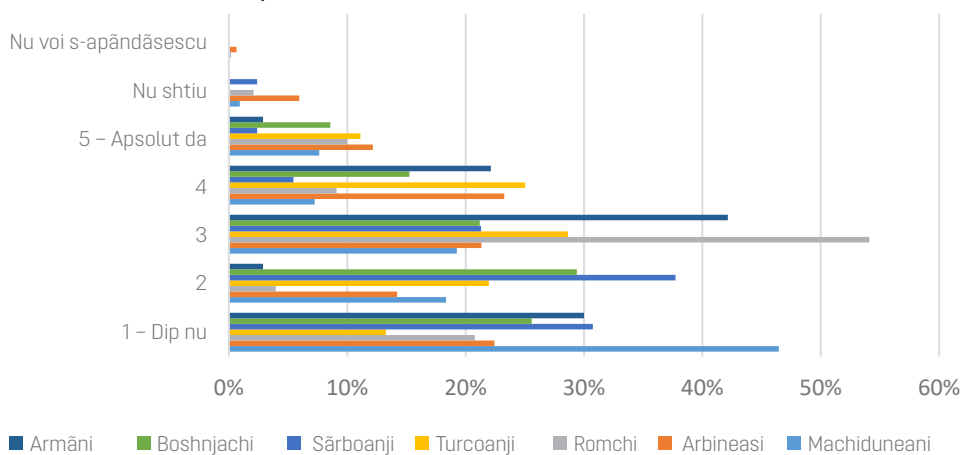
Multsimea di muljerli di tuti comunitāts nu suntu sinfuni ca muljerli lipseashti s-hibā pasivi shi isihi tu bana politiceascā a statlui / comunitatea.

Graficon 63. Pi scalā di 1 (dip nu) pānā 5 (apsolut da), cāt hits sinfuni cu aestā min-
dueari: Muljearea lipseashti s-hibā pasivā shi isihā tu bana politiceascā a statlui / comunitatea (%)

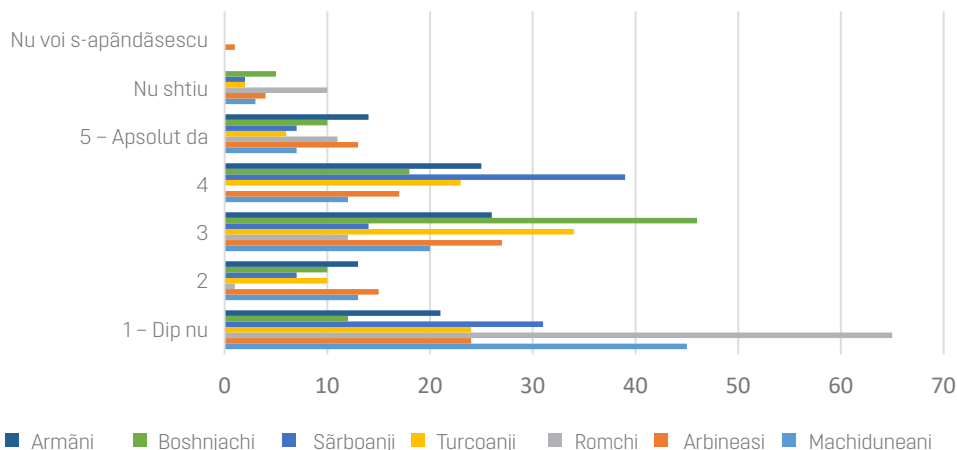
Muljerli tu printsip suntu ampārtsāti anamisa di comunitātsli ān ligăturā cu atsea cāt suntu sinfuni ca muljerli lipseashti s-ducā dupu bārbatslji tu bana politiceascā tu statlu / comunitatea.

Graficon 64. Pi scala di 1 (dip nu) pānā 5 (apsolut da), cāt hits sinfuni cu aestā min-
dueari: Muljearea lipseashti s-ducā dupu bārbatlu tu bana politiceascā tu statlu / comunitatea

Muljerli idghea ashitsi, tu printsip suntu ampārtsāti anamisa di comunitātsli ān ligātūrā cu atsea cāt suntu sinfuni ca muljerli li ānveatsā ca administratsia shi condutsirea politicheascā nu suntu ti eali.

Graficon 65. Pi scala di 1 (dip nu) până 5 (apsolut da), cāt hits sinfuni cu aestā min-deuari: Muljerli li ānveatsā ca condutsirea shi liderli politicheshtsā nu suntu ti eali (%)

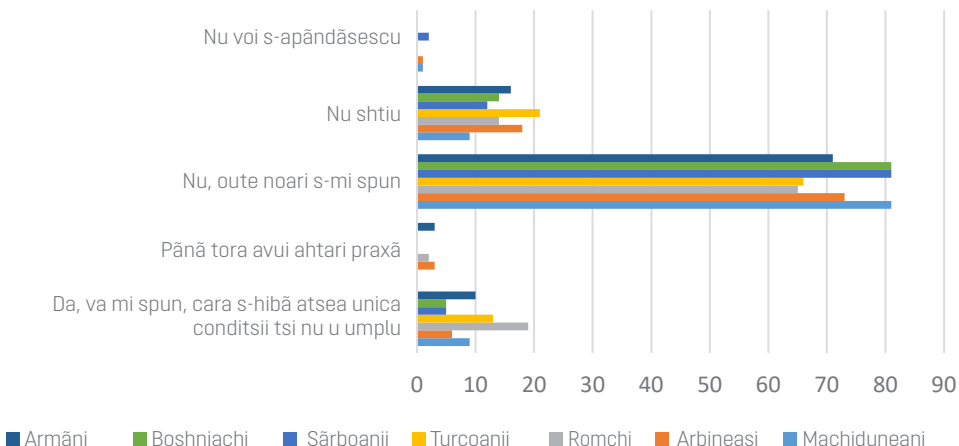
Pisti dau triitāri di muljerli dzāsirā ca pute noari s-aspunā ca pricad a vārnu altā comunitati, tu situatsii cāndu umplearea a cvotilor ti vārā comunitati easti unica lipsitā conditsii ti intrari la lucru tu vārā institutsii di stat. Scljeama, aestā easti situatsii la 81% di Machiduneanili, Sārboanjili shi Boshnjachili, 73% di Arbineasili, 71% di Armānili, 66% di Turcoanjili shi 65% di Romchili (Graficon 66).

Un protsentu di muljerli ma-nclo dzāsirā ca cānoscu vārā di a lor comunitati cari u uflisi aestā praxā. Aestu protsentu easti nai ma analtu la Boshnjachili (39%), a nai ma apus la Arbnili (13%) shi Arbineasili (7%). La alanti comunitāts, protsentul easti anvārliga di 20% (24% la Turcoanjili, 21% la Sārboanjili, 20% la Romchili shi 17% la Machiduneanili, Graficon 67).

Di altā parti, muljerli di tuti comunitāts diferenti pistipsescu ca aestā praxā multi ori s-ufliseashti ān cadur a comunitatiljei a lor. Ashitsi, pisti dau triitāri di Romchili (68%) shi Machiduneanili (64%) dzāsirā ca oaminjlji di a lor comunitati cāti vārā oarā icā multi ori s-spun cu altā pricādeari etnicā cu scupo s-intrā la lucru. Idghea apandasi eara data shi di pisti gumitati di muljerli di comunitatea a Boshnjatslor (51%) shi armāneasca (56%), cum shi di 42% di Turcoanjili shi Sārboanjili. Tu comparari cu alanti comunitāts, aestā pertseptsii easti cama njicā la Arbineasili, iu 32% pistipsescu ca Arbineshlji cāti vārā oarā icā multi ori s-spun cu altā pricādeari etnicā ta s-intrā la lucru. (Graficon 68).

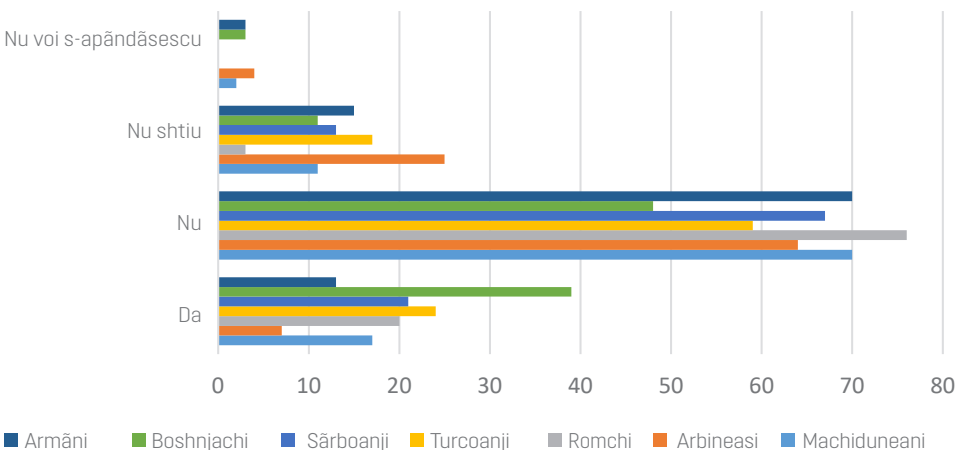
Pisti dau tritãri di muljerli pute noari s-spunã ca pricad a vãrnui altã comunitati cu scupo s-intrã la lucru.

Graficon 66. Desi vãrã oarã va vã spunets ca pricãdets a vãrnui altã comunitati, cara s-hibã umplerea a cvotilor ti vãrã pricãdeari etnicã unicã conditsii cari Va sta pi calea s-intrats la lucru tu vãrã institutsii di stat? (%)

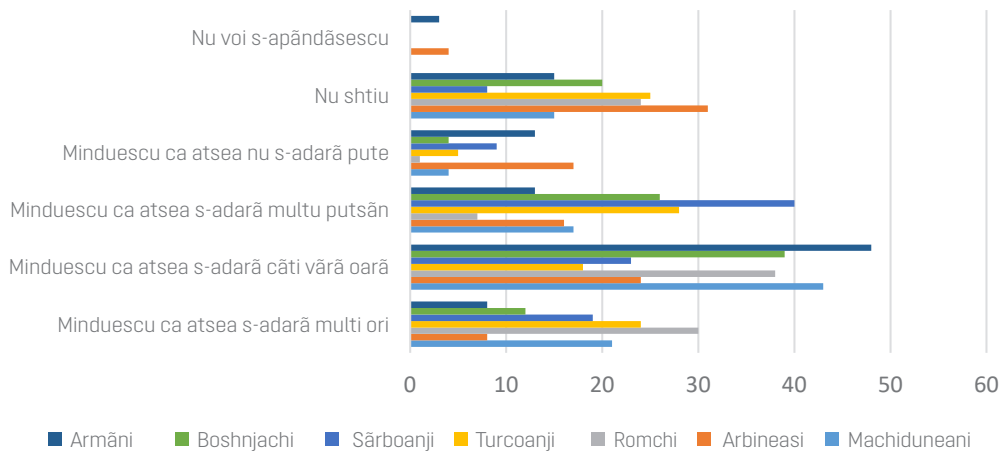
Un numir di muljeri di tuti comunitãts cãnoscu vãrã di a lor comunitati cari s-spusi ca pricadi a vãrnui altã comunitati etnicã cu scupo s-intrã la lucru tu administratsia publicã.

Graficon 67. Desi cãnushtets vãrã di a Voastã comunitati cari s-spusi ca pricadi a vãrnui altã comunitati etnicã cu scupo s-intrã la lucru tu administratsia publicã? (%)

Pertseptsia easti comună la tuti muljeri di tuti comunităts ca praxa ti spuneari altă pricâdeari etnică cu scupo intrari la lucru, easti prezentă până iuva, tu cafi ună comunitati.

Graficon 68. Desi minduits ca aestă praxă, spunearea ca vără pricadi a vărui altă comunitati cu scupo s-intră la lucru tu atsea comunitati, multi ori s-ufiliseashti ân cadur a comunitatiljei a Voastă? (%)

VI. Concluzii

Scupoli alishteii studii easti s-adară ună analiză ti partitsiparea politichească a muljerlor di comnitătsli minoritari tu Machidunia di Nord, cu actsentu pi a lor situatsii shi pertsepsia a lor. **Gheneral nutrită, noari multi informatsii institutsionali ti partitsiparea politichească a muljerlor di comunitătsli minoritari. Institutsiili guvernamentali shi ministeriatili multu putsăn au ahorghea informatsii adecvati ti analiză a situatsiiljei a muljerlor di comunitătsli minoritari, tsi priadutsi protseslu ti creari politichi s-hibă cama greu.**

Ma marea involvari a muljerlor tu politica ali Machidunia di Nord easti rezultat a ambanariljei actuală a regulativilor electorali shi mărli eforturi ti partitsiparea a muljerlor politiciarhi shi activisti. Fundarea a Clubului a deputatilor la anlu 2003 shi bāgarea a Comisiiljei ti posibilatāts egalī a muljerlor shi a bārbatslor tu Parlamentul anlu 2006, easti reflexii a jgljoatilor institutsionali cātră rezolvari a leghislativāljei pi bază di pricādearea sexuală. Implementarea a cvotāljei pi bază di pricādearea sexuală la anlu 2002 cāfta 30% di candidatslji pi listili electorali, shi pi nivel national shi pi nivel local, s-hibă di muljeri. Cu alanti amandmani la anlu 2006 s-pretsiză ca cafi a trei candidat pi lista fāră di altu lipseashti s-hibă muljeari, cu tsi multu criscu partitsiparea a muljerlor tu Parlamentul ali Republica Machidunia di Nord. Cu Nomlu ti alidzeri di la anlu 2014 s-implementă mehanizam complementar ti apurari a prezentsāljei a muljeariljei tu bana politichească a statlui, cu cari easti prividzută, cara s-da demisii ună muljeari di a ljei loc ti deputatā, alantā muljeari pi lista ti candidats poati s-u alāxească. La anlu 2015, cu alāxerli tu Nomlu ti alidzeri, cvota pi bază di pricādearea sexuală s-alinā pi 40%. Shi pi ninga aesti alāxeri, ari provocāri ān ligătură cu yinearea pānă di structurili ti adutseari detsizii ti vāră grupi di muljeri, cum suntu Romchili, muljerli di locurli rurali shi muljerli cu hendichep.

Muljerli di comunitătsli minoritari s-strāvāsescu cu dublă discriminari pi bază di a lor pricādeari etnică shi pi bază di a lor pricādeari sexuală. Ashitsi, tu comparari cu muljerli di comunitatea majoritară, eali suntu tu ună nai ma nibunā situatsii tu sotsietatea. Eali multi ori s-strāvāsescu cu excluzii di bana publică shi multu putsăn au puteari s-adară influentsă pisti politichili. **Aestā nibunā situatsii s-ducheashti shi pi nivel mundial shi pānă iuva, s-reflecteadzā shi tu avutili stati shi tu rehionili tu developari.**

Machidunia di Nord ari largu cadur normativ shi institutsional ăn ligătură cu promovarea a egalitatiljei pi bază di pricădeari sexuală, cari ghegeneral nutrită easti sănătos adrat shi tu sinfunilji cu directivili internatsionali shi conventsiili cari suntu ligati cu aestă ăntribari. A ljei importantă developari ahurhi dupu anlu 2000, catalizată di: (i) ma marli numir di muljeri tu politica – muljeri deputati dupu implemmentarea a cvotilor ti muljeri pi listili ti candidats la anlu 2002, shi muljeri consilierchi tu condutsirea locală dupu implementarea a cvotilor la anlu 2004; (ii) amintari status di stat candidat ti membrură tu Unia Europeană la anlu 2005, tsi priadusi ti sinfuniseari a leghislativăljei machidunească cu leghislativa a UE (senzitiv pi bază di pricădearea sexuală); shi (iii) aprucheari a Nomlui ti egal posibilatăts a muljerlor shi bărbatslor la anlu 2006, cari eara bază ti ma-nclo adrari stat cu senzitivi institutsii shi regulativi pi bază di pricădearea sexuală. Ma, realizarea alushtui cadur regulativ easti njică, cum ăn ligătură cu a lui praxă, ashî sh-ăn ligătură cu sanctsili ti a lui nitiņiseari. Institutsiili internatsionali shi organizatsiili tsivili domitsili lu actsentară problemlu cu realizarea ca nai ma importantu ti niintari a egalitatiljei pi bază di pricădearea sexuală tu statlu.

Tsicara ca cadurlu yiuristic ti egal posibilatăts tu partitsiparea politichească easti bun, el nu s-realizeadză totna direct tu praxă. Partitsiparea politichească a muljerlor di comunitătsli minoritari, exeptsii, pănă iuva, a Arbineasilor, easti pi multu apus nivel. Situatsia easti malju dză idghea shi pi nivel executiv shi local, ca muljerli, ăn total, nu suntu duri prezenti, a muljerli di comunitătsli minoritari aclo practic nitsi existeadză. **Informatsiili di cercetarea primară, idghea ashitsi, spun apus nivel di partitsipari a muljerlor ti bana politichească shi tsivilă. Ma iara, ari bună climă ăn ligătură cu angajmanlu a muljerlor tu politica tu yinator.**

Sh-pi ninga marli progres tu integrarea a ăntribărlor pi bază di pricădearea sexuală tu leghislativa shi programili ti promovari a egalitatiljei a muljerlor shi bărbatslor, a lor realizari nica s-ăncheadică di apuslu nivel di conshtintsă ăn ligătură cu ăntribări ligati cu egalitatea pi bază di pricădearea sexuală, subiectivitati pi bază di pricădeari sexuală, stereotipurli shi minduearea restrictive, minduerli, valorli, pistipserli shi pertseptsii, cu tsi protseslu ti alăxeari a minduerlor, purtaticlu shi stereotipurli tu interes a egalitatiljei pi bază di pricădearea sexuală, easti ti lungu chiro, ma easti scupo esentsial.

Informatsiili primari, idghea ashitsi, confirmeadză ca roljili pi bază di pricădearea sexuală nica suntu răspănditi pit tută sotsietati; ma iara, muljerli di comităt-sli minoritari trec urut, di ispeti ca aesti mindueri s-străvăsescu tut ma multu. Ghegeneral nutrită, partitsiparea politichească a muljerlor di comunitătsli tu Machidunia di Nord easti ecivalentă pi votarea la alidzerli. Ca rezultat di atsea, 72% ică ma multu di muljerli di tuti comunităts nu suntu direct involvati shi nu au ambitsii personali s-involveadză tu poitica. Dominantă easti apandasea ca ispetea printsipală ti a lor detsizii s-nu intraă tu politica easti niavearea interes la tuti comunităts. Muljerli involvati tu politica, ică atseali cari au ambitsii s-involveadză, u adară atsea (ică va-u adară atsea)

di ispeti ca vor s-aibă influență și s-u ambunează situația tu societatea, cum și s-aibă influență și s-u ambunează situația tu a lor comunități.

Realizarea a îndreptului și vot la alidzerli dit soni, evident easti nai ma apusă la Romchili, ași ca dau tritări di muljerli spusiră ca votară la alidzerli, tu comparari cu alanti comunități, iu inshearea eara anamisa di 73% și 95%. La votarea, minduerli personali politicheshtă și valorli politicheshtă suntu unica bază a multsimiljei di muljerli di tuti comunități. Involvarea tu partiili politicheshtă easti aproapea 10% ti muljerli di tuti comunități, cu exepții a Boshnjachilor și Machiduneanilor (25%, și 17%). Ma iara, involvarea a muljerlor tu partiili politicheshtă tu printsip easti mash membrură.

Aproapea giunitati ică ma multu di muljerli di tuti comunități vor interesili a lor s-hibă loati tu videari cându s-aduc detsizii politicheshtă. Ma-nclo, vrearea ti partitsipari tu activitățli și inițiativili tsivili easti prezentă la muljerli di tuti comunități. Protsentul a muljerlor cari spusiră apus interes ică nu spusiră cana interes cându easti zbor ti atsea desi suntu etimi s-da reactsii cara s-aducă vără detsizii contra interesili a lor easti nai ma analtu la Romchili (65%).

Muljerli nu au autopistusini ca a lor expertizi și shteri li umplu conditsiili ta s-yină pi analți pozitsii politicheshtă. Nai ma mari autopistusini s-ducheashti la data propuniri ti pozitsii pi nivel local, consiliercă tu comuna, iu muljerli di tuti comunități suntu ampărtsăti ă ligătură cu atsea desi li au lipsitili shteri. Romchili suntu exepții, iu mash 6% pistipsescu ca li umplu conditsiili ti aestă pozitsii politichească. Aestă nisiguritati creashti, căt easti ma analtă pozitsia politichească data ca propuniri tu aestă cercetari.

Mari protsentu di tuti comunități minduescu ca comunitatea a Romilor easti cama discriminată tu comparari cu alanti. Tuti politiciarchi cari deadiră interviu confirmară ca s-străvăsiră cu discriminari nai ma multi ori ligată cu a lor pricădeari sexuală, ma tu vără situatsii și ca combinatsii di a lor pricădeari sexuală și pricădearea etnică. Multsimea di muljerli suntu sinfuni ca muljerli nu suntu duri prezenti tu bana politichească și publică. Aestă pertseptsii diznău s-reflecteadză și tu prezentsa a muljerlor di comunitățli minoritari tu bana politichească. Muljerli di tuti comunități suntu sinfuni ca va s-hibă cama ghini ti societatea cara s-aibă ma multi muljeri involvati tu bana politichească tu statlu. Analtu nivel di sinfunilji anamisa di comunitățli s-ducheashti și ă ligătură cu discusia desi muljerli, ninti tut, lipseashti s-hibă buni partnerchi, dadi și s-adună găile ti a lor casii. Politiciarchili suntu sinfuni ca muljerli nu suntu duri prezenti tu politica, a ca ună di ispetsli printsipali u spusiră niavearea ambitsii și constant alumtari ti involvari tu aestă sferă, cum și njica posibilitati ta s-yină până di resursi ti muljerli tu politica.

Muljerli di tuti comunități suntu ampărtsăti ă ligătură cu atsea desi muljerli di comunitățli minoritari tu politica au puteari s-aibă influență, și nai ma analtu protsentul di apândăseri pozitivi s-veadi la Sărboanjili (40%), a nai ma njic la Armănilii (26%). Politiciarchili cari deadiră interviu suntu sinfuni ca putearea s-aibă influență tu poitica, nu mash a muljerlor di comunitățli minoritari, ma și a muljerlor ghegeneral, easti ma

njiçã tu comparari cu bãrbatslji. Eali ma-nclo dzãc ca aestã easti mash ca rezultat a influentsãljei di diferentul modus di bãnari shi roljlili traditsionali pi bazã di pricãdearea sexualã a muljerlor shi a bãrbatslor tu sotsietatea a noastã, cari suntu tu ligãturã directã cu practichili ti adutseari detsizii.

Muljerli di tuti comunitãts u ampartã pistipsearea ca muljerli politiciarchi va u adarã bana politiceascã ma niheam corumpatã, cu ma niheam violentsã shi va u ãnsãntusheadzã apurarea sotsialã tu statlu. Pi ãntribarea s-spunã lider politichescu pi a curi stil mutrescu pozitiv, marea mulsimi di muljerli di tuti comunitãts spusirã bãrbat lider politichescu. Pi ninga atsea, muljerli politiciarchi cari pricad a comunitãtslor minoritari, ma larga publicã multi niheam icã pute nu li avdi. Unã deputatã confirm ca muljerli deputati ma niheam suntu vidzuti anamisa di publica shi aestu problem lu ligã cu putsãnili resursi cari muljerli li au s-li ufileascã ti scupadz promotivi. Muljerli, idghea ashitsi, suntu scheptitsi ãn ligãturã cu posibilitatea muljerli di comunitãtsli minoritari s-aflã pi analti pozitsii politicheshtsã tu yinitor. Ashitsi, pisti giunitati di muljerli (54%) pistipsescu ca noari posibilitati vãrã di muljerli di comunitãtsli minoritari s-hibã prezidentã a statlui.

Pisti dau triitãri di anchetatili dzãsirã ca pute noari s-spunã ca pricad a vãrnui altã comunitati, cara s-hibã umplerea a cvotiljei ti pricãdeari a vãrnui comunitati, unica conditsii lipsitã ti intrari la lucru tu vãrã institutsii di stat. Di altã parti, muljerli di diferenti grupi etnitsi pistipsescu ca aestã praxã multi ori s-ufileashti ãn cadur a comunitatiljei a lor.

VII. Recomandări

S-ducheashti lipsitură urghentă s-crească prezentsa a muljerlor di comunitătsli diferenti tu politica pit partiili politicheshtsă. Partiili politicheshtsă lipseashti s-sti-muleadză activ s-regruteadză shi s-da sustsăniri a muljerlor candidatchi di diferenti comunităts etnitsi ti aleaptili pozitsii shi s-implementeadză cvoti pi bază di pricādeari sexuală **ân** cadur a alor partii cu scupo s-asigureadză idgha prezentsă, nai cama multu tu Guvernul shi tu comunili. Ma-nclō, partiili politicheshtsă lipseashti s-adară programi concreti ti activ angajari a muljerlor di comunitătsli minoritari tu activitāts polititsi, cari achicāseashti shi asigurari resursi shi sustsăniri ti a lor partitsipari tu protsesili polititsi shi tu adutsearea detsizii.

Partiili politicheshtsă lipseashti s-asigureadză egal sustsăniri shi resursi ti bār-batslji shi muljerli tu politica. Muljerli tu politica lipseashti s-aibă egal posibilitati ti initsiativī, trening, s-hibă mentori, s-aibă sustsăniri finansială, posibilitāts ti adrari mreji shi resursi ti campanji idghea cum shi a lor coleganj mascuri **ân** cadur a partiiljei politichească.

Investari tu educatsia shi criscută conshtintsă ân ligătură cu muljerli tu politica shi ghegeneral āndrepturli politicheshtsă. Ari lipsitură di programi educativi ta s-poată s-mută conshtintsă ti importantsa di partitsiparea a muljerlor tu politica shi s-asigureadză informatsii ti protseslu politichescu, **āndreptu** pi vot shi cum s-inolveadză tu condutsirea locală shi tsentrală. Ahorghea focus lipseashti s-bagă pi comunitătsli minoritari, nai cama multu pi muljerli shi featili.

Adrari shi stimulari a unui loc cu posibilitāts ti activ involvari a muljerlor tu politica. Organizatsiili politicheshtsă lipseashti s-adară cultură cari u tinjiseashti shi promoveadză involvarea a muljerlor tu politica, cari activ s-alumtă contra sexizmul shi discriminatsia tu sfera politichească, shi cari promoveadză ma incluzivă shi diferentă situatsii politichească.

S-ducheashti lipsitură urghentă s-ānsănātusheadză graduslu ti realizari a politichilor cari u-azăptāsescu violentsa, niaveari isihii, discriminatsii shi zburari cu antipatii pi bază di pricādearea sexuală shi etnică, cu actsentu pi situatsiili shut-sāti contra muljerli tu politica. Easti lipsitā institutsiili competenti ma intenziv s-da reactsii tu aesti situatsii shi s-li decurajeadză provocatorlji potentsiali.

Di mari importantsă easti ti muljerli tu politica, a nai cama multu ti muljerli di comunitătsli minoritari, s-hibă egal prezenti tu tuti organi ti adutseari detsizii, pit realizari politichi cari promoveadză diverzitati shi incluzii. Easti lipsitā muljerli

s-aibă boatsi shi influentsă tu organili ti adutseari detsizii, shi tu condutsirea locală shi tu condutsirea tsentrală.

Importantă easti s-rezolveadză chaditsli culturali shi sotsiali ti activ involvari a muljerlor tu politica. Easti lipsită s-lă si dănăsească pi cali a roljilor traditsionali pi bază sexuală shi stereotipurli, shi s-promoveadză importanta ti partitsipari a muljerlor tu politica, a nai cama multu anamisa di muljerli di comunitătsli minoritari. Tu ună ma bună situatsii ambientală ti muljerli, a lor angajari tu politica va s-crească.

Implementarea mentori shi developari a liderlor ti muljerli tu politica ică cu ambit-sii s-intră tu politica. Implementarea alushtor turlii di programi ti developari, ahorghea adaptati ti muljerli di comunitătsli minoritari, va la asigureadză shteari, sustsăniri shi mreji lipsiti ta s-poață s-continueadză cu cariera politicească shi s-facă liderchi tu a lor comunitati.

Ămbunarea a cvotilor pi bază sexuală cu scupo s-asigureadză prezentsă minimală a muljerlor tu institutsiili politicheshtsă. Aestă normă leghislativă lipseashti nica s-alăxească cu scupo s-li reflecteadză lipsiturli ti egal prezentsă a muljerlor, a nai cama multu a muljerlor di comunitătsli minoritari, tu condutsirea leghislativă shi executivă tu statlu, pi nivel national shi local.

S-ducheashti lipsitură urghentă institutsiili guvernamentali shi ministeriatili competenti s-adună shi s-publicheadză informatsii respectivi ti partitsiparea a muljerlor di comunitătsli minoritari tu politica shi tu sotsietatea, cum shi informatsii ghegeneralii ân ligătură cu egalitatea pi bază sexuală. Aestă va s-priaducă ti ma bună creari politichi shi ma bună ahurheari ti ambunari a nivelurli pi, shi conditsiili ti, partitsiparea alushtor muljeri tu politica shi tu sotsietatea.

S-ducheashti lipsitură urghentă ti lucrari sistematic cătră ex-ante observari senzitivă pi bază sexuală pi nomurli. Guvernul adară analiză a influentsăljei reguloară (ORgV) pi natsărt nomurli, ma nu s-adară analiză pi influentsa pi bază sexuală (ORdV) ân cadur ali ORgV, a Parlamentul noari metodologhii ti realizari al ORdV ti nomuri dati ca propuniri di parti a deputatslor. Expertsălji ti egalitati pi bază sexuală nu s-consulteadză ti tuti nomuri tu a lor fază ti **ândridzeari**. Sh-pi ninga atsea tsi tu Parlamentul multi ori s-organizeadză discusii publitsi ti vără natsărt-nomuri, aestă practică s-ufiliseashti pi njic numir di apruceatili nomuri. ORgV shi ORdV va lă da posibilitati a purtatorlor a detsiziilor s-u ljea tu videari diferenta origină a muljerlor shi s-developoadză politichi shi leghislativă, cu informatsii di conditsii spetsifitsi cu cari s-străvăsescu muljerli di comunităts diferenti. Comisia ti apurari di discriminari, cându li analizeadză documentili ti jileari ti discriminari pitricuti di muljeri, lipseashti s-u ljea tu videari complexitatea a pricădeariljei sexuală shi etnică, anamisa di alanti identiteti.

S-ducheashti lipsitură urghentă di observari post-leghislativă (OPL) shi controlă pi realizarea a leghislativăljei ti egalitati sexuală shi ândrepturli a comunitătslor. Realizarea al OPL va s-arucă lunjină pisti atsea cum leghislativa ti egalitati sexuală shi

Ăndrepturli a comunitătslor funcsioneadză tu praxă di a ljei aprucheari tu Parlamentul shi va s-agiută ti ambunari a politichilor guvernamentali, leghislativa shi servisili pu-blitsi. Di mari importantsă easti Parlamentul activ s-lu activeadză a lui mehanizam ti observari ta s-adară controlă pi progreslu tu realizarea a normilor senzitivi pi bază se-xuală (discusii ti observari, **ăntribări** di deputats, comisii ti ancheti shi ashi ma-nclo). Pi ninga atsea, s-ducheashti lipsitură s-implementeadză practichi ti adunari informatsii ti realizari a nomurlor ăn ligătură cu **ăntribărli** pi bază sexuală shi ti influentsa di a lor re-alizari. S-rezolveadză cheaditsli ti intrari: s-determineadză shi s-rezolveadză cheaditsli concreti cari li azăptăsecu muljerli s-inolveadză tu politica, cum easti discriminarea pi bază sexuală, niaveari posibilitati ti găile ti fumelji shi limitati resursi finansiali.

Aprucheari a năului Nom ti egalitati sexuală cari ari ti scupo complet egalitati se-xuală tu tuti sferi di bana publică shi privată pit ănsănătushari a situatsiiljei a muljerlor tu sotsietatea shi adrari conditsii ti egal posibilităts ti realizari a tutulor **ăndrepturi** pit promovari a egalitatiljei sexuală. Nomlu ufliseashti modusi intersectsionali shi trans-formativ-sexuali cari suntu nai ma importanti tu alumtarea cu stereotipurli shi preju-dicărli shi s-alumtă ti nau mashinerii natsională pi bază sexuală.

S-ducheashti lipsitură ti ma importantă investari tu resursi ti realizari a cadurlui normativ shi institutsional ti egalitati sexuală tu statlu. Lipsiti suntu ma mări efor-turi ti realizari a cadurlui normativ shi activari a institutsiilor responsabili ti a lui realizari. Permanent adrarea ex-post analizi tu aestă sferă poati multu s-priaducă ti practica shi ambunari a cadurlui.

Lipsită easti ma mari investari tu institutsiili ti fumelji shi tu institutsiili ti persoani tu ilichii shi persoani nipătuti, cum shi angajari personal profesional suplementar tu aesti institutsii, cu scupo a muljerlor s-la si da posibilitati ti alidzeari optimală ana-misa di detsizia s-u bagă nanaparti a lor developari profesională di ispeti a găilelui ti membrili a familiiljei. Avearea ahtari infrastructură shi a ljei calitati suntu nai ma mărli cheaditsi ti adutseari detsizii shi ti posibilitatea muljerli efectiv s-bagă actsentu pi a lor carieră profesională, tu cari scadi shi cariera politichească.

